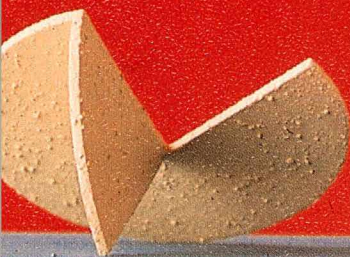

Työ, aika

ja elämän-
vaiheet

SUOMEN EU-TYÖVOIMATUTKIMUS
1995-97

Tilastokeskus
Tilastoarkisto

Työ, aika

ja elämän-
vaiheet

SUOMEN EU-TYÖVOIMATUTKIMUS
1995-97

Tiedustelut:
Päivi Keinänen
Hannele Sauli
Hanna Sutela
(09) 17 341

SVT Suomen virallinen tilasto
Finlands officiella statistik
Official Statistics of Finland

Kannen ulkoasu: Irene Matis
Kannen kuva: Fennopress

© 1998 Tilastokeskus

Tietoja lainattaessa lähteenä mainittava Tilastokeskus

ISSN 0785-0107
= Työmarkkinat
ISBN 951-727-527-7

Tummavuoren Kirjapaino Oy, Vantaa 1998

Esipuhe

Julkaisun tiedot perustuvat vuonna 1995 aloitettuun harmonisoituun Euroopan unionin työvoimatutkimukseen. Tutkimus on toistettu vuosittain keväisin maaliskuu-toukokuussa, viimeinen keväällä 1998. Tämä ns. EU-tövoimatutkimus on korvannut Tilastokeskuksen aikaisemman syksyisin kerätyn vuosihaastattelun, joka tehtiin viimeisen kerran vuonna 1993.

Tilastokeskuksen kuukausittainen työvoimatutkimus, joka aloitettiin vuonna 1959, on tietosisällöltään suppeampi. Kuukausitutkimusta on vuosina 1997–1998 asteittain uudistettu vastaamaan EU-tövoimatutkimusta. Harmonisointia jatketaan edelleen niin, että kuukausitutkimus ja EU-tövoimatutkimus yhdistyvät yhdeksi jatkuvaksi työvoimatutkimukseksi vuonna 1999.

EU-tövoimatutkimus on monipuolinen aineisto, jossa tavanomaisten – väestön työllisyyttä, työttömyyttä ja työvoiman ulkopuolella olemista – koskevien tietojen ohella on uutta aineistoa mm. työllistävyyden näkökulmasta: tietoja työhistorias- ta, ammatista, koulutustasosta, opiskelusta ja koulutukseen osallistumisesta, kotitalou- den rakenteesta, lasten päivähoidosta sekä perhevapaiden, kotihoidon tuen ja työttö- myysturvan käytöstä.

Tämän julkaisun artikkeleiksi on valittu ajankohtaisia aiheita, joita tilastoissa ei muuten ole systemaattisesti saatavilla. Art- tikkeleissa käsitellään mm. työtä eri elä- mänvaiheissa. Tässä julkaisussa pystytään raportoimaan sangen pieni osa tämän mo- nipuolisen aineiston sisältämistä tiedoista.

Aineisto on kerätty puhelinhaastattelul- la. Otokseen on poimittu kotitalouksia, joi- den kaikista jäsenistä on kerätty tietoja. Kaikilta 15 vuotta täyttäneiltä on kerätty työmarkkinatiedot. Tutkimuksen menetel- miä on kehitetty vuosi vuodelta. Siitä syys- tä vuotta 1997 koskevia tietoja on toistai- seksi vain vähän käytettävissä. Estimointi- menetelmää kehitetään edelleen; tiedostoja korjataan myös takautuvasti, minkä takia myöhemmin tehtävät tulokset saattavat hieman poiketa tässä esitetyistä.

Euroopan unionin maita koskevat ver- tailutiedot on poimittu EU:n komission jul- kaisuista. Komission tilastovirasto Eurostat laskee itse tulokset samasta perusaineistos- ta. Eurostatin laskemat tulokset voivat poi- keta Tilastokeskuksessa lasketuista tuloksis- ta. Vertailutietoja sisältävissä taulukoissa ja kuviossa mainitaan senvuoksi lähde.

Kirjoittajien lisäksi julkaisun laatimi- seen ovat osallistuneet yliaktuaari Mirja Tiisanoja ja tilastonlaatija Aija Laaksonen.

Helsingissä marraskuussa 1998

Risto Lehtonen

Sisällys

Esipuhe	3
1. Mikä työvoimatutkimuksessa muuttui?	5
<i>Päivi Keinänen</i>	
2. Työllisyys 1990-luvun loppupuolella	10
<i>Päivi Keinänen</i>	
3. Työaika joustaa	21
<i>Päivi Keinänen</i>	
4. Epätyypilliset työsuhteet ja työajat	37
<i>Hanna Sutela</i>	
5. Ikääntyvät työmarkkinoilla	47
<i>Noora Järnefelt</i>	
6. Nuoret ja työ	61
<i>Sari Jouhki, Hanna Sutela</i>	
7. Kotitaloudet ja työmarkkinat	71
<i>Hannele Sauli</i>	
8. Perheet ja työ	81
<i>Hannele Sauli</i>	
9. Kotitaloudet ja työmarkkinat 13:ssa EU-maassa	94
<i>Hannele Sauli</i>	
Taulukko- ja kuvioluettelo	100
Liite 1. Työvoimatutkimuksen käsitteet	103
Liite 2. Perheen ja kotitalouden käsitteet	104
Liite 3. Tutkimuksen tietosisältö	106

1. Mikä työvoimatutkimuksessa muuttui?

Keväällä 1995 ensimmäistä kertaa tehty EU-työvoimatutkimus suunniteltiin vastaamaan Euroopan unionin tietotarpeita. Samalla ennakoitiin Suomen työvoimatutkimusten menetelmien ajanmukaistamista ja kansainvälisen vertailtavuuden parantamista. EU-tutkimus toimi osaltaan kansallisen uudistuksen esitutkimuksena. 1990-luvun alussa oli jo tiedossa, että Euroopan komissio tähtää jatkuvaan tiedonkeruuseen kaikissa jäsenmaissa, jolloin kuukausittainen kansallinen tutkimus jouduttaisiin tulevaisuudessa uudistamaan.

Tietosisällön ja haastattelulomakkeen lisäksi EU-tutkimuksessa uudistettiin tiedonkeruu tietokoneavusteisena tapahtuvaksi puhelinhaastatteluksi. Tietokoneavusteisessa haastattelussa voidaan etukäteen ottaa huomioon erilaisia haastattelutilanteita ja ohjata haastattelun kulkua vastaajien kannalta tarkemmin kuin paperilomaketta käytettäessä. Samalla se yhtenäistää haastattelijoiden työtä ja vähentää tulkintaeroja. Jälkikäteen on kuitenkin vaikea erottaa toisistaan missä määrin haastattelun ja kysymysten sisällön muuttaminen, niiden esittämisjärjestys tai tiedonkeruuväline vaikuttivat tuloksiin. Voidaan kuitenkin arvioida, että tietokoneiden käytöllä sinänsä ei ollut suurta merkitystä, mutta koska ohjelmoidun lomakkeen käyttö muutti haastattelun logiikkaa, se on siten oleellinen osa muutoksessa.

Uudistuksen keskeinen sisältö oli työvoimatutkimuksen käsitteiden vastaavuus kansainvälisen työjärjestön ILO:n työvoimatilastosuosituksen ja muiden maiden käytäntöihin. Työllisyyden ja työttömyyden

käsitteitä jouduttiin tarkentamaan kansainvälisesti vertailukelpoisemmiksi perustietojen keruusta alkaen. Samalla pyrittiin ottamaan huomioon myös kansallisia tarpeita ja 1990-luvun alun laman seurauksia työmarkkinoilla. Projektin työn kuluessa tehtiin mm. käsiteanalyysiä, jossa keskeisenä haasteena oli kansantalouden tilinpidon tuotantokäsitettä vastaavan työpanoksen määrittely.

Kolmas muutos oli EU:n voimassa olleen asetuksen edellyttämä kotitalousotoksen käyttäminen. Työvoimatiedot pyrittiin keräämään myös otokseen poimittujen kohdehenkilöiden kotitalouden muilta jäseniltä. Osa kotitalouden jäsenistä jäi kuitenkin kadoksi ja siksi tuntemattomien määrä on suurempi kuin kuukausitutkimuksessa.

Käsitteet ja määritelmät kansainvälisesti vertailukelpoisia

EU-työvoimatutkimuksen työllisyys-, työttömyys- ja työaikatiedot on määritelty eri tavalla kuin Tilastokeskuksen kuukausittaisessa työvoimatutkimuksessa ennen vuonna 1997 tehtyä uudistusta¹. EU-työvoimatutkimuksessa käytetään Euroopan unionin tulkintaa ILO:n työvoimakäsitteistä, jotta tiedot olisivat mahdollisimman samanlaisia Eurostatin julkaisemiin Suomea koskeviin tietoihin verrattuna. Euroopan tasolla tilastot tehdään kunkin jäsenmaan yksilöaineistoista ja vertailtavuus on lisäksi turvattu yhteisellä muuttujaluettelolla.

1 Katso liite 1.

Määritelmiin tehdyt muutokset on esitetty yksityiskohtaisemmin taulukossa 1.1.

Käsittemuutosten määrällisiä vaikutuksia tarkastellaan taulukossa 1.2. Kokonaismäärien erot eivät keväällä 1995 ja 1996 olleet kovin suuria. Työllisyysmittareiden erot ovat pieniä, työttömyydessä selvempiä. Syynä on muutosten toisiaan kumoava vaikutus. Ikäryhmittäinen vertailu osoittaa, että vaikutukset ovat erisuuntaisia nuorten ja aikuisten työllisyyteen ja työttömyyteen. Keväällä opiskelunsa päättävät tai kesätyötä hakevat opiskelijat ovat aktiivisia työnhakijoita. Nuorten työttömyyden kausiluonteinen kasvu peittää aikuisten työttömyyden selvää vähentymistä.

Jos EU-tutkimuksen osittaiskato otettaisiin huomioon, erojen suuruus ja suunta muuttuisi. Esimerkiksi aikuisten työttömyysmittareiden välinen ero pieneneisi ja nuorten suurensi. Tällöin oletetaan, että osittaiskadossa on sekä nuoria että aikuisia.

Työttömyyden kriteerit muuttuivat

Työttömyyden käsitteen ymmärtäminen vaatii sen taustan tuntemista. Kansainvälinen määritelmä pyrkii vertailukelpoisuuteen eri maiden välillä. Tilastojen perusteella tiedetään, että institutionaalisilla olosuhteilla, ts. sillä miten työnvälitys ja työttömyysturva on järjestetty, on vaikutusta hallinnossa tilastoidun työttömyyden tasoon. Jos työnvälitys on kehittymätön tai oikeus työttömyysturvaan on rajoitettu, työvoimatutkimuksella mitattu työttömyys on yleensä korkeampi kuin hallinnon kautta rekisteröity työttömyys. Siitä syystä kansainvälinen määritelmä on sidottu työttömien käyttäytymiseen. Jokaisella katsotaan olevan oikeus työhön ja työnhakuun hallinnosta riippumatta. Aktiivisen työnhaun katsotaan ilmentävän työn tarvetta täsmällisemmin kuin pelkän subjektiivisen halukkuuden.

Aktiivisuuden kriteerit on ILO:n suosituksessa ilmaistu väljästi: työnhaun on täy-

tynyt tapahtua 'vähän aikaa sitten'. Lisäksi ILO antaa mahdollisuuden aktiivisen työnhaun kriteeristä luopumiseen tietyissä olosuhteissa. Kehittyneet maat ovat tulkinneet aktiivisen työnhaun rajaksi neljä viikkoa, jota EU soveltaa myös siinä tapauksessa, että maan oma hallintokäytäntö on erilainen. EU on määritellyt myös aktiiviset työnhakutavat, joihin ei lueta rekisterissä 'kirjoilla' olemista. Niinpä pelkästään työvoimatoimistossa voimassa oleva työnhaku ei riitä, jos viimeisimmästä yhteydenotosta on kulunut enemmän kuin neljä viikkoa. Aktiivista työnhakua on mm. kuukauden aikana tapahtunut työn kyseleminen tuttavilta, lehti-ilmoittelu tai lehti-ilmoitusten seuraaminen.

Toinen tulkinta koskee työmarkkinoiden käytettävissä olevaa. Kansainvälisen suosituksen mukaan esimerkiksi opiskelu tai eläke ei sinällään ole este työttömiä luokiteltaessa. Työtä hakevat tai jo sovitun työn alkamista odottavat ovat työttömiä, jos he voivat aloittaa työn noin kahden viikon kuluessa.

Kansainvälinen työttömyys ei siten perustu itsearvioon eikä rekisteröintikäytäntöön. Tutkimuksissa vastaajilta kysytään erikseen työnhakua, hakutapoja, työvoimatoimiston asiakkuutta, lomautusta ja mahdollisuutta ottaa työ vastaan. Vastausten perusteella työttömäksi määrittely tehdään vasta tilastoa laadittaessa.

Suomen työvoimatutkimuksessa on työnhaun aktiivisuutta aikaisemmin tulkittu sekä väljemmin että tiukemmin kuin kansainväliset suositukset edellyttävät. Työnhaun aktiivisuudessa on seurattu työhallinnon käytäntöjä työttömien ilmoittautumisvelvollisuudesta. Toisaalta työtä hakevia opiskelijoita ei lukukausien aikana ole hyväksytty työttömiksi. Uusi määritelmä korostaa työttömyyden lyhytaikaista kausiluonteista vaihtelua. Syvän laskusuhdanteen aiheuttama rakenteelliseksi muuttunut työttömyys saattaa muuttua piilotyöttömyydeksi, kun työn haku koetaan turhaksi.

1.1. Yhteenveto käsite- ja mittaamiseroista EU-työvoimatutkimuksessa verrattuna Tilastokeskuksen kuukausittaiseen työvoimatutkimukseen ennen vuotta 1997

<i>Työllisyys</i>	<i>Työttömyys</i>	<i>Työaika</i>
Määrääjäksi lomautetut ovat työllisiä.	Määrääjäksi lomautetut eivät ole työttömiä, toistaiseksi lomautetut vain jos hakevat työtä.	Osa-aikatyössä ei sovelleta viikkotuntirajaa vaan se perustuu vastaajan ilmoitukseen.
Työllä tarkoitetaan ansiotyötä palkansaajana, yrittäjänä, ammatinharjoittajana tai perheenjäsenenä.	Työttömäksi luetaan vain neljän viikon kuluessa työtä hakeneet, ja ns. aktiivista työnhakutapaa käyttäneet. Esim. voimassa oleva työnhaku ei yksinään riitä, jos yhteydenotosta on kulunut enemmän kuin kuukausi.	Normaaliin (tavalliseen) viikkotyöaikaan luetaan säännöllisen työajan lisäksi tavallisesti tehty ylityö.
Yhdenkin tunnin ansiotyö luetaan työllisyyteen. Henkilön muu toiminta, esim. opiskelu, ei ole este työllisyyden luokittelulle.	Työttömäksi luetaan, jos voi ottaa vastaan työn kahden viikon kuluessa. Työttömäksi luokitteluun ei vaikuta työvoiman ulkopuolella olevan henkilön muu toiminta, esimerkiksi opiskelu.	Palkallista ja palkatonta ylityötä kysytään erikseen.
Perheenjäsenten työtä kysytään erikseen eikä 7 tunnin aikarajaa käytetä.	Työttömäksi luetaan myös sovitun työn alkamista odottava vähintään 15-vuotias opiskelija.	Päivystys ja varallaolo työpaikalla tai kotona kysytään erikseen. Voidaan haluttaessa lukea työaikaan.

1.2. Työllisyys ja työttömyys EU-työvoimatutkimuksen (EU) ja Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen (TKv) mukaan maaliskuu-toukokuussa 1995 ja 1996

	Työlliset		Työttömät	
	EU	TK(v)	EU	TK(v)
	tuhansia			
1995				
15–74-vuotiaat	2 034	2 041	423	435
15–24-vuotiaat	176	165	123	80
25–74-vuotiaat	1 858	1 876	300	354
1996				
15–74-vuotiaat	2 065	2 071	379	415
15–24-vuotiaat	169	165	119	78
25–74-vuotiaat	1 896	1 906	260	337

EU/ILO = EU-työvoimatutkimus, osittaiskadon vaikutusta ei huomioitu
TK(v) = Kuukausitutkimuksen vanha mittari

Työllisyyden käsite väljeni

Työksi luetaan yhdenkin tunnin kestänyt ansiotyö. Lisäksi palkatta perheenjäsenen yrityksessä tehdyn työn mittaamista tarkennettiin erillisellä kysymyksellä. Samalla heiltä poistettiin aikaisemmin sovellettu vähintään 7 työtunnin rajoitus. Muutosten vaikutuksesta työllisten määrä kasvoi aikaisempaan tilastointitapaan verrattuna.

Laajasti tulkittu työn käsite

Vuosina 1995 ja 1996 tutkimuksessa selvitettiin kansantalouden tilinpidon tuotantoa vastaavia normaalia ansiotyötä laajempia työn käsitteitä. Kysymykset kohdistettiin kuitenkin vain niille työkäisille, jotka eivät olleet ansiotyössä. Heitä ei luettu työllisiksi. Vuonna 1995 kysyttiin erikseen sellaista tuloa tuottavaa työtä, joka ei perustu palkkatyösuhteeseen tai omaan yritykseen sekä omatarvetyötä. Vuonna 1996 omatarvetyötä ei enää kysytty. Tulokset esitetään taulukossa 1.3.

Muulla tuloa tuottavalla työllä tarkoitettiin tuotteiden valmistamista myyntiin sekä kotitalouksien välisiä korvausta vas-

taan tehtyjä palveluja, luottamustoimia tms. Omatarvetyöllä tarkoitettiin omaan tarpeeseen viljelyä ja kasvatusta, tuotteiden valmistusta, rakentamista tms.

Työaikaa mitataan eri tavoin

Osa-aikatyöksi on aikaisemmin määritelty alle 30 tunnin viikkotyöaika. Koska osa-aikatyön tuntirajat vaihtelevat eri aloilla, yhtenäistä tuntirajaa ei enää käytetä. Osa-aikatyö perustuu vastaajan omaan ilmoitukseen. Vuodesta 1993 alkaen osa-aikatyötä tekeviä on uuden määritelmän mukaan enemmän kuin tuntirajaa sovellettaessa (taulukko 1.4). Uusi mittaamistapa lisää osa-aikatyöntekijöiden määrää.

Toinen muutos koskee normaalin työajan käsitteen muutosta. EU määrittelee normaalin työajan (englanniksi usual hours) ajaksi, johon sisältyy säännöllisesti tehty palkattu ja/tai palkaton ylityö. Käsite perustuu Euroopan unionin työaikadirektiiviin, jonka tavoitteena on parantaa työntekijöiden elin- ja työoloja mm. takaamalla oikeus viikkolepoon. Viikottainen enimmäistyöaika 48 tuntia tarkoittaa keskimääräistä työaikaa jokaisena seitsemän päivän jaksona ylityö mukaanlukien. Ks. Normaali työaika.

1.3. Ei-työlliset, jotka tekivät kansantalouden tilinpidon mukaista tuottavaa työtä, henkeä

	Muu tuloa tuottava työ	Omatarvetyö	Yhteensä
1995	11 000	14 000	25 000
1996	11 000	Ei kysytty	11 000
1997	10 000	Ei kysytty	10 000

1.4. Osa-aikatyö vanhan ja uuden määritelmän mukaan

	15-64-vuotiaat työlliset		Osa-aikatyö, uusi****)	
	Alle 30 tuntia viikossa**)	%		%
1991*)	176 000	7,9	168 000	7,5
1993*)	176 000	8,9	198 000	10,0
1995	152 000	7,6	230 000	11,4
1996	143 000	7,0	229 000	11,2

*) Syksyn vuosihaastattelu

**) Säännöllisen työajan mukaan

****) "Omasta mielestä" osa-aikatyö

Uusia tietoja työelämästä

EU-työvoimatutkimus sisältää myös sellaisia uusia tietoja, jotka perustuvat EU:n vaatimukseen. Lisäksi tutkimukseen otettiin mukaan myös kansallisesti kiinnostavia uusia tietoja tai tarkennuksia aikaisempiin tietoihin. Siihen sisällytettiin myös tietoja, jotka aikaisemmin kerättiin työvoimatutkimuksen syksyn vuosihaastattelun yhteydessä.

Vuoden 1996 kysymysluettelosta (liite 3) saa käsityksen tietosisällöstä. Luokittelu-muuttujia saadaan lisäksi rekistereistä, joten aineiston muuttujien määrä on noin 250.

Tämän julkaisun lisäksi Eurostat on julkaissut vuosien 1995 ja 1996 tilastoja muiden EU-maiden ohella Suomesta. Eurostatilla on käytössään kaikkien maiden yksilö-aineistot, joista tulokset on laskettu.

2. Työllisyys 1990-luvun loppupuolella

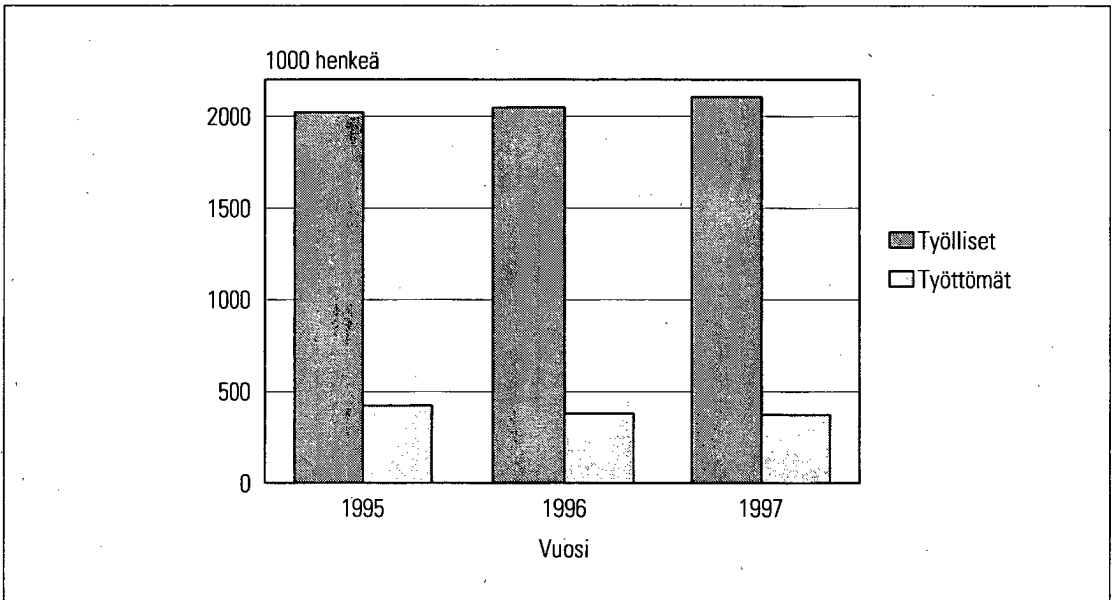
Työllisyyden kohentaminen on tullut yhdeksi Euroopan valtioiden tärkeimmistä sosiaalipolitiikan tavoitteista. Luxemburgin työllisyyshuippukokouksessa marraskuussa 1997 päätettiin työllisyystilanteen seurannasta ja käynnistettiin siinä käytettävien indikaattoreiden kehittäminen. Keskeisiä työllisyyspolitiikan suosituksia ovat yrittäjyyden, työllistettävyyden, sopeutumisen ja tasa-arvoisten mahdollisuuksien edistäminen.

Vuosikymmenen alussa monenlaiset mullistukset johtivat talouden lamaan ja työllisyystilanteen heikkenemiseen useissa

Euroopan maissa. Vaikka osassa Eurooppaa työllisyys jo paranee, koko unionin alueella oli vuonna 1996 vielä 3,4 miljoonaa työpaikkaa vähemmän kuin vuonna 1991. Vuosikymmenen alussa Suomessa ja Ruotsissa työllisyystilanne heikkeni dramaattisimmin, mutta myös suurissa maissa kuten Saksassa, Espanjassa, Italiassa ja Britanniassa työllisyys heikkeni selvästi.

1990-luvun loppupuolella työllisyyden kehityksessä on edelleen maittaisia eroja. Työllisyysaste – ts. työllisten osuus työikäisestä 15–64-vuotiaasta väestöstä – on edelleen alhainen tai laskeva useassa EU-maassa.

2.1. Työlliset ja työttömät Suomessa ILO:n käsittein

Lähde: Kevään EU-työvoimatutkimukset 1995–1997

Suomessa työllisyyden kehitys on viime vuosina ollut myönteistä. Vuonna 1995, jolloin EU-työvoimatutkimus tehtiin ensimmäistä kertaa, työllisyystilanne oli parantunut Suomessa ensimmäistä kertaa laman jälkeen. Työllisyyden jatkuvasta kohentumisesta huolimatta työllisten määrä on vieläkin alhaisin pariin vuosikymmeneen. Työllisyysaste oli alimmillaan alle 60 prosenttia vuonna 1995, vuonna 1997 se nousi 63 prosenttiin. Ennen lamaa yli 70 prosenttia työikäisistä oli työllisiä.

1990-luku työttömyyden vuosikymmen

Koko 1990-luku jää historiaan korkean työttömyyden vuosikymmenenä. Useissa Euroopan maissa työttömyys paheni vuosikymmenen alussa ja on kasvanut edelleen

vuoteen 1996 tai 1997 saakka. Esimerkiksi Ruotsissa vuosikymmenen korkein työttömyysaste mitattiin viime vuonna (1997).

Suomessa ja muutamassa muussa EU-maassa 1990-alkupuolen pahin työttömyys on jo ohitettu, mutta Euroopassa on alueita, joiden työllisyystilanne on yhä huonontunut. Vuonna 1997 työttömiä oli koko unionin alueella 17,9 miljoonaa, joka on vain puoli miljoonaa vähemmän kuin huipuvuonna 1994.

Euroopassa naisten työttömyys on pahempaa kuin miesten työttömyys. Varsinkin Etelä-Euroopassa naisten työttömyysasteet ovat huomattavan korkeita. Vuonna 1997 vain Ruotsissa ja Britanniassa miesten työttömyysaste on korkeampi kuin naisten. Suomessa ja Irlannissa miesten ja naisten työttömyysasteiden erot ovat kuitenkin pieniä.

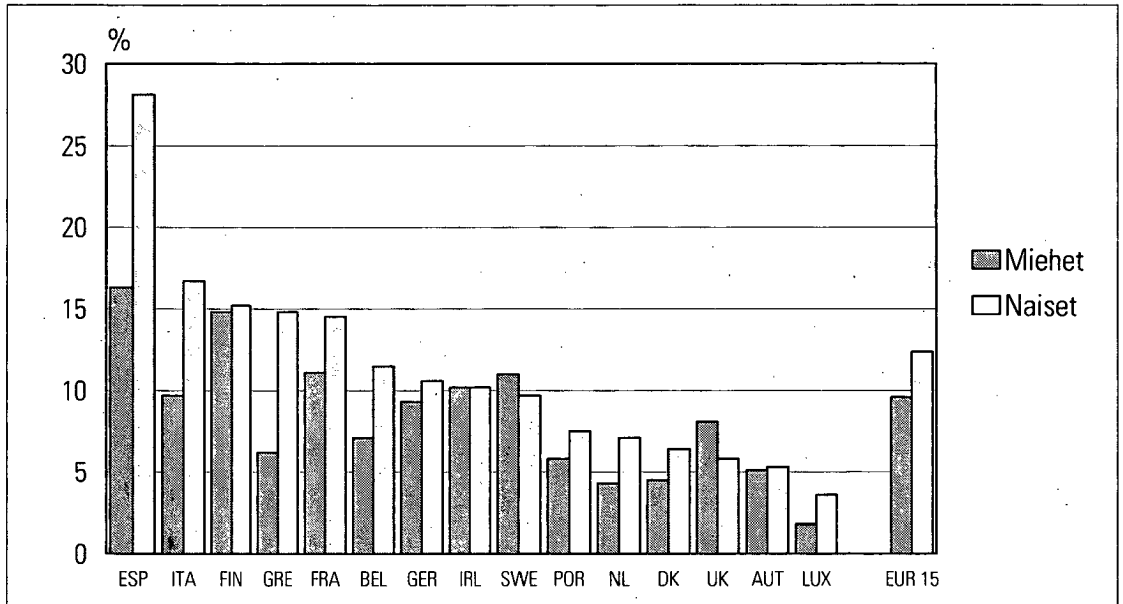
2.2. Työttömyysasteet Euroopan unionissa 1990-luvun lopulla, prosenttia

	1993	1994	1995	1996	1997	Muutos* 1994-97
Belgia	8,9	10,0	9,9	9,7	9,2	-0,8
Tanska	10,1	8,2	7,2	6,8	5,5	-2,7
Saksa	7,9	8,4	8,2	8,9	10,0	+1,6
Kreikka	8,6	8,9	9,2	9,6	9,6	+0,7
Espanja	22,8	24,1	22,9	22,2	20,8	-3,3
Ranska	11,7	12,3	11,7	12,4	12,4	+0,1
Irlanti	15,6	14,3	12,3	11,6	10,1	-2,1
Italia	10,3	11,4	11,9	12,0	12,1	+0,7
Luxemburg	2,7	3,2	2,6	3,0	2,6	-0,6
Alankomaat	6,6	7,1	6,9	6,3	5,2	-1,9
Itävalta	4,0	3,8	3,9	4,3	4,4	+0,6
Portugali	5,7	7,0	7,3	7,3	6,8	-0,2
Suomi	17,2	17,4	16,2	15,3	13,1	-4,3
Ruotsi	9,1	9,4	8,8	9,6	9,9	+0,5
Britannia	10,4	9,6	8,7	8,2	7,0	-2,6
EUR15	10,7	11,1	10,7	10,8	10,7	-0,4

Lähteet: Employment in Europe 1997 ja Unemployment 7/1998

*) prosenttiyksikköä

2.3. Naisten ja miesten työttömyysasteet Euroopan unionissa 1997

Lähde: Labour Force Survey. Principal results 1997, Eurostat

Suomessa työllisyys kohenee – työttömyys edelleen ongelma

Työllisyyden parantumisesta huolimatta työttömyys alenee Suomessa hitaasti. Syyinä on toisaalta pitkäaikaistyöttömyyden yleisyys ja toisaalta piilotyöttömyys. Vaikka aikasarjat eivät ole täysin vertailukelpoisia, työttömyyden keston kehityssuunta 1980-luvun lopulta 1990-luvulle on selkeä (Taulukko 2.4). Ennen lamaa lyhytkestoinen työttömyys oli yleisempää kuin laman jälkeen. Vuosina 1995–97 työttömiin luettiin (ILO:n suosituksen mukaisesti) entistä useampia opiskelunsa päättäviä nuoria, joiden työttömyys keväällä on lyhytaikaista. Siitä huolimatta lyhyet työttömyysjaksot ovat selvästi harvinaisempia kuin 1980-luvun lopulla. Toisaalta pitkäaikaistyöttömiin osuus on vuosien 1995–97 keväällä korkeampi tai sama kuin pahimpana lama-aikana vuoden 1993 syksyllä.

Kuitenkin pitkäaikaistyöttömyys on Suomessa jonkin verran harvinaisempaa kuin EU:ssa keskimäärin ja työttömien koulutus-taso keskimääräistä parempi (liite 2.9).

Piilotyöttömiä oli vuosina 1996–97 entistä enemmän, sillä osa aikaisemmin työttömiksi luokitelluista ei täytä aktiivisen työnhaun vaatimusta. Työttömät, piilotyöttömät ja alityölliset mukaanlukien työnpuutteesta kärsiviä on viime vuosina ollut noin 600 000. Työllistymistä hidastaa lisäksi se, että pitkäaikaistyöttömät ovat ikään-tyneitä ja usein myös puutteellisesti koulutettuja.

Keväällä 1997 noin 154 000 työllistä haki työtä. Heistä 37 prosentilla työn etsimisen syyinä oli työpaikan epävarmuus tai määräaikaisen työn päättyminen. Heitä oli suhteellisesti eniten julkisissa palveluissa. Lähes yhtä usea, noin 36 prosenttia työtä hakeneista työllisistä, haki nykyistä paremmin palkattua työtä tai parempia työoloja.

2.4. Työttömyyden kesto, työttömät, piilotyöttömät ja alityölliset 1987–1997

	Työttömyyden kesto % työttömistä		Työttömät	Piilotyöttömät	Alityölliset
	Alle 2 kk	Yli 1 vuosi	1 000	1 000	1 000
1987	38	18	130	54	47
1989	44	7	73	50	42
1991	33	9	248	91	89
1993	19	30	472	89	120
1995	13	36	423
1996	8	34	379	119	112
1997	16	30	373	124	98

Lähteet: Työvoimatutkimuksen vuosihaastattelut 1987–93, EU-työvoimatutkimukset 1995–97
Vuodesta 1995 alkaen ILO:n käsite

Heistäkin useimmat työskentelivät julkisissa palveluissa tai kaupan toimialoilla.

Työllisyyden rakenne

Laman oloissa itsetyöllistyminen nähtiin yhtenä keinona työttömyyden lieventämiseksi. Jotta kehitystä voitaisiin seurata entistä tarkemmin, työvoimatutkimuksen ammattiasemaluokitusta uudistettiin (Taulukko 2.5). Lisäksi perheenjäsenen yrityksessä tai maatilalla työskenteleviä aiemmin koskenut 7 työtunnin vähimmäisvaatimus

poistui. Yrittäjien ja muiden itsetyöllistyneiden osuus ei kuitenkaan ole kasvanut merkittävästi. Maatalousyrittäjien osuus on yli 5 prosenttia työllisistä, muiden alojen yrittäjiä on yli 9 prosenttia, kun perheenjäsenet on molemmissa luettu mukaan. Vuonna 1997 työllisyyden kasvu on kohdistunut enemmän palkansaajiin kuin yrittäjiin.

Pienet yritykset työllistävät joka neljännen palkansaajan. Pienet ja keskisuuret alle 200 hengen yritykset työllistävät yhteensä 80 prosenttia palkansaajista. Pienten yritysten työllistävä vaikutus on viime vuonna kasvanut.

2.5. Työlliset ammattiaseman mukaan, kevät 1995–1997, prosenttia

15–64-vuotiaat	1995	1996	1997
Palkansaajat	84,9	84,0	85,1
Yrittäjät ja ammatinharjoittajat	15,1	16,0	14,9
– Yrittäjät	8,4	8,8	8,3
– Maatalousyrittäjät	4,4	5,0	4,8
– Ammatinharjoittajat	1,0	0,9	0,9
– Perheen yrityksessä avustava	0,6	0,4	0,3
– Perheen maatilalla avustavat	0,7	0,8	0,6
Työlliset yhteensä	100,0	100,0	100,0
Lukumäärä, tuhansia	2 012	2 047	2 104

2.6. Palkansaajat työpaikan koon (henkilöinä) mukaan, kevät 1995–1997, prosenttia

Työpaikan koko henkeä	1995	1996	1997
1– 9	23,3	22,4	25,0
10– 19	13,8	14,4	15,5
20– 49	17,8	18,0	20,0
50–199	17,1	16,4	20,1
200–499	7,5	8,8	9,9
500–	6,8	6,3	6,7
EOS	13,8	13,6	2,7
Yhteensä	100,0	100,0	100,0

Suomen ammattirakennetta ei ole voinut verrata muihin EU-jäsenmaihin. Vuoden 1997 EU-työvoimatutkimuksessa käytettiin ensimmäistä kertaa Tilastokeskuksen uutta ammattiluokitusta vuodelta 1997. Se perustuu Kansainvälisen työjärjestön standardiin (ISCO-88).

Ammatit on jaettu neljään ammattitaitotasoon, joista ylimpään luetaan erityisasiantuntijat (2), seuraavaan asiantuntija-ammattilaiset (3), kolmanteen ryhmään

kuuluvat kaikki toimistotyöntekijöistä prosessi- ja kuljetustyöntekijöihin (4–8) ja alimpaan muut työntekijät (9). Tasoluokittelu ei kuitenkaan koske johtajia (1) ja sotilaita (0).

Toimisto-, palvelu- ja myyntityön ammatit ovat hyvin naisvaltaisia. Toisaalta miesvaltaisia ammatteja ovat rakennus-, valmistus-, prosessi-, kuljetus- ja sotilasammattit. Johtavissa asemissa toimivista 23 prosenttia oli naisia.

2.7. Työlliset ammatin mukaan, kevät 1997, uusi ammattiluokitus 1997 (ISCO 88)

AML 97	Palkansaajat 1 000	Yrittäjät ym. 1 000	Yhteensä 1 000	%	Naisten osuus %
1 Johtajat ja ylimmät virkamiehet	92	83	175	8,3	22,9
11,12 Ylimmät virkamiehet ja johtajat	82	15	97	4,6	..
13 Pienyritysten johtajat	10	68	78	3,7	..
2 Erityisasiantuntijat	352	22	374	17,8	58,6
3 Asiantuntijat	297	22	319	15,2	58,0
4 Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntek.	193	2	195	9,3	83,6
5 Palvelu-, myynti- ja hoitotyöntek.	241	18	259	12,3	74,1
6 Maanviljelijät ym.	29	111	140	6,7	35,5
7 Rakennus- ja valmistustyöntek.	231	28	259	12,3	8,9
8 Prosessi- ja kuljetustyöntek.	176	18	195	9,3	18,5
9 Muut työntekijät	148	9	158	7,5	53,2
0 Sotilaat	12	..	12	0,6	0,0
Tuntematon	18	1	19	0,9	52,6
0–9 Yhteensä	1 790	295	2 104	100,0	47,7

Liitteessä 2.5 on samaan luokitukseen perustuvia tietoja muista EU-maista vuodelta 1996 (vuoden 1997 tietoja ei muista jäsenmaista ole vielä saatavissa).

Opiskelu ja työ

Työllistettävyyden parantamisen kannalta hyvä peruskoulutus ja jatkuva koulutautuminen ovat keskeisiä. EU-työvoimatutkimuksessa on entistä useampia koulutusta ja opiskelua koskevia kysymyksiä. Työikäisten koulutustason ohella tutkimuksessa selvitetään koulutukseen osallistuminen neljän viikon aikana.

Keväällä 1997 yhteensä 658 000 työkäistä oli neljän viikon aikana opiskellut. Heistä 16 prosenttia oli iältään vähintään 35-vuotiaita aikuisopiskelijoita. Työllisiä kaikista opiskelleista oli 196 000, joista 32 prosenttia oli aikuisia. Suurin osa heistä opiskeli ammatillisessa oppilaitoksessa tai yliopistossa. Työttömistä 108 000 oli osallistunut koulutukseen, heistäkin yli puolet ammatilliseen tai yliopistotason koulutukseen.

Päätoimisia opiskelijoita oli 345 000. Heistä aikuisia opiskelijoita oli 23 000. Muut työvoiman ulkopuolella olevat eivät olleet opiskelleet juuri lainkaan.

Työnantajan järjestämään työkoulutukseen osallistumista kysytään 12 kuukauden

ajalta. Palkansaajista 744 000 oli osallistunut työkoulutukseen. Heistä reilu kolmannes oli vähintään 45-vuotias. Osallistuminen oli yleisintä 35–54-vuotiaiden palkansaajien joukossa: heistä 46 prosenttia oli ollut työkoulutuksessa. Vanhemmista 55–64-vuotiaista työkoulutusta oli saanut 37 prosenttia. Vähiten työkoulutusta olivat saaneet nuoret palkansaajat, lisäksi miehet hieman harvemmin kuin naiset.

Eurooppalaiset työllisyysmallit

Työmarkkinoiden rakenteet vaihtelevat Euroopan unionin maissa monessa suhteessa. Erilaiset työllisyysmallit koskevat mm. eri ikäisten työhön osallistumista, naisten asemaa, toimiala- ja ammattirakennetta, työaika, työttömyyden laatua, ja kotitalouksien rakennetta. Seuraaviin liitetaulukoihin on koottu keskeisiä vertailevia tietoja eri jäsenmaista. Julkaisun muissa artikkeleissa vertailutietoja on lisää. Esimerkiksi luvussa 9 käsitellään eurooppalaisia kotitalouksia työmarkkinanäkökulmasta.

2.8. 15–34-vuotiaiden opiskelu oppilaitoksen ja työmarkkina-aseman mukaan, kevät 1997, tuhansia

Opiskellut neljän viimeisen viikon aikana	Työlliset	Työttömät ILO	Opiskelijat	Muut	Yhteensä
Peruskoulu	7	10	75	0	92
Lukio	13	21	72	0	106
Työvoima- tai oppisopimus	3	7	6	1	17
Ammatillinen koulu, opisto	58	38	119	2	197
Yliopisto, korkeakoulu	46	19	39	1	105
Kansanopisto tms.	4	1	10	1	16
15–34-vuotiaat yhteensä	133	95	322	4	553
35–64-vuotiaat	63	14	23	7	105

Liite 2.1. Työvoimaosuus ikäryhmittäin vuonna 1995 ja 1996, prosenttia

	15–24		25–49		50–64		15 + v	
	1995	1996	1995	1996	1995	1996	1995	1996
Belgia	33,9	32,8	83,0	83,7	36,5	35,5	50,5	50,4
Tanska	73,2	73,8	88,2	88,9	65,2	63,1	64,6	65,2
Saksa	52,5	50,4	84,0	84,2	55,5	54,9	57,7	57,6
Kreikka	36,7	36,9	76,0	77,3	48,2	48,7	49,2	49,7
Espanja	41,3	40,3	76,2	76,8	44,3	45,7	48,2	48,8
Ranska	35,7	35,2	87,1	87,5	47,0	48,5	55,4	55,8
Irlanti	45,0	43,5	74,6	76,6	49,6	50,7	53,9	54,9
Italia	38,8	38,5	74,0	74,7	38,3	37,9	47,4	47,7
Luxemburg	41,2	40,7	75,6	77,3	37,0	35,8	50,8	51,0
Hollanti	62,0	61,1	81,2	82,2	44,0	45,3	59,2	59,7
Itävalta	61,7	59,6	85,2	85,2	47,6	46,5	59,4	58,8
Portugali	43,1	42,3	85,3	85,8	55,9	56,5	58,1	57,7
Suomi	49,6	47,5	86,0	85,9	54,5	56,4	61,1	59,4
Ruotsi	–	43,1	–	88,6	–	78,1	–	61,3
Britannia	63,7	64,5	84,1	84,0	61,4	61,5	61,5	61,6
EUR 15	47,1	46,3	81,9	82,4	49,9	50,8	55,0	55,3

Lähde: Labour Force Survey Results 1995 ja 1996. Eurostat 1996 ja 1997

Liite 2.2. Naisten työvoimaosuus ikäryhmittäin vuonna 1996, prosenttia

	15–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54	55–59	60–64	65–69	70+ v
Belgia	5,3	52,7	83,2	78,9	74,7	69,2	58,3	40,4	20,1	5,1	1,8	(0,5)
Tanska	64,5	76,4	79,0	82,2	86,4	87,6	84,3	73,2	55,6	20,2	6,9	–
Saksa	26,4	66,9	73,7	73,8	74,8	77,2	74,8	67,1	50,1	10,9	3,3	1,0
Kreikka	15,8	53,6	64,5	63,6	63,2	58,1	49,0	39,5	29,8	19,7	7,9	2,2
Espanja	17,1	55,5	73,6	64,5	61,7	55,0	45,5	35,2	26,0	15,2	3,0	0,5
Ranska	7,9	55,6	79,7	79,4	78,9	80,4	77,7	69,4	44,5	11,7	2,4	0,3
Irlanti	17,2	67,0	77,4	65,8	58,6	52,7	45,3	37,8	28,9	16,3	(5,8)	(2,0)
Italia	17,2	48,4	60,4	61,4	60,0	57,7	48,3	36,2	20,8	8,0	3,0	1,3
Luxemburg	13,6	59,7	69,0	60,6	57,1	57,3	48,1	35,6	14,9	(5,1)
Hollanti	44,5	75,0	79,5	71,2	69,2	67,3	62,8	49,5	30,5	9,4	1,9	(0,5)
Itävalta	36,0	73,1	80,8	77,2	75,9	74,8	70,8	59,5	25,5	8,6	4,4	1,4
Portugali	19,5	56,4	81,6	80,2	81,0	77,5	70,3	55,7	43,8	29,3	16,0	6,9
Suomi	31,9	60,9	75,2	80,0	86,6	88,2	85,7	81,6	56,4	18,9	3,9	..
Ruotsi	20,5	62,0	80,0	85,4	87,6	89,5	90,2	87,3	78,9	54,3	4,3	1,5
Britannia	47,8	71,7	73,2	71,4	73,8	78,8	79,3	70,8	54,2	25,1	7,6	1,4
EUR 15	23,8	60,3	73,1	71,8	71,8	72,1	67,6	57,8	40,8	14,7	4,3	1,1

Lähde: Labour Force Survey Results 1996. Eurostat 1997

Liite 2.3. Miesten työvoimaosuus ikäryhmittäin vuonna 1996, prosenttia

	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70+ v
Belgia	8,6	60,8	93,2	94,7	95,8	94,1	91,6	81,4	49,4	17,9	3,5	1,8
Tanska	68,1	84,5	90,1	96,6	95,2	93,2	93,8	87,7	79,0	43,8	13,2	-
Saksa	33,6	74,4	85,7	94,8	96,0	95,8	94,3	90,7	73,7	28,4	6,7	2,9
Kreikka	16,1	69,0	93,5	96,7	97,6	96,8	94,5	89,2	74,9	47,6	21,0	5,7
Espanja	21,9	64,8	89,0	95,0	95,7	94,8	93,4	88,8	72,5	41,7	5,0	1,4
Ranska	14,1	62,0	94,3	96,9	97,0	96,5	95,0	90,9	61,5	11,4	4,3	1,4
Irlanti	23,5	74,3	92,1	94,8	93,9	93,0	90,2	85,0	73,2	52,8	24,6	11,9
Italia	22,6	61,6	81,9	93,6	95,7	95,7	92,9	77,8	57,6	29,3	10,0	3,7
Luxemburg	15,4	65,7	91,2	97,1	96,3	96,2	94,8	83,8	52,7	16,7
Hollanti	47,3	73,6	92,5	95,1	95,2	94,1	92,3	84,9	61,0	20,2	9,7	3,9
Itävalta	49,5	74,6	88,6	95,1	96,3	95,3	94,9	87,1	64,6	18,5	8,2	3,6
Portugali	24,6	68,0	90,2	94,4	96,2	96,4	94,0	88,4	72,0	51,6	34,4	16,2
Suomi	31,3	67,2	88,8	89,6	89,9	89,4	84,7	82,1	58,1	23,3	9,4	..
Ruotsi	17,7	66,5	84,9	91,8	91,7	92,7	91,8	91,5	84,1	59,4	14,0	3,7
Britannia	50,7	84,7	92,5	93,9	93,7	92,4	91,2	86,6	75,4	49,4	13,6	4,5
EUR 15	29,0	69,8	88,8	94,7	95,5	95,0	93,2	87,0	68,6	32,1	9,5	3,4

Lähde: Labour Force Survey Results 1996. Eurostat 1997

Liite 2.4. Työlliset toimialoittain vuonna 1995 ja 1996, prosenttia

	Maatalous		Teollisuus		Palvelut		Yhteensä	
	1995	1996	1995	1996	1995	1996	1995	1996
Belgia	2,7	2,7	28,3	27,6	69,1	69,6	100,0	100,0
Tanska	4,4	3,9	27,1	26,4	68,5	69,7	100,0	100,0
Saksa	3,2	2,9	36,0	35,3	60,8	61,8	100,0	100,0
Kreikka	20,4	20,3	23,2	22,9	56,4	56,8	100,0	100,0
Espanja	9,3	8,6	30,2	29,4	60,5	62,0	100,0	100,0
Ranska	4,9	4,8	27,0	26,5	68,1	68,6	100,0	100,0
Irlanti	12,0	11,2	27,8	27,3	60,2	61,4	100,0	100,0
Italia	7,5	6,7	32,1	32,2	60,4	61,1	100,0	100,0
Luxemburg	3,9	2,6	25,3	22,9	70,9	74,4	100,0	100,0
Hollanti	3,8	3,8	23,4	23,2	72,8	73,1	100,0	100,0
Itävalta	7,3	7,4	32,1	30,3	60,6	62,3	100,0	100,0
Portugali	11,5	12,2	32,2	31,3	56,3	56,5	100,0	100,0
Suomi	7,8	7,9	27,6	27,1	64,6	65,0	100,0	100,0
Ruotsi	3,3	3,3	25,8	25,9	71,0	70,9	100,0	100,0
Britannia	2,1	2,0	27,4	27,4	70,5	70,6	100,0	100,0
EUR 15	5,3	5,1	30,2	29,8	64,5	65,1	100,0	100,0

Lähde: Labour Force Survey Results 1995 ja 1996. Eurostat 1996 ja 1997

Liite 2.5. Työlliset ammateittain vuonna 1996, prosenttia

	Johtajat, yl. virka- miehet	Eriyis- asian- tuntijat	Asian- tuntijat	Toimisto- työn- tekijät ym.	Myynti-, hoitotyön- tekijät ym.	Maan- viljelijät ym.	Rakennus-, valmistus- työntekijät	Prosessi-, kuljetus- työntekijät	Muut työntekijät	Sotilaat	Yhteensä
AML 97	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	1-0
Belgia	10,8	18,7	9,3	16,7	10,0	2,8	14,1	7,6	8,9	1,1	100,0
Tanska	7,1	12,6	17,2	12,6	14,6	3,0	12,4	8,0	12,0	0,6	100,0
Saksa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kreikka	10,5	11,5	5,8	10,2	11,4	19,7	16,1	7,6	6,0	1,1	100,0
Espanja	8,5	11,2	8,0	10,1	13,8	6,5	16,9	10,5	13,9	0,5	100,0
Ranska	7,6	10,3	16,9	14,5	12,0	5,0	13,9	10,7	7,7	1,3	100,0
Irlanti	9,0	17,4	4,0	14,1	16,7	8,6	12,3	8,5	8,7	0,7	100,0
Italia	1,1	10,1	14,0	14,8	16,2	4,1	20,4	9,8	9,5	..	100,0
Luxemburg	6,2	14,7	14,9	17,4	9,9	2,9	14,0	8,9	10,8	..	100,0
Hollanti	12,5	16,5	17,5	12,2	12,4	1,8	11,3	7,4	7,8	0,6	100,0
Itävalta	7,8	9,9	12,9	14,3	12,7	6,7	17,3	9,0	9,0	0,3	100,0
Portugali	8,6	6,9	10,4	11,2	13,9	10,5	20,6	7,0	10,3	0,7	100,0
Suomi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ruotsi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Britannia	14,6	15,6	8,3	16,3	14,5	1,1	12,4	8,4	8,4	0,5	100,0
EUR 15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Lähde: Labour Force Survey Results 1996. Eurostat 1997

Liite 2.6. Työlliset työajan mukaan vuonna 1997

	Miehet			Naiset			Yhteensä		
	1000 henkilöä	Kokoaika- työ %	Osa-aika- työ %	1000 henkilöä	Kokoaika- työ %	Osa-aika- työ %	1000 henkilöä	Kokoaika- työ %	Osa-aika- työ %
Belgia	2 277	96,7	3,3	1 561	68,6	31,4	3 838	85,3	14,7
Tanska	1 460	87,9	12,1	1 215	65,6	34,4	2 675	77,7	22,3
Saksa	20 159	95,8	4,2	15 141	64,9	35,1	35 299	82,5	17,5
Kreikka	2 439	97,4	2,6	1 415	91,9	8,1	3 853	95,4	4,6
Espanja	8 231	96,8	3,2	4 475	82,6	17,4	12 706	91,8	8,2
Ranska	12 301	94,5	5,5	9 856	69,1	30,9	22 157	83,2	16,8
Irlanti	838	94,6	5,4	535	76,8	23,2	1 373	87,7	12,3
Italia	12 810	96,7	3,3	7 222	86,3	13,7	20 032	92,9	7,1
Luxemburg	106	99,0	1,0	63	79,8	20,2	169	91,8	8,2
Hollanti	4 214	83,0	17,0	2 972	32,4	67,6	7 186	62,0	38,0
Itävalta	2 036	96,0	4,0	1 572	71,0	29,0	3 609	85,1	14,9
Portugali	2 489	94,3	5,7	2 034	85,0	15,0	4 523	90,1	9,9
Suomi	1 116	92,4	7,6	1 005	84,4	15,6	2 120	88,6	11,4
Ruotsi	2 047	90,7	9,3	1 870	60,1	39,9	3 917	75,5	24,5
Britannia	14 685	91,2	8,8	11 927	55,2	44,8	26 612	75,1	24,9
EUR 15	87 206	94,2	5,8	62 865	67,7	32,3	150 070	83,1	16,9

Lähde: Labour Force Survey, Principal results 1997. Eurostat 1998

Liite 2.7. Palkansaajien työsuhteen laatu ja viikkotyöaika vuonna 1997

	Miehet		Naiset		Yhteensä		Miehet		Naiset		Yhteensä	
	Määrä- aikainen työsuhde	Jatkuva työsuhde	Määrä- aikainen työsuhde	Jatkuva työsuhde	Määrä- aikainen työsuhde	Jatkuva työsuhde	Koko- aikatyö	Osa- aikatyö	Koko- aikatyö	Osa- aikatyö	Koko- aikatyö	Osa- aikatyö
	%						Tuntia viikossa					
Belgia	4,6	95,4	8,6	91,4	6,3	93,7	38,9	22,1	37,2	21,6	38,3	21,6
Tanska	10,6	89,4	11,6	88,4	11,1	88,9	39,3	13,5	37,6	21,3	38,6	19,0
Saksa	11,5	88,5	11,9	88,1	11,7	88,3	40,4	16,0	39,4	18,9	40,1	18,5
Kreikka	10,2	89,8	11,9	88,1	10,9	89,1	41,5	23,3	39,0	20,5	40,5	21,4
Espanja	32,4	67,6	35,7	64,3	33,6	66,4	41,1	19,0	39,6	17,6	40,6	18,0
Ranska	12,1	87,9	14,2	85,8	13,1	86,9	40,5	22,4	38,6	22,6	39,7	22,6
Irlanti	7,1	92,9	12,1	87,9	9,4	90,6	41,6	19,2	37,9	18,1	40,1	18,4
Italia	7,3	92,7	9,7	90,3	8,2	91,8	39,7	28,3	36,2	22,2	38,5	23,7
Luxemburg	1,8	98,2	2,7	97,3	2,1	97,9	40,3	25,7	37,8	19,4	39,5	19,8
Hollanti	8,8	91,2	14,9	85,1	11,4	88,6	39,3	19,4	38,8	18,8	39,2	18,9
Itävalta	7,3	92,7	8,4	91,6	7,8	92,2	40,2	22,2	39,8	22,4	40,0	22,4
Portugali	11,7	88,3	12,6	87,4	12,2	87,8	42,3	27,2	39,1	20,3	40,9	21,6
Suomi	15,3	84,7	18,9	81,1	17,1	82,9	39,8	17,3	38,2	21,8	39,1	20,7
Ruotsi	10,1	89,9	13,9	86,1	12,1	87,9	40,1	18,9	40,0	24,9	40,1	23,9
Britannia	6,5	93,5	8,3	91,7	7,4	92,6	45,8	16,9	40,8	18,3	44,0	18,0
EUR 15	11,5	88,5	13,0	87,0	12,2	87,8	41,3	19,0	39,0	19,8	40,4	19,7

Lähde: Labour Force Survey, Principal results 1997. Eurostat 1998

Liite 2.8. Työttömyyden kesto ikäryhmittäin vuonna 1996, prosenttia

	15-24				25-v.				Yhteensä			
	Yht.	Alle 6 kk	6-11 kk	12- kk	Yht.	Alle 6 kk	6-11 kk	12- kk	Yht.	Alle 6 kk	6-11 kk	12- kk
Belgia	100,0	30,1	31,7	38,2	100,0	20,7	11,7	67,6	100,0	22,7	16,1	61,3
Tanska	100,0	76,0	13,5	10,5	100,0	47,9	19,6	32,6	100,0	55,6	17,9	26,5
Saksa	100,0	51,5	20,9	27,6	100,0	32,4	17,1	50,5	100,0	34,7	17,5	47,8
Kreikka	100,0	26,0	20,5	53,5	100,0	24,9	16,5	58,6	100,0	25,3	18,0	56,7
Espanja	100,0	31,9	24,8	43,3	100,0	26,3	16,5	57,3	100,0	28,0	19,1	52,9
Ranska	100,0	50,6	28,4	21,0	100,0	38,6	18,2	43,2	100,0	41,3	20,5	38,2
Irlanti	100,0	33,1	20,0	47,0	100,0	20,8	14,8	64,4	100,0	24,3	16,2	59,5
Italia	100,0	17,0	18,8	64,2	100,0	20,6	12,9	66,6	100,0	19,2	15,1	65,6
Luxemburg	100,0	(44,3)	..	(33,3)	100,0	60,8	(14,4)	(24,8)	100,0	55,4	(17,0)	27,6
Hollanti	100,0	14,7	50,5	34,8	100,0	19,9	26,7	53,4	100,0	18,6	32,4	49,0
Itävalta	100,0	65,0	17,6	17,4	100,0	55,7	16,7	27,6	100,0	57,5	16,8	25,6
Portugali	100,0	44,9	14,3	40,7	100,0	28,3	13,3	58,4	100,0	33,3	13,6	53,1
Suomi	100,0	74,0	15,6	10,4	100,0	33,8	20,9	45,4	100,0	44,7	19,4	35,9
Ruotsi	100,0	61,1	29,4	9,5	100,0	51,0	26,9	22,1	100,0	53,4	27,5	19,1
Britannia	100,0	53,8	21,2	25,1	100,0	37,0	17,2	45,8	100,0	41,9	18,3	39,8
EUR 15	100,0	38,1	23,1	38,8	100,0	31,5	17,0	51,5	100,0	33,2	18,6	48,2
Miehet	100,0	40,8	22,8	36,5	100,0	33,3	16,9	49,8	100,0	35,3	18,4	46,3
Naiset	100,0	35,2	23,6	41,3	100,0	29,6	17,1	53,3	100,0	31,0	18,8	50,2

Lähde: Labour Force Survey Results 1996. Eurostat 1997

Liite 2.9. Työttömyyden kesto, ensimmäistä työpaikkaa hakevat ja työttömien koulutustaso vuonna 1997

	1000 henkilöä	Työttömyyden kesto %			Työttömät %	
		Alle 6 kk	6–11 kk	12– kk	Etsii ensimmäistä työtä	Alle keskiasteen koulutus (*)
Belgia	378	22,8	16,7	60,5	21,7	52,9
Tanska	153	54,3	18,6	27,2	6,1	28,7
Saksa	3 863	31,5	18,3	50,1	5,7	23,8
Kreikka	408	23,5	20,9	55,7	48,2	43,1
Espanja	3 360	29,2	19,0	51,8	23,1	64,8
Ranska	3 203	39,7	20,7	39,6	11,5	46,4
Irlanti	156	26,5	16,6	57,0	16,8	68,3
Italia	2 827	18,2	15,5	66,3	53,1	58,6
Luxemburg	4	38,8	26,5	34,7	28,3	73,3
Hollanti	419	19,6	31,2	49,1	23,2	42,9
Itävalta	196	52,3	19,0	28,7	7,8	33,3
Portugali	318	33,3	11,1	55,6	18,1	79,7
Suomi	373	51,9	18,4	29,8	23,7	32,8
Ruotsi	453	45,5	20,3	34,2	5,8	28,6
Britannia	2 032	45,2	16,1	38,6	13,7	53,6
EUR 15	18 142	32,5	18,4	49,0	20,6	47,4

(*) vain 25–59-vuotiaat työttömät

Lähde: Labour Force Survey, Principal results 1997. Eurostat 1998

3. Työaika joustaa

1990-luvulla työaika on joustavoitettu muun muassa jakamalla työtä, vuorotteluvapailta ja osa-aikaeläkkeillä. Joustot ovat kohdistuneet joko työntekijöiden ja työnantajan sopimaan säännölliseen työaikaan tai yksilölliseen työaikaan. Miten muutokset heijastuvat työajan pituuteen ja miten se vaihtelee eri ryhmien välillä? Miten yleisiä työaikavaihtelut ja joustot ovat?

Työajan joustoja on tässä tarkasteltu paitsi normaalin työajan, myös tehdyn työajan perusteella. Toteutunut työaika joustaa paljon enemmän kuin normatiivinen työehtosopimuksissa tai laissa säädety säännöllinen työaika. Toteutuneen työajan joustamiseen on monenlaisia syitä: työnantajasta johtuvia, lainsäädännöllisiä tai yksilöllisiä ja niiden vaikutus voi joko pidentää tai lyhentää työaika. Syyt vaihtelevat osittain myös elinvaiheen tai iän mukaan, sillä erilaisissa elämäntilanteissa joustomahdollisuudet vaihtelevat.

Työvoimatutkimuksen aineisto kuvaa pääasiassa erilaisten joustojen nettovaikutuksia työaikaan. Työaikavaihtelun syitä voidaan kuitenkin selvittää frekvensseinä, esimerkiksi erilaisista syistä poissaolleiden lukumäärinä. Erilaisia poissaolojen syitä on EU-työvoimatutkimuksessa luokiteltu enemmän kuin vanhassa työvoimatutkimuksessa, jossa eriteltiin vain neljä syytä, viidenteen ryhmään luettiin kaikki muut poissaolot. EU-työvoimatutkimuksessa voidaan tutkia lisäksi erikseen 'lyhyitä', alle viikon kestäviä ja 'pitkiä', vähintään viikon kestäviä poissaoloja.

EU-työvoimatutkimuksen rajoituksena on se, ettei erilaisista työaikajärjestelyistä saada tietoa. Tutkimuksen laajuuden vuoksi siihen voitiin ottaa vain Euroopan yh-

teisön määräämät työaikamuodot, joita käsitellään luvussa 4 'epätyypillisinä' työaikoina.

Luvun loppuun on kerätty Eurostatin lähteistä vertailutietoja työajoista EU:n jäsenmaissa.

Normaali työaika

Työviikon pituus vaihtelee koko- ja osa-aikaisilla sekä ammattiasemasta riippuen.

Osa-aikatyössä säännöllinen ylityö on harvinaisempaa tai kestoaltaan lyhyempää, niinpä osa-aikatyöläisten normaali viikkotyöaika on vain puoli tuntia pitempi säännölliseen työaikaan verrattuna. Osa-aikatyön normaali työaika oli molempina tutkimusvuosina noin 21 tuntia viikossa. (Taulukko 3.1).

Yli neljäsosa palkansaajista tekee säännöllistä ylityötä (kerran kuussa tai useammin). Heidän keskimääräinen viikkotyöaikansa nousee yli 43 tuntiin, joka on huomattavasti enemmän kuin palkansaajien keskimääräinen viikkotyöaika, joka on 38,4 tuntia (taulukossa 3.2). Määritelmällisesti yrittäjät ja perheenjäsenet eivät tee ylityötä, siksi heidän säännöllinen ja normaalityöaikansa ovat yhtä pitkiä. Eniten säännöllistä ylityötä tekevät johtotehtävissä toimivat, joita palkansaajista on viisi prosenttia. Heidän säännöllinen viikkotyöaikansa vuonna 1996 oli 41,5 tuntia ja normaalityöaikansa noin neljä tuntia pidempi. Miesjohtajien normaalityöaika on keskimäärin 46,3 ja naisjohtajien 43,4 tuntia. Pitkä työaika on lisäksi ylemmillä toimihenkilöillä opettajia lukuunottamatta, esimiestehtävissä toimivilla sekä teollisuustyöntekijöillä.

Työaikäkäsitteet ja määritelmät

■ Normaali työaika (*hours usually worked*)

Tarkoittaa säännöllistä, esim. työehtosopimuksissa sovitua työaikaa, jonka työntekijä tavallisesti tekee mukaanlukien säännöllinen yli- tai lisätö. Siihen eivät vaikuta poissaolot. Säännöllisesti tehty ylityö tarkoittaa jatkuvasti tehtyä säännöllisen työajan ulkopuolista työaikaa, josta voidaan maksaa ylimääräistä korvausta (ylityö). Palkaton ylityö on lisätöä, jota tekevät usein esim. ylemmät toimihenkilöt, joiden työehtosopimukseen ylityö ei sisälly. Suomen työvoimatutkimuksessa säännöllistä ylityötä ei ole luettu normaaliin työaikaan ennen vuotta 1997.

Jos säännöllistä työaikaa ei ole sovittu, normaali työaika on joko keskimääräinen tai arvioitu, tavallisesti tehty viikkotyöaika. Säännöllistä viikkotyöaikaa ei välttämättä ole määritelty esimerkiksi urakaluonteisessa tai tilapäisessä työssä. Myöskään yrittäjillä ja muilla itsensä työllistäneillä ei tavallisesti ole säännöllistä työaikaa. Euroopan unionin työvoimatutkimuksessa vaihtelevaa työaikaa tekeville ei yleensä arvioida normaalia työaikaa.

■ Säännöllinen työaika

Tarkoittaa palkansaajien säännöllistä tai sopimuksen mukaista työaikaa, johon ei lueta yli- tai lisätöä. Suomen työvoimatutkimuksessa palkansaajien normaali työaika on ollut sama kuin säännöllinen työaika.

■ Tehty työaika (*hours actually worked*)

Tarkoittaa tutkimusviikolla tehtyä työaikaa kaikki yli- tai lisätö mukaanlukien. Tehdyistä työajasta vähennetään tilapäiset poissaolot. Päivystys- ja varallaoloaikojen tilastoinnista ei ole suosituksia, joten toisinaan ne saatetaan lukea osittain tai kokonaan tehtyyn työaikaan.

■ Osa-aikatyö

Tarkoittaa ko. alan tai ammatin säännöllistä työaikaa lyhyempää työaikaa. Koska osa-aikatyön tuntimäärä vaihtelee paitsi ammatin mukaan myös maasta toiseen, Euroopan unionin osa-aikatyön määritelmä perustuu vastaajan omaan käsitykseen.

■ Epätavalliset työajat

Tarkoittaa useimmiten osa-aikatyötä, mutta myös vuorotyötä, yö- ja iltatyötä sekä viikonlopputyötä. Eurostat määrittelee epätavalliset työajat suhteessa tavallisen työajan ajoittumiseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen (ruokailu- ja nukkumisaikoihin) ja Euroopassa niistä käytetään myös nimitystä 'epäsosiaaliset' työajat.

■ Poissaolot

Eurostat tarkoittaa poissaoloilla yleensä lyhyitä alle viikon kestäviä poissaoloja, jotka ilmoitetaan poissaolotunteina. Suomessa poissaoloja on toistaiseksi mitattu kokonaisina päivinä koko viikon kestäneet poissaolot mukaanlukien.

Ks. taulukko 3.1.

3.1. Työllisten säännöllisen ja normaalin viikkotyöajan keskiarvot, kevät 1995 ja 1996, tuntia

	Säännöllinen viikkotyöaika		Normaali viikkotyöaika ml. säänn. ylityö	
	1995	1996	1995	1996
Kokoaikatyössä	40,5	40,8	42,1	42,2
Osa-aikatyössä	20,4	20,4	20,9	20,8
EOS	37,5	34,6	37,5	34,6
Kaikki työlliset	38,3	38,8	39,8	40,0

Työajan keskiarvo kokoaikatyössä on hieman pidentynyt vuoden aikana molempien mittareiden mukaan (taulukko 3.1). Entistä pidempää työaikaa tekevät ovat yrittäjiä ja ammatinharjoittajia sekä heidän perheenjäseniään. Palkansaajien keskimääräinen työaika on vuoden aikana lyhentynyt sekä koko- että osa-aikatyössä (taulukko 3.2).

Maatalousyrittäjät ilmoittavat keskimäärin pidempää työaikoja kuin muiden

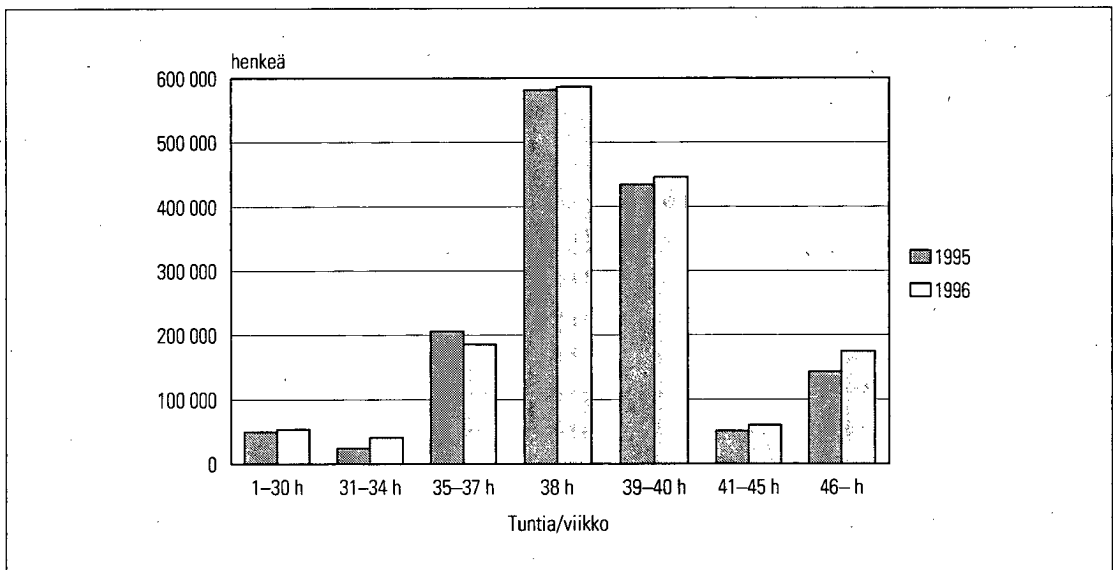
alojen yrittäjät ja ammatinharjoittajat. Vuonna 1996 maatalousyrittäjien viikkotyöaika oli 55,1 tuntia ja muiden yrittäjien 48,8 tuntia. Ammatinharjoittajien työaika oli lyhempi, keskimäärin 34,4 tuntia. Perheyhtyksissä palkatta työskentelevien työaika oli 37,8 tuntia, perheen maatilalla avustavien työaika oli 24 tuntia.

Kokoaikatyössä 38-tuntinen työviikko on yleisin (kuvio 3.3). Kokoaikaisten työajat

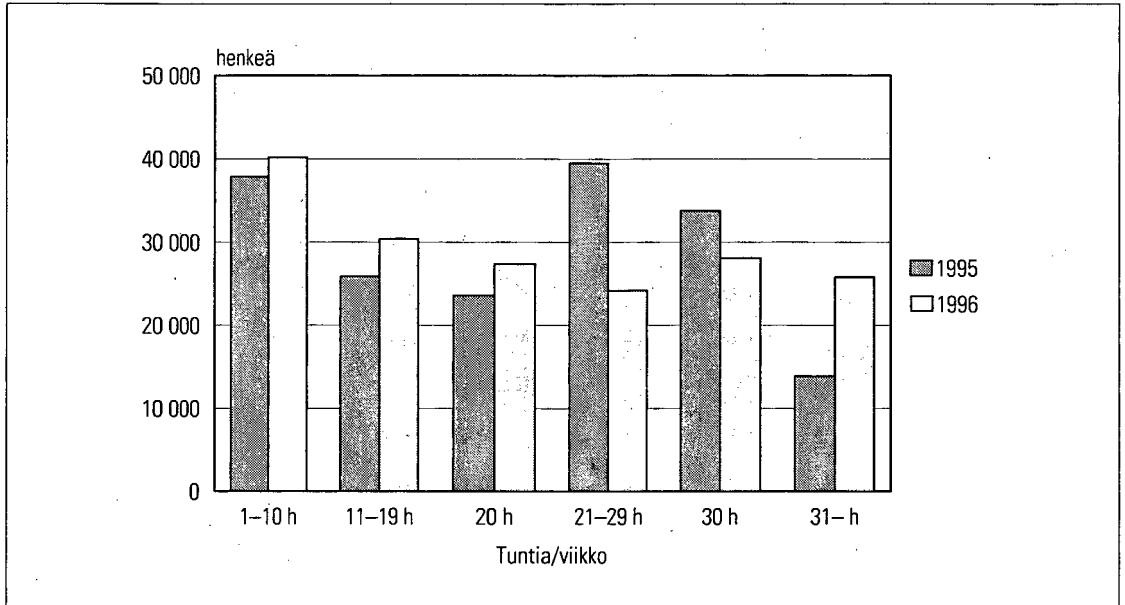
3.2. Työllisten normaali viikkotyöaika ammattiaseman mukaan, kevät 1995 ja 1996, tuntia

	1995	1996
Palkansaajat	38,5	38,4
– kokoaikatyössä	40,5	40,3
– osa-aikatyössä	22,0	21,2
Yrittäjät, ammatinharj.	49,2	50,4
– kokoaikatyössä	52,1	52,3
– osa-aikatyössä	17,7	20,8
Perheenjäsenet	21,8	30,2
– koko-aikatyössä	41,9	50,5
– osa-aikatyössä	13,2	16,6
Yhteensä	39,8	40,0

3.3. Kokoaikatyölliset säännöllisen viikkotyöajan mukaan, kevät 1995 ja 1996

3.4. Osa-aikatyölliset säännöllisen viikkotyöajan mukaan, kevät 1995 ja 1996

vaihtelevat selvästi vähemmän kuin osa-aikatyössä. Kahdella kolmasosalla kokoaikaisista viikkotyöaika vaihtelee 38 ja 40 tunnin välillä. Lyhyt, alle 35-tuntinen kokoaikatyö on viidellä prosentilla ja pitkä yli 45-tuntinen kokoaika noin kymmenellä prosentilla työllisistä. Tyypillisin osa-aikatyö on 30-tuntinen, toiseksi tavallisin 20-tuntinen. Lisäksi monilla osa-aikatyö sijoittuu 21:n ja 29:n tunnin välille (kuvio 3.4).

Tehty työaika

Tehty työaika mittaa tuotantotoimintaan käytetyn työpanoksen määrää. Kansantalouden tasolla tehty työaika seuraa tuotannon kausi- ja suhdannevaihteluita muita työllisyysmittareita tarkemmin. Se kuuluu myös kansantalouden tilinpidon kehikkoon. Tehdyn työajan käsite on tärkeä myös työlliseksi luokittelun kriteerinä ILO:n työvoimatilastosuosituksessa. Tutkimusviikolla tehty yh-

denkin tunnin työ määrittelee henkilön työlliseksi¹. Työaikojen joustoa, ihmisten arkea ja ajankäyttöä tehty työaika mittaa tarkemmin kuin normaali tai säännöllinen työaika.

ILO:n määritelmä tehdystä työajasta (ks. laatikko) on soveltunut paremmin teollisuuden työajan tilastointiin kuin palveluvaltaistuneen yhteiskunnan olosuhteisiin. Esimerkiksi periodityön, etätöiden, päivystyksen, varallaolon tai työ- ja kokousmatkojen käsittelystä ei ole ohjeita. Sama koskee yrittäjien ja muiden itsetyöllistyneiden työaika.

Käytännössä tehdyn työajan mittaaminen ei ole helppoa. Työvoimatutkimuksessa vastaaja itse arvioi tekemänsä viikko työajan. Palkansaajien tehty työaika perustuu kysymykseen: "Montako tuntia työskentelit viime viikolla kaikkiaan?" Samaa yksinkertaista kysymystä sovelletaan hyvin erilaisissa työaikajärjestelyissä ja vastaajan tulisi ottaa huomioon ylityöt ja poissaolot. Lopullisessa tilastossa tehdyn työajan

1 Keväällä 1996 yhden tunnin tehneitä työllisiä oli n. 4 000.

Kansainvälisen tyjärjestön suositus työtuntitilastoista (ICLS 1962)

■ Tehtyyn työaikaan luetaan

- normaalina työaikaan tehdyt työtunnit
- normaalin työajan lisäksi tehty työaika, josta yleensä maksetaan korkeampaa palkkaa (ylityö)
- työpaikalla työn valmisteluun, korjaukseen ja huoltoon, työvälineiden valmistamiseen ja puhdistamiseen sekä kuittien, työvuorolistojen ja raporttien valmisteluun kuluva aika
- työpaikalla odotteluun ja varallaolloon kuluva aika, jos syyinä on työn vähyyks, koneiden rikkoutuminen tai tapaturma, tai sellainen työpaikalla kuluva aika, jolloin ei tehdä työtä, mutta siitä maksetaan työsopimuksen perusteella palkkaa

e) lyhyet lepotaumat työpaikalla, ml. kahvitaumat

■ Tehtyyn työaikaan ei lueta

- palkallisia työtunteja, jolloin työtä ei tehdä kuten palkallinen vuosiloma, palkalliset arkipyhät, palkallinen sairausloma
- ruokailutaukoja
- työmatkoihin työpaikan ja kodin välillä kuluvaa aikaa

ILO 1990

mahdolliset yli- tai aliarviot kuitenkin osittain kumoavat toisensa. Koska tuloksissa tehdyn ja normaalin viikkotyöajan keskiarvot poikkeavat toisistaan selvästi, se osoittaa että tiedonkeruussa käsitteellinen ero on useimmiten tulkittu oikein.

Jos tehty työaika on lyhyempi kuin normaali työaika, vastaajalta kysytään syytä, esim. poissaolon laatua. Poissaolon kesto lasketaan normaalin ja tehdyn työajan erotuksena, eikä sitä pystytä erittelemään

syiden mukaan, jos vastaajalla on samalla viikolla useista eri syistä johtuvia poissaoloja.

Keskimäärin tehty työaika oli 2–3 tuntia normaalia työaika lyhyempi. Ero on kaventunut vuodesta 1995 vuoteen 1996¹. Kokoaikatyössä erot normaalin ja tehdyn työajan välillä ovat suurempia kuin osa-aikatyössä (taulukot 3.2 ja 3.5). Kokoaikaisilla näyttäisi siten olevan enemmän jouston tarvetta ja/tai mahdollisuuksia kuin osa-aikaisilla.

3.5. Työllisten tehty viikkotyöaika ammattiaseman mukaan, kevät 1995 ja 1996, tuntia

	1995	1996
Palkansaajat	35,2	35,7
– kokoaikatyössä	37,2	37,5
– osa-aikatyössä	21,0	20,1
Yrittäjät, ammatinharj.	47,2	49,8
– kokoaikatyössä	50,5	52,4
– osa-aikatyössä	16,0	18,2
Perheenjäsenet	20,3	29,0
– koko-aikatyössä	39,9	51,4
– osa-aikatyössä	14,3	16,5
Yhteensä	36,8	37,8

1 Sama tulos saadaan Tilastokeskuksen kuukausittaisen työvoimatutkimuksen vuosikeskiarvojen vertailussa.

Palkansaajilla normaalin ja tehdyn työajan ero on suurempi kuin yrittäjillä, ammatinharjoittajilla ja perheenjäsenillä. Tätä voi selittää sillä, että yrittäjät ja perheenjäsenet ovat alunperin itse voineet valita työaikansa tai että poissaoloihin ei ole 'varaa'.

Tehty työaika vaihtelee selvästi ammatiaseman ja työaikamuodon mukaan. Kokoaikaiset yrittäjät, ammatinharjoittajat ja myös perheenjäsenen yrityksessä työskentelevät tekevät selvästi pidempää työviikkoa

kuin kokoaikaiset palkansaajat. Kokoaikaiset yrittäjäperheenjäsenet tekevät pidempää työviikkoa kuin palkansaajat keskimäärin. Kaikkein lyhin työaika on osa-aikatyötä tekevillä yrittäjäperheenjäsenillä.

Sukupuolten väliset erot työajassa ovat suuria: naisten työajat ovat yleensä lyhyempiä kuin miesten (taulukot 3.6 ja 3.7). Naiset sovittavat työaikaansa perhevelvollisuuksien mukaan ja se heijastuu varsinkin tehtyyn työaikaan. Naisten työviikko on

3.6. Työllisten normaali ja tehty viikkotyöaika sukupuolen mukaan, kevät 1995 ja 1996, tuntia

	1995		1996	
	Norm.	Tehty	Norm.	Tehty
Palkansaajat	38,6	35,2	38,4	35,7
– miehet	40,6	37,4	40,4	37,8
– naiset	36,9	33,2	36,8	33,6
Yrittäjät, ammatinharj.	49,5	47,2	50,4	49,8
– miehet	52,5	50,3	52,7	52,7
– naiset	44,4	41,8	46,2	43,7
Perheenjäsenet	22,8	20,3	30,2	29,0
– miehet	21,5	19,4	32,1	28,8
– naiset	24,0	21,2	28,7	29,1
Yhteensä	39,9	36,8	40,0	37,8
– miehet	42,5	39,8	42,6	40,8
– naiset	37,5	34,0	37,6	34,6

3.7. Tehdyn ja normaalin työajan erot, kevät 1995 ja 1996

Työlliset joiden tehty työaika:	1995	1996
	%	%
Miehet		
– sama kuin normaali	37,3	40,1
– pidempi kuin normaali	16,8	17,5
– lyhyempi kuin normaali	45,9	42,4
Yhteensä	100,0	100,0
Naiset		
– sama kuin normaali	36,9	33,8
– pidempi kuin normaali	14,1	15,3
– lyhyempi kuin normaali	49,1	51,0
Yhteensä	100,0	100,0

3.8. Palkansaajien normaali ja tehty viikkotyöaika sukupuolen mukaan, kevät 1995 ja 1996, tuntia

	1995		1996	
	Norm.	Tehty	Norm.	Tehty
Miehet	40,6	37,4	40,4	37,8
– kokoaikatyö	42,0	38,9	41,6	39,1
– osa-aikatyö	20,8	19,9	19,8	18,9
Naiset	36,9	33,2	36,8	33,6
– kokoaikatyö	39,4	35,6	39,2	35,9
– osa-aikatyö	22,5	21,4	21,6	20,5
Yhteensä	38,6	35,2	38,4	35,7
– kokoaikatyö	40,6	37,2	40,3	37,6
– osa-aikatyö	22,4	21,0	21,2	20,1

keskimäärin lähes kuusi tuntia lyhyempi kuin miesten. Ero pienenee kuitenkin, jos erot osa-aikatyön yleisyydessä miesten ja naisten keskuudessa otetaan huomioon (taulukko 3.8). Kokoaikatyössä naisten työviikko on vain pari tuntia lyhyempi kuin miesten. Osa-aikatyössä miesten työaika on jopa lyhyempi kuin naisten. Naisten ja miesten välillä ei ole suuria eroja tehdyn työajan joustoissa, joskin naiset hieman useammin – noin puolet naisista – tekevät normaalia työviikkoon lyhyempää työviikkoa.

Vuonna 1996 noin 70 000 työllistä, heistä puolet palkansaajia, ilmoitti ettei heillä ole säännöllistä viikkotyöaikaa, koska se vaihtelee. Kun heitä pyydettiin arvioimaan keskimääräinen (tehty) viikkotyöaika kuukauden ajalta, noin 50 000 heistä pystyi siihen. Miehillä arvio oli keskimäärin noin 40 tuntia, eli kokoaikainen työ, naisilla noin 29 tuntia eli osa-aikainen työ.

Kun työajan joustavuutta mitataan normaalin ja tehdyn työajan erolla, joustot koskettavat yli miljoonaa työllistä. Noin 15 prosentilla työllisistä tehty työaika oli normaalia työaikaa pidempi ja noin 45 prosentilla tehty työaika oli normaalia lyhyempi. Siten vain noin 40 prosentilla tehty ja nor-

maali työaika olivat samat. Erot miesten ja naisten välillä eivät ole kovin suuria, mutta naiset joustavat hieman enemmän lyhyemmän työaikaan kuin miehet. Mutta toisaalta naisista lähes yhtä suuri osuus kuin miehistäkin tekee pidempää työviikkoa kuin olisi normaali (taulukko 3.7).

Palkansaajien ylityöt ja päivystys

Vuoden 1996 keväällä 232 000 palkansaajaa oli tehnyt tutkimusviikolla ylityötä (taulukko 3.9). Palkallista ylityötä teki 132 000 ja palkatonta 100 000 palkansaajaa. Ylityön tekeminen on kuitenkin yleisempää, sillä 46 prosenttia vastanneista palkansaajista ilmoitti tekevänsä joskus joko palkallista tai palkatonta ylityötä. Säännöllisesti, ts. keran kuukaudessa tai useammin, ylityötä ilmoitti tekevänsä 482 000 eli 27 prosenttia palkansaajista.

Päivystystä ja varallaoloa haluttiin selvittää tarkemmin, sillä ne ovat palkattua aikaa ja toisaalta päivystys saattaa muuttua tehdyksi työpanokseksi. Haluttiin myös selvittää miten niiden täysimääräinen sisällyttäminen työaikaan vaikuttaisi. Päivystys on verrattavissa työaikaan, varsinkin jos se

3.9. Palkansaajien ylityö ja päivystys, kevät 1996

	1 000 henkeä	tuntia/viikko
Palkallinen ylityö	132	7,7
Palkaton ylityö	101	9,2
Ylityö yhteensä	232	8,4
Päivystys työpaikalla	8	19,2
Päivystys kotona	7	25,0
Päivystys yhteensä	15	22,3

edellyttää työpaikalla olemista. Kotona tehtävää päivystystä tai varallaoloa selvitettiin erikseen. Kotipäivystys vaatii tavoitettavissa olemista ja valmiutta lähteä työhön, mutta työpanos syntyy vasta kutsuttaessa. Keväällä 1996 noin 15 000 palkansaajaa oli tehnyt päivystystä. Työpaikalla päivystäminen on hieman yleisempää kuin kotipäivystys. Yli kolmasosa päivystäneistä oli lääkäreitä.

Keskimäärin ylityötä tehtiin yli 8 tuntia viikossa ja päivystystä noin 22 tuntia. Ylityö luetaan tehtyyn työaikaan ja monet vastaajat ovat lukeneet siihen myös päivystyksen.

Sivutöitä ja useaa työtä tekevien työaika

Keväällä 1996 noin 94 000 eli viidellä prosentilla työllisistä oli tutkimusviikolla useam-

pi kuin yksi työpaikka. Heistä noin 17 000:lla mikään työpaikoista ei ollut päätyö. Syynä tähän voi olla esimerkiksi vuokratyöntekijöiden käyttö joillakin aloilla. Lisäksi yrittäjillä ja ammatinharjoittajilla saattaa olla samaan aikaan useita asiakkaita tai toimeksiantajia.

Sivutyötunneiksi määritellään kuitenkin vain sellaisten työllisten työtunnit, joilla on päätyö. Muiden useammassa kuin yhdessä työpaikassa työskennelleiden yhteenlaskettu työaika on luettu päätyöksi.

Sivutyö on kestoltaan useimmiten osaaikaista. Miehet tekivät sivutöitä keskimäärin 15 tuntia ja naiset 10 tuntia viikossa. Eniten sivutyötä tekevät miesyrittäjät ja vähiten perheenjäsenet. Sivutyötä tekevien kokonaistyöaika pitenee keskimäärin 47 tuntiin viikossa.

3.10. Sivutöitä tehneiden viikkotyöaika, kevät 1996

	Lukumäärä 1 000	Sivutyötunnit	Kokonaistyöaika tuntia
Palkansaajat	73	11,4	44,3
Yrittäjät, ammatinharjoittajat	21	17,7	59,0
Perheenjäsenet	1	6,0	38,0
Yhteensä	94	12,6	47,2

Poissaolot ja niiden syyt

Tehdyn ja normaalin työajan erotus selittyi pääasiassa erilaisista poissaoloista. Niiden tilastointi on kuitenkin ongelmallista. Erityisen hankalia ovat pitkät poissaolot, joita eri maissa tulkitaan hyvin eri tavoin. Poissaolon tilastointi selittää tehdyn työajan ja normaalin ajan eroa, mutta se valaisee myös syitä työpanoksen vaihteluille ja välillisesti myös työssäkäyvien hyvinvointia. Poissaolo liittyy lisäksi työllisyyden käsitteeseen: työllisiksi luetaan myös henkilöt, jotka eivät tutkimusajankohtana tehneet työtä, mutta joilla oli työpaikka tai voimassa oleva työsuhde.

Suomen työvoimatutkimuksessa työlliset on tilastoitu koko viikon kestäneen poissaolon mukaan. Poissaolon syistä on julkaistu loma, sairaus ja muu syy (Työvoimatilasto 1995 s.106). Julkaisemattomassa aineistossa poissaolopäivät on jaettu viiteen ryhmään: loma- ja vapaapäiviin, sairauspäiviin, äitiyslomapäiviin, työttömyyspäiviin ja muihin poissaolopäiviin. Poissaolopäivät sisältävät myös tutkimusviikolla työssäolleiden mahdolliset poissaolopäivät.

EU-töyvoimatutkimuksessa poissaolon syyt kysytään paitsi koko viikon poissaolleilta myös niiltä, jotka ovat tehneet tutkimusviikolla vähemmän tunteja kuin tavallisesti. Poissaolotuntien kokonaismäärä saadaan

3.11. Koko viikon poissaolleet työlliset poissaolon pääsyyn mukaan, kevät 1995 ja 1996

Poissaolon tärkein syy:	1995		1996	
	1 000	%	1 000	%
Lepoaika	92	51,8	80	47,2
– loma- tai lomarahavapaa	82	46,2	70	41,6
– vapaapäivä tai -viikko	10	5,6	9	5,3
– pekkasvapaa	1	0,3
Työstä johtuva poissaolo	13	7,4	11	6,3
– lakko tai työsulku	10	5,5	0	0
– töiden tai tilausten puute	3	1,9	5	2,8
– lomautus	5	2,7
– huono sää	0	0	1	0,8
Henkilökohtainen poissaolo	68	38,3	66	39,1
– oma sairaus tai tapaturma	44	25,0	46	27,5
– vanhempainlomat	21	11,6	19	11,3
– perheenjäsenen ym. hoito	3	1,7	1	0,3
Työvoiman ulkopuolella	5	2,6	6	3,6
– eläke, osa-aikaeläke	1	0,4	1	0,6
– vuorottelu- tai sapattivapaa	1	0,6
– opiskelu tai koulunkäynti	4	2,2	4	2,4
Muu syy	6	3,7
Yhteensä	178	100,0	169	100,0

normaalin ja tehdyn työajan erotuksena. Poissaolon syitä on lisätty aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna myös siitä syystä, että vähennettäisiin työaikatietojen mittaamis- ja muistivirheitä.

Poissaolon käsite ja luokittelu

Aika voidaan jakaa kolmeen luokkaan: työaikaan, lepoaikaan ja poissaoloihin. Tässä kehikossa poissaolo tarkoittaa vain sellaista aikaa, jolloin henkilön pitäisi olla tai odotetaan olevan työssä. Lepoaika ei siten ole poissaoloa. Lepoaikaan luetaan päivittäinen

ja viikottainen lepoaika, vuosiloma, yli- ja vuorotyövapaat sekä kaikki muu lepoaika. Poissaolot voidaan edelleen jakaa työnantajasta johtuviksi tai henkilökohtaisiksi. Ainakin Suomen olosuhteissa tulisi lisäksi luokitella erikseen aika, jolloin henkilö on työvoiman ulkopuolella, esimerkiksi osaaika-eläkkeellä. Poissaolosta ei myöskään ole kyse silloin, jos työtä tehdään vain muutamana päivänä viikossa esim. viikonloppuisin.

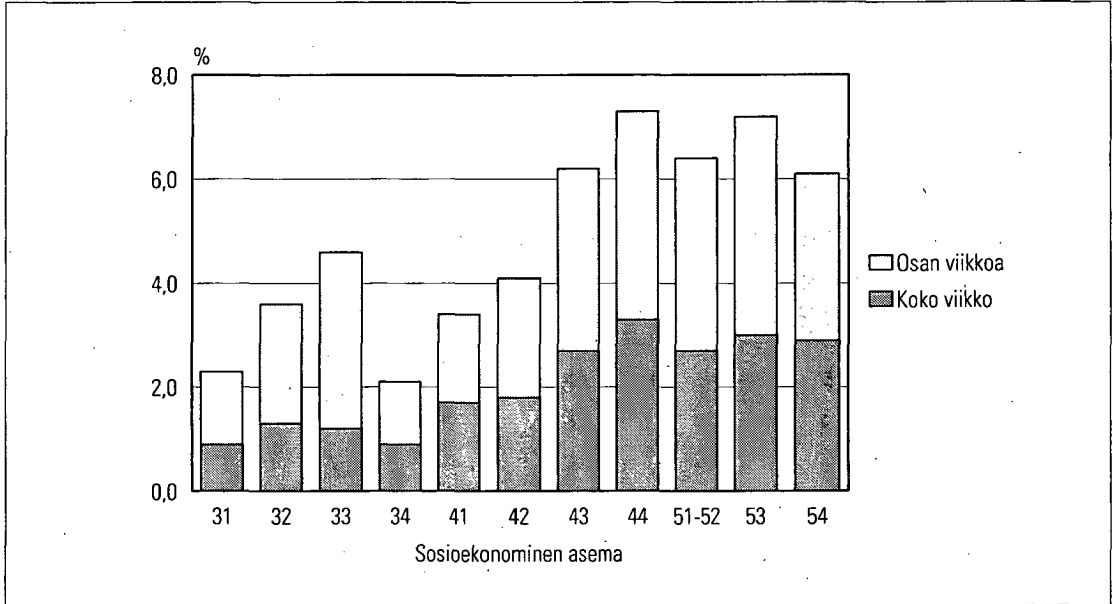
Pitkiä, vähintään viikon kestäneitä poissaoloja on lukumääräisesti vähemmän kuin lyhyitä poissaoloja. Koko viikon poissaoleita on runsas 8 prosenttia työllisistä, alle

3.12. Osan viikkoa poissaolleet työlliset poissaolon pääsyy mukaan, kevät 1995 ja 1996

	1995		1996	
Poissaolon tärkein syy:	1 000	%	1 000	%
Lepoaika	452	78,6	468	90,7
– työaika vaihtelee	133	25,7
– vuosiloma	111	19,2	50	9,7
– arkipyhä	328	57,2	269	52,3
– pekkasvapaa	13	2,2	16	3,0
Työstä johtuva poissaolo	24	4,2	9	1,7
– lyhennetty työviikko	4	0,7	8	1,5
– lakko tai työsulku	19	3,3	0	0
– huono sää	1	0,2	1	0,2
Henkilökohtainen poissaolo	70	12,2	18	3,5
– oma sairaus tai tapaturma	53	9,3	17	3,3
– muu perhesyy	17	2,9	1	0,2
Työvoiman ulkopuolella	12	2,0	13	1,6
– opiskelu (ei työkoulutus)	9	1,5	6	1,2
– työ alkoi tutkimusviikolla	2	0,3	4	0,8
– työ päättyi tutkimusviikolla	1	0,2	3	0,5
Muu syy	17	2,9	2	0,3
Yhteensä	693	100,0	515	100,0

Huom. 'työaika vaihtelee' ei kysytty 1995

3.13. Palkansaajien sairaspöissaolo sosioekonomisen aseman mukaan, kevät 1995, prosenttia

viikon poissaolien osuus oli 34 vuonna 1995 ja 25 prosenttia vuonna 1996. Suuri osa poissaolosta on kuitenkin normaalia lepoaikaa, esimerkiksi lyhyistä poissaoloista arkipyhä, joten varsinaiset poissaolot ovat harvinaisempia. Sairauden vuoksi poissaoleita joko koko viikon tai osan viikkoa on kuitenkin vain 2 prosenttia työllisistä, yhteensä siis noin 4 prosenttia.

Taulukossa 3.11 tarkastellaan poissaolojen jakautumista syyn mukaan. Taulukossa 3.12 osan viikkoa poissaolleilta kyseessä on pääasiallinen syy, jos samalla viikolla on useita poissaoloja. Tutkimuksen ajankohtaan, maaliskuuhun ajoittuu arkipyhiä sekä vanhan lomakauden päättyminen, jotka selittävät lomalla olevien suurta määrää. Henkilökohtaiset sairaspöissaolot ovat toiseksi tärkein poissaolojen syyistä.

Keväällä 1995 lyhyitä sairaspöissaoloja oli huomattavasti enemmän kuin keväällä 1996, sensijaan vähintään viikon kestäneet sairaspöissaolot olivat yhtä yleisiä kumpakin vuotena. Sairaspöissaolot vaihtelevat erilaisissa töissä (kuvio 3.13). Ylemmät toimihenkilöt (ryhmät 31-34) sairastelevat vähemmän kuin muut. Heistä eniten sairaspöissaoloja on opetustehtävissä (33) toimivilla; sensijaan johtajilla (31) sekä ylempillä toimihenkilöillä humanistisen, yhteiskunnallisen tai terveys- ja sosiaalialan ammateissa (34) vähiten. Alempien toimihenkilöiden välillä on suuria eroja: esimiestehtävissä toimivilla (41) sekä itsenäistä toimisto- tai myyntityötä tekeville (42) on selvästi vähemmän sairaspöissaoloja kuin muilla alemmilla toimihenkilöillä, jotka sairastelivat yhtä paljon kuin tuotanto-, jakelu- ja palvelutyöntekijät (51-54).

Työajat eri elinvaiheissa

Normaali työaika vaihtelee aikuisilla yli 30-vuotiailla melko vähän (kuvio 3.14). Keskimääräinen työaika laskee hieman vasta 60 ikävuoden jälkeen. Naisten työaika on kaikissa ikäryhmissä miesten työaika lyhyempi. Lyhyin työaika on nuorilla 15–24-vuotiailla: he tekevät normaalisti noin 31 tuntiä työviikkoja. Nuorimmassa ikäluokassa myös sukupuolten välinen ero on suurin: nuorten naisten työaika on viisi tuntia lyhyempi kuin nuorten miesten. Naisten työaika pitenee 25–29-vuoden iässä kahdeksalla tunnilla 36 tuntiin. Yli 30-vuotiaiden työaika pitenee vielä kolme tuntia, pisimmillään naisten työaika on 50–59-vuotiaiden ikäryhmässä 39 tuntia. Miesten normaali työaika pitenee 25–29-vuotiailla yli 41 tuntiin. Ikääntymisen myötä miesten työviikko lyhenee hieman aikaisemmin kuin naisten: pisimmillään työaika on 45–49-vuotiailla miehillä lähes 44,5 tuntia.

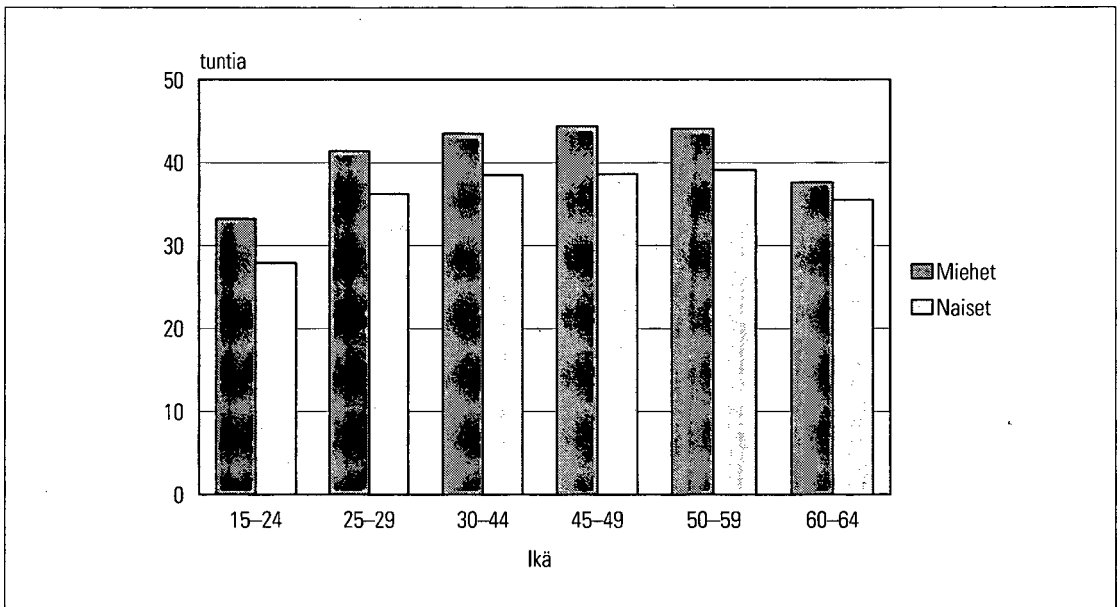
Työaikaerot johtuvat osa-aikatyön ja säännöllisen ylityön vaihtelusta elinvaiheit-

tain. Vain nuorimmassa ja vanhimmassa ikäryhmässä osa-aikaisia on enemmän kuin säännöllistä ylityötä – palkallista tai palkatonta ylityötä vähintään kerran kuukaudessa – tehneitä. Aikuisten ylityö on yleisempää kuin osa-aikatyö. Säännöllisen ylityön määrä on joka tapauksessa niin suuri, että keskimääräinen normaali viikkotyöaika pitenee varsinkin miehillä.

Ikäryhmästä riippumatta miehet tekevät harvemmin osa-aikatyötä kuin naiset ja useammin säännöllistä ylityötä kuin naiset. Suurin ero osa-aikatyön yleisyydessä on nuorten miesten ja naisten välillä. Puolet nuorista alle 25-vuotiaista naisista tekee osa-aikatyötä, nuorista miehistä 35 prosenttia. Miltei kaikki 15- ja 16-vuotiaat ovat osa-aikaisia. Yli 16-vuotiailla ero selittyy naisten ja miesten työn ammatillisesta segregoitumisesta. Naisvaltaisilla palvelualoilla nuorille on enemmän tarjolla osa-aikaisia töitä kuin miesvaltaisemmilla aloilla.

Jos tarkastellaan erikseen koko- ja osa-aikatyössä tehtyjä työtunteja, koko-aikatyöntekijöiden tekemä työaika on lähes vakio

3.14. Normaali työaika iän ja sukupuolen mukaan, kevät 1996

aina 60 ikävuoteen saakka. Ikääntyneimpien 60–64-vuotiaiden muita pidempi työaika selittyy yrittäjien suuremmalla osuudella tässä ikäryhmässä. Nuoret tekevät lyhyttä osa-aikatyötä, keskimäärin 15,5 tuntia viikossa. Pisin osa-työaika on 25–29-vuotiaiden ikäryhmässä 24 tuntia viikossa. Iän myötä osa-aikatyö lyhenee aina 60 ikävuoteen saakka.

Elinvaiheittain lyhyet työajat sijoittuvat työuran alkuun ja sen loppuun. Sukupuolten väliset erot työajassa säilyvät lähes koko työuran ajan. Vasta 60 vuotta täyttäneiden miesten ja naisten työaika lähenee toisiaan.

Työajat Euroopan unionissa

Suomalaisten viikkotyöaikoja voidaan EU-työvoimatutkimuksen perusteella verrata muiden EU:n jäsenmaiden vastaaviin työaikoihin. Vertailun lähteenä on käytetty Eurostatin julkaisua. Eurostat laatii tilastot jäsenmaiden alkuperäisistä aineistoista ja menetelmällisistä syistä Suomen luvut poikkeavat jonkin verran muista tässä julkaistuista.

Viikkotyöaikojen eroihin eri maiden välillä vaikuttavat eniten erot osa-aikatyön yleisyydessä. Euroopassa osa-aikatyö on lisäksi leimallisesti naisten työaikamuoto. EU:n alueella 32 prosenttia työllisistä naisista, mutta runsas 5 prosenttia miehistä tekee osa-aikatyötä (taulukko 3.15). Eniten osa-aikatyötä tekeviä miehiä on Alankomaissa ja Tanskassa. Ruotsissa, Britanniassa ja Suomessa miesten osa-aikaisuus on myös keskimääräistä yleisempää. Naisten osa-aikatyössä maiden välillä on kuitenkin suuria eroja. Harvinaisinta naisten osa-aikatyö on Kreikassa, Italiassa, Portugalissa, Espanjassa ja Suomessa. Varsinkin Kreikassa ja Portugalissa naisten osa-aikatyön vähyyttä selittää maatalouden suhteellisesti suurempi merkitys.

Myös EU-maissa osa-aikatyö on harvinaisinta yrittäjillä ja yleisintä palkatta perheyryyksissä työskentelevillä perheenjäsenillä. Osa-aikaisten perheenjäsenten suuri osuus johtuu myös siitä, että tiedot on kerätty keväällä, jolloin maatalouselinkeinojen työvoiman tarve on suuri.

Alankomaalainen työaikamalli poikkeaa selvimmin muista: osa-aikatyö on hyvin yleistä ammattiasemasta riippumatta. Palkansaajista 38 prosenttia tekee osa-aikatyötä ja yrittäjistäkin joka kolmas. Ruotsissa ja Britanniassa palkansaajista joka neljäs on osa-aikatyössä, Tanskassa 22 prosenttia.

Miesten ja naisten välinen keskimääräisten viikkotyöaikojen vertailu kertoo samasta osa-aikatyön naisvaltaisuudesta. Naisten keskimääräinen normaali ja tehty viikkotyöaika on kaikissa maissa lyhyempi kuin vastaavat miesten työajat (taulukko 3.16).

Euroopan unionissa osa-aikatyötä tekevästä 60 prosenttia ei halunnut koko-aikatyötä, naisista osuus on vieläkin suurempi. Toiseksi yleisin syy on se, ettei koko-aikatyötä ole tarjolla: näin on vastannut 19 prosenttia kaikista EU:n työllisistä. Vain kolmessa maassa, Suomi mukaanlukien, koko-aikatyön vähyyks on tärkein osa-aikaisuuden syy. Suomi on kuitenkin Italian ohella ainoa maa, jossa se on tärkein syy sekä miehillä että naisilla. Toivomuksia työajan lyhentämisestä työvoimatutkimuksissa ei ole tutkittu.

Keskimääräisen normaalin ja tehdyn viikkotyöajan erotukseen vaikuttavat sekä poissaolot että ylityötunnit, kumpikin eri suuntaan. Työaikavaihtelun yleisyyttä voidaan tarkastella lähemmin taulukosta 3.17, jossa koko- ja osa-aikatyölliset on luokiteltu sen mukaan, tekivätkö he normaalin työajan pituisen työviikon, pidemmän vai lyhyemmän kuin se. Tehtyä työaikaa on tässä verrattu kunkin työllisen omaan normaaliin työaikaan, ei siis mihinkään teoreettiseen normityöaikaan.

3.15. Osa-aikaisuus sukupuolen ja ammattiaseman mukaan 1996, prosenttia

	Osa-aikaisten osuus työllisistä		Osa-aikaisten osuus eri ammattiasemaryhmissä		
	Miehet	Naiset	Palkansaajat	Yrittäjät	Perheenjäsenet
Belgia	3,0	30,5	15,9	4,1	13,7
Tanska	10,8	34,5	22,4	10,1	32,5
Saksa	3,8	33,6	16,7	10,9	54,9
Kreikka	3,3	9,0	3,7	5,1	13,1
Espanja	3,1	17,0	7,6	6,6	22,9
Ranska	5,2	29,5	16,7	7,1	38,6
Irlanti	5,0	22,1	12,9	4,8	37,3
Italia	3,1	12,7	6,5	5,5	14,7
Luxemburg	1,5	18,4	7,6
Alankomaat	17,0	68,5	38,5	32,9	60,4
Itävalta	4,2	28,8	14,2	13,3	35,4
Portugali	5,1	13,0	4,7	18,2	26,9
Suomi	7,9	15,6	10,9	9,7	70,0
Ruotsi	8,9	41,8	25,6	15,0	67,0
Britannia	8,1	44,8	25,0	19,6	80,4
EUR15	5,5	31,6	17,1	10,7	29,6

Lähde: Labour Force Survey Results 1996. Eurostat 1997

3.16. Työllisten normaali ja tehty viikkotyöaika sekä palkansaajien normaali viikkotyöaika Euroopan unionin maissa 1996, tuntia

	Työlliset				Palkansaajat	
	Miehet		Naiset		Miehet	Naiset
	Normaali työaika	Tehty työaika	Normaali työaika	Tehty työaika	Normaali työaika	
Belgia	40,5	46,3	33,3	37,2	38,3	31,7
Tanska	38,2	36,8	32,3	30,3	36,5	31,9
Saksa	41,3	42,5	33,1	33,5	39,6	32,5
Kreikka	45,3	43,6	40,4	38,6	41,0	37,9
Espanja	42,0	39,5	37,0	35,0	40,5	36,0
Ranska	41,2	42,8	34,7	35,3	39,6	34,0
Irlanti	45,2	44,3	34,7	33,8	40,9	33,8
Italia	41,5	40,7	36,1	34,9	39,5	34,7
Luxemburg	41,5	41,7	35,1	35,0	40,3	34,5
Alankomaat	38,1	37,5	25,2	24,5	36,3	25,0
Itävalta	41,1	42,3	36,0	36,0	39,6	34,7
Portugali	44,5	42,8	39,3	37,8	42,6	37,8
Suomi	40,3	40,2	36,4	34,5	38,2	35,7
Ruotsi	39,4	37,1	33,3	30,9	38,1	33,1
Britannia	44,3	42,2	30,6	29,3	43,5	30,6
EUR15	41,8	41,6	33,6	33,2	40,1	32,8

Lähde: Labour Force Survey Results 1996. Eurostat 1997

Normaalia lyhyemmät kokoaikatyöllisten työajat ovat yleisimpiä Tanskassa, Espanjassa, Suomessa, Ruotsissa ja Britanniasa. Pohjoismaissa syynä ovat todennäköisimmin erilaisten lakisääteisten tai sopimuksiin perustuvien poissaolojen yleisyys. Suomi erottuu muista maista selvimmin siinä, että normaalia pidemmät tehdyt työvii-
kot ovat yleisempiä kuin muualla, erityisen selvä ero on osa-aikatyötä tekevillä. Suomessa työssäolevien työaikajoukot sekä lyhyempään että pidempään työaikaan ovat siis tavallisempia kuin muualla. Korkeaan

työttömyyteen ja määrä-aikaisten työsuhteiden yleisyyteen yhdistyneenä työaikajoukot kertovat suomalaisten työmarkkinoiden poikkeuksellisuudesta muihin verrattuna.

Suomalaisten työaika on eurooppalaisessa vertailussa lähellä koko EU:n keskiarvoa. Osa-aikatyön harvinaisuus ja runsaat ylityöt korvaavat työaika lyhentäviä lakisääteisiä tai sopimuksiin perustuvia työaika lyhentäviä vapaita. Työaikavaihtelut ovat siten yleisiä, mutta osittain ne heijastelevat myös lyhyiden pätkätoiden yleisyyttä Suomessa.

3.17. Työllisten tehty viikkotyöaika normaaliin työaikaan verrattuna 1996, prosenttia koko- ja osa-aikatyöllisistä

Normaaliin työaikaan verrattuna %	Kokoaikatyölliset			Osa-aikatyölliset		
	Tehty työaika sama	Tehty työaika lyhyempi	Tehty työaika pidempi	Tehty työaika sama	Tehty työaika lyhyempi	Tehty työaika pidempi
Belgia	87,4	3,8	5,1	88,7	2,8	3,4
Tanska	51,9	27,7	10,4	54,7	19,2	12,2
Saksa	82,1	2,2	11,4	87,9	2,2	4,4
Kreikka	81,1	15,9	1,7	75,7	16,0	3,5
Espanja	73,2	22,3	0,6	77,2	17,1	0,8
Ranska	73,6	5,9	7,6	69,1	6,1	7,6
Irlanti	73,1	17,4	5,0	73,3	12,8	6,0
Italia	83,2	10,8	3,4	76,5	13,3	4,7
Luxemburg	90,3	2,7	2,7	92,1
Alankomaat	73,0	14,2	9,3	83,4	6,1	3,7
Itävalta	72,7	4,5	14,6	74,6	3,9	8,3
Portugali	80,6	13,6	2,4	78,4	12,4	3,4
Suomi	43,3	26,3	21,4	39,3	20,8	28,2
Ruotsi	39,9	37,1	13,8	42,0	28,3	16,1
Britannia	45,8	34,0	13,3	55,1	21,8	12,2
EUR15	71,8	14,0	8,3	71,4	11,5	7,6

Lähde: Labour Force Survey Results 1996. Eurostat 1997

Liite 3.1 Työllisten normaalin työajan keskiarvot ammateittain, kevät 1996

Ammatit TK 1987		Työllisiä 1 000	Normaali työaika	Ammatit		Työllisiä 1 000	Normaali työaika
Luonnontieteen	00-02	136	40,6	Vesi/lentoliik.	50-52	5	58,2
Opetusalan	03-04	123	37,7	Tieliikenteen	53-54	64	43,8
Lainopilliset	05	7	42,7	Liik. palveluamm.	55	10	39,2
Toimittajat	06	11	37,3	Posti- ja teleliik.	56-59	27	31,9
Kulttuurialan	07-08	29	37,4	Kaivosalan	60-61	4	38,3
Muun tieteenalan	09	13	40,6	Rakennusamm.	62-63	38	41,2
Sairaanhoidoalan	10	126	37,4	Työkoneenkäyt.	64	19	40,1
Kuntoutusalan	11	16	35,0	Tekstiili, jalkine	70-72	21	40,0
Muut hoitoalan	12-14	21	35,5	Metalliteoll.	73-75	134	41,6
Sosiaalialan	15-16	96	39,5	Sähköasentajat	76	43	40,7
Muut terv./sos.	17-19	10	37,2	Puusepät,maal.	77-78	39	40,6
Julk. hall. johto	20	13	43,2	Viestintätekn.	79-80	18	41,2
Yritysjohdo	21	101	47,4	Lasi, keram.alan	81	4	40,7
Hallintoamm.	22-23	48	38,0	Elintarviketeoll.	82	17	40,2
Sihteerit ym.	24	100	36,5	Prosessiteoll.	83-84	5	37,6
Atk-ammattit	25	34	40,3	Muut teollisuus	85-89	63	39,0
Pankki,vakuutus	26	35	37,7	Turvallisuusamm.	90	32	37,7
Muu toimistoam.	27-29	22	40,8	Ravintola-alan	91-92	92	37,6
Mainos/markk.	30-33	76	42,3	Siivoojat, apul.	93-94	86	33,3
Kauppiaat, myyjät	34	106	39,1	Muu palveluala	95-99	38	38,0
Maatalousamm.	4	151	48,7	Yhteensä		2 047	40,0

Ks. luokkien nimet: Tilastokeskuksen ammattiluokitus 1987.

4. Epättyypilliset työsuhteet ja työajat

Lama lisäsi epättyypillisiä työsuhteita

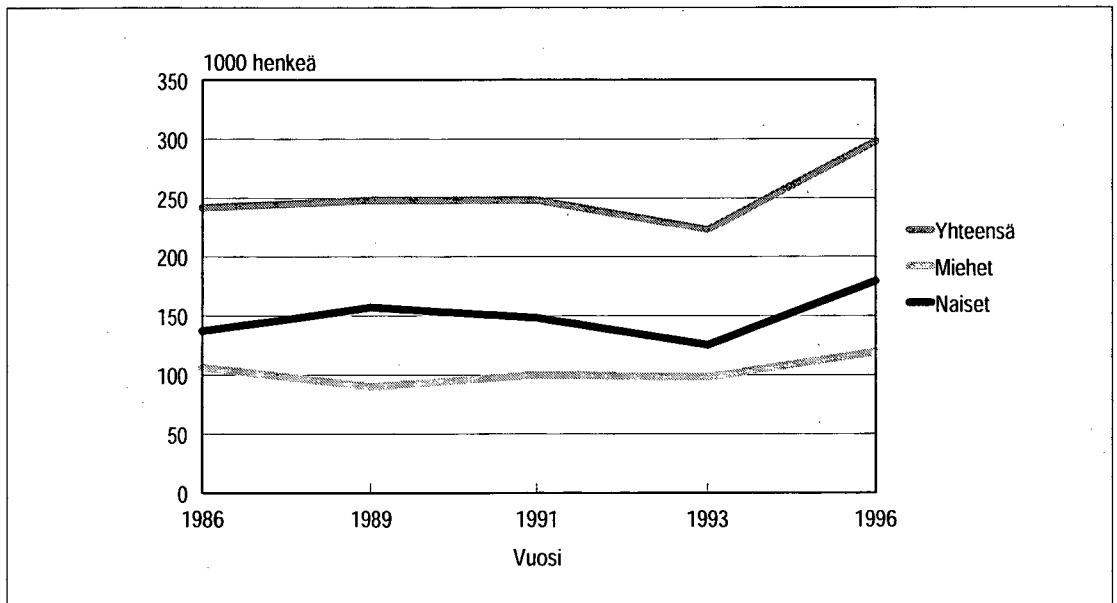
Epättyypillisistä työsuhteista on tullut yhä tyypillisempiä. Kevään 1996 EU-työvoimatutkimuksen mukaan lähes joka neljännen palkansaajan työsuhde oli solmittu määräaikaiseksi ja/tai osa-aikaiseksi.

Määräaikaisessa työsuhteessa olevien palkansaajien osuus kaikista palkansaajista pysyi koko 1980-luvun jokseenkin vakiona, reiluna 10 prosenttina. Laman myötä määräaikaisten työsuhteiden osuus lähti kuitenkin selvään nousuun vuonna 1993. Keväällä 1996 kaikista palkansaajista oli määräai-

kaisessa työsuhteessa jo 17 prosenttia eli joka kuudes. Tämä on yhteensä 298 000 henkeä, 179 000 naista ja 119 000 miestä (kuva 4.1).

Määräaikaisessa työsuhteessa olevien naisten määrä on kasvanut kolme kertaa enemmän kuin miesten. Määräaikaisessa työsuhteessa olevien osuus kaikista naispalkansaajista oli tosin jo viime vuosikymmenellä muutaman prosenttiyksikön suurempi kuin vastaava osuus miesten kohdalla, mutta keväällä 1996 ero oli entistä selkeämpi: naispalkansaajista jopa 21 prosenttia, mutta miespalkansaajista vain 14 prosenttia oli määräaikaisessa työsuhteessa.

4.1. Määräaikaisessa työsuhteessa olevien palkansaajien määrä, 1986–1996

Lähde: Työvoimatutkimuksen vuosihaastattelu, syksyt 1986–1993
EU-työvoimatutkimus, kevät 1996

Mitä nuoremmista palkansaajista on kyse, sitä yleisemmin työsuhde on määräaikainen. Jopa puolet 15–24-vuotiaista on määräaikaisessa työsuhhteessa, 25–34-vuotiaistakin joka neljäs. Sen sijaan iäkkäimmistä palkansaajista eli 55–64-vuotiaista vain seitsemän prosenttia oli määräaikaisessa työsuhhteessa keväällä 1996 (kuva 4.2).

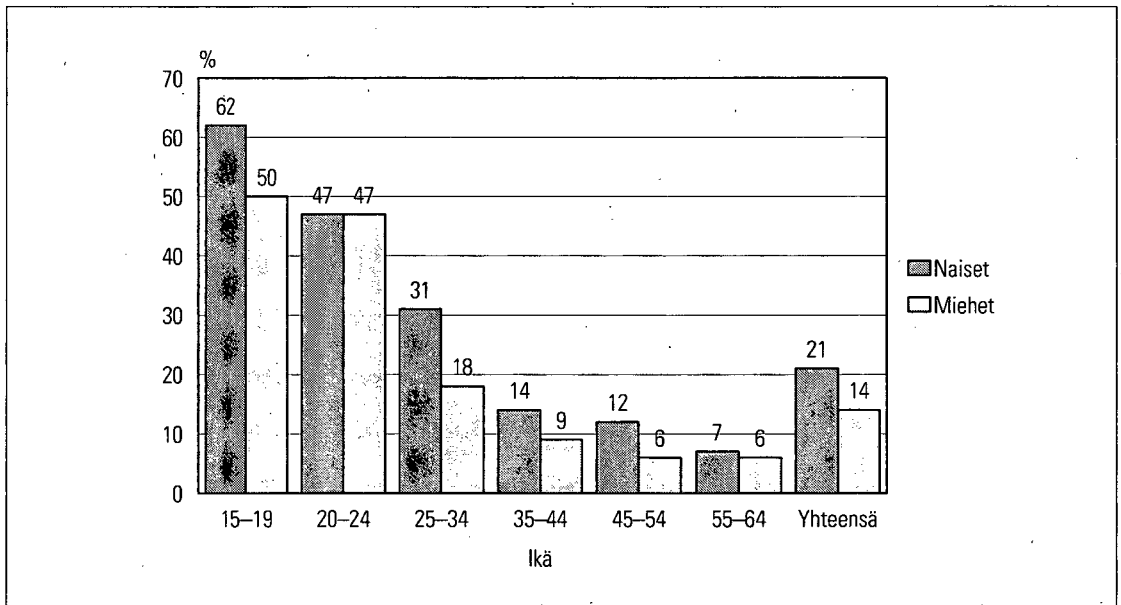
Määräaikainen työsuhde liittyy usein nimenomaan työuran alkuun. Jo 1980-luvulla uusissa, alle vuoden kestäneissä työsuhhteissa olevista palkansaajista oli muita palkansaajia suuremmalla osalla, kahdella viidestä, määräaikainen työsuhde. Laman myötä tilanne on kuitenkin kärjistynyt nopeasti: kun vuonna 1989 uusista työntekijöistä määräaikaisia oli 38 prosenttia, oli osuus vuonna 1991 jo 55 prosenttia ja vuoden 1993 jälkeen se on pysynyt 60 prosentissa. Toisin sanoen keväällä 1996 oli kolme viidestä alle vuoden nykyisessä työ-

paikassaan olleesta palkansaajasta solminut määräaikaisen työsuhteen. Kuitenkin myös vuodesta kahteen vuoteen kestäneistä työsuhhteista joka neljäs oli yhä määräaikainen.

Työsuhteiden määräaikaisuus tuntuu olevan tyypillistä nimenomaan Suomelle. Muissa EU-maissa määräaikaisten työsuhteiden osuus kaikista työsuhhteista on Suomea isompi vain Espanjassa (34 %). Kaikissa EU-maissa keskimäärin vain 12 prosenttia palkansaajista oli määräaikaisessa työsuhhteessa keväällä 1996. Määräaikaisten osuus oli pienin Luxemburgissa (3 %) ja Belgiassa (6 %).

Määräaikaisten osuudet eri maissa ovat ainakin jossain määrin yhteydessä maiden harjoittamaan työsuhdepolitiikkaan: mitä heikompi irtisanomissuoja palkansaajilla on, sitä helpommin heidät voi palkata ”vakinaiseen” työsuhteeseen.

4.2. Määräaikaisessa työsuhhteessa olevien osuus eri ikäryhmissä, palkansaajat, kevät 1996

Määräaikaisen työsuhteen kokonaiskesto

Kuinka pitkäksi ajaksi määräaikaiset työsuhteet kerrallaan sovitaan, se ei EU-työvoimatutkimuksesta varsinaisesti selviä. Tutkimuksessa tosin tiedustellaan, milloin henkilö on aloittanut työn nykyisessä työpaikassaan sekä lisäksi määräaikaisessa työsuhteessa olevilta sitä, milloin he arvioivat määräaikaisen työsuhteensa loppuvan. Näin saadaan jonkinlainen arvio siitä, kuinka kauan määräaikainen työntekijä arvelee kaiken kaikkiaan työskentelevänsä nykyisessä työpaikassaan. Toisaalta jos määräaikainen työntekijä on ollut esimerkiksi vuoden nykyisessä työpaikassaan, voi tähän vuoteen sisältyä joko useampia lyhytkestoisia, toisaan välittömästi seuraavia määräaikaisia työsuhteita tai sitten vain yksi, joka on kerralla sovittu vuoden mittaiseksi. Samoin on aivan mahdollista, että määräaikainen työsuhde uusitaan samassa työpaikassa vastajan arvioiman työsuhteen päättymisajankohdan umpeutessa, mikä lisää työsuhteen kokonaiskestoa.

Kun nämä seikat pidetään mielessä, voidaan kuitenkin tarkastella työpaikassa aloittamispäivämäärän ja nykyisen työsuhteen arvioidun päättymisajankohdan väliin jäävää määräaikaisen työsuhteen kokonaiskestoa – tieto tosin puuttuu joka neljänneltä määräaikaiselta työntekijältä. Niistä määräaikaisista palkansaajista, joilta tieto on voitu laskea, yli kolmanneksella työsuhteen kesto oli korkeintaan puoli vuotta; kokonaiskestoltaan yli vuoden mittainen työsuhde oli kahdella viidestä määräaikaisesta palkansaajasta.

Miesten määräaikaiset työsuhteet ovat naisia yleisemmin lyhyitä, kokonaiskestoltaan alle vuoden mittaisia. Eniten lyhyehköjä työsuhteita oli alle 24-vuotiailla, joista lähes puolella työsuhteen kokonaiskesto oli alle puoli vuotta ja vain joka neljännellä yli vuoden mittainen. Pitkät työsuhteet yleis-

tyvät iän myötä: joka neljännellä yli 40-vuotiaalla palkansaajalla määräaikaisen työsuhteen kokonaiskesto oli yli kolme vuotta, mikä selittyy suurelta osin valtion korkeiden virkojen lakisääteisellä määräaikaisuudella.

Määräaikaiset työsuhteet työnantajan, toimialan ja ammattiryhmän mukaan

Määräaikaiset työsuhteet ovat yleisimpiä julkisella sektorilla. Keväällä 1996 oli valtiosektorilla jopa 30 prosenttia työsuhteista on määräaikaisia, kuntasektorillakin 26 prosenttia. Yksityisten työnantajien kanssa työsuhteen solmineista palkansaajista vain 12 prosenttia oli määräaikaisessa työsuhteessa keväällä 1996.

Toimialoitteisessa tarkastelussa käy ilmi, että yleisintä työsuhteiden määräaikaisuus on julkisten ja muiden palvelujen sekä maa- ja metsätalouden toimialoilla, missä noin joka neljäs työntekijä oli määräaikaisessa työsuhteessa keväällä 1996. Suhteellisesti vähiten määräaikaisia työsuhteita oli solmittu teollisuuden ja liikenteen toimialoilla. Miehet ovat naisia useammin määräaikaisessa työsuhteessa vain rakennustoiminnan ja liikenteen toimialoilla (taulukko 4.3).

Ammattiryhmistä määräaikaiset työsuhteet ovat yleisimpiä maa- ja metsätaloustyön ja kalastuksen ammateissa, missä joka kolmas palkansaaja oli määräaikaisessa työssä keväällä 1996; seuraavaksi yleisintä ilmiö on terveydenhuollon ja sosiaalialan työn ammateissa. Määräaikaisessa työsuhteessa olevien osuus kaikista ammattiryhmän palkansaajista oli pienin kuljetus- ja liikennetyön ja sekä kaupallisen työn ammateissa (taulukko 4.4).

Miesten työsuhteen määräaikaisuus on naisia yleisempää vain terveydenhuollon ja sosiaalialan työn ammateissa sekä teollisen työn, koneenhuollon, kaivos- ja louhint-

4.3. Määräaikaisessa työsuhteessa olevien palkansaajien osuus toimialan ja sukupuolen mukaan, kevät 1996

	Yhteensä %	Naiset %	Miehet %
Kaikki toimialat	17	21	14
Maa- ja metsätalous	25	28	23
Teollisuus	8	9	8
Rakennustoiminta	20	14	20
Kauppa	13	16	9
Liikenne	8	7	8
Rahoitus, vakuutus ja liike-elämän palvelut	16	17	15
Julk. ja muut palv.	27	27	27
Tuntematon	17	23	11

4.4. Määräaikaisessa työsuhteessa olevien palkansaajien osuus ammatin ja sukupuolen mukaan, kevät 1996

	Yhteensä %	Naiset %	Miehet %
Kaikki ammatit	17	21	14
Tekninen, tieteellinen, lainopillinen, humanistinen ja taiteellinen työ	23	32	16
Terveystieteellinen, sosiaalialan työ	27	26	40
Hallinto- ja toimistotyö	13	14	10
Kaupallinen työ	9	11	6
Maa- ja metsätal., kalastus	31	43	26
Kuljetus- ja liikennetyö	8	6	8
Teollinen työ, koneenhoito, kaivos- ja louhintatyö sekä rakennustyö	12	9	13
Palvelutyö ym.	21	21	20
Tuntematon	35	19	47

työn sekä rakennustyön ammateissa ja toisaalta myös ryhmässä "toimiala tuntematon". Esimerkiksi teknisen, tieteellisen, lainopillisen, humanistisen ja taiteellisen työn ammateissa sekä kaupallisen työn ammateissa toimivien miehillä määräaikaisten työsuhteiden osuus on vain puolet siitä, mitä se on naisilla.

Miespalkansaajien määräaikaisen työsuhteen yleisyyteen ei sosioekonominen asema vaikuttanut, vaan niin ylempät ja alemmat miestoimihenkilöt kuin miestyöntekijätkin olivat yhtä usein määräaikaisessa työsuhteessa keväällä 1996. Naispalkansaajista sen sijaan ylempät toimihenkilöt olivat huomattavasti useammin määräaikaisessa työsuhteessa kuin alemmat toimihenkilöt tai työntekijät. Ylempistä toimihenkilönaisista 28 prosentilla työsuhde oli määräaikainen, alemmista toimihenkilöistä ja työntekijöistä vain 19 prosentilla.

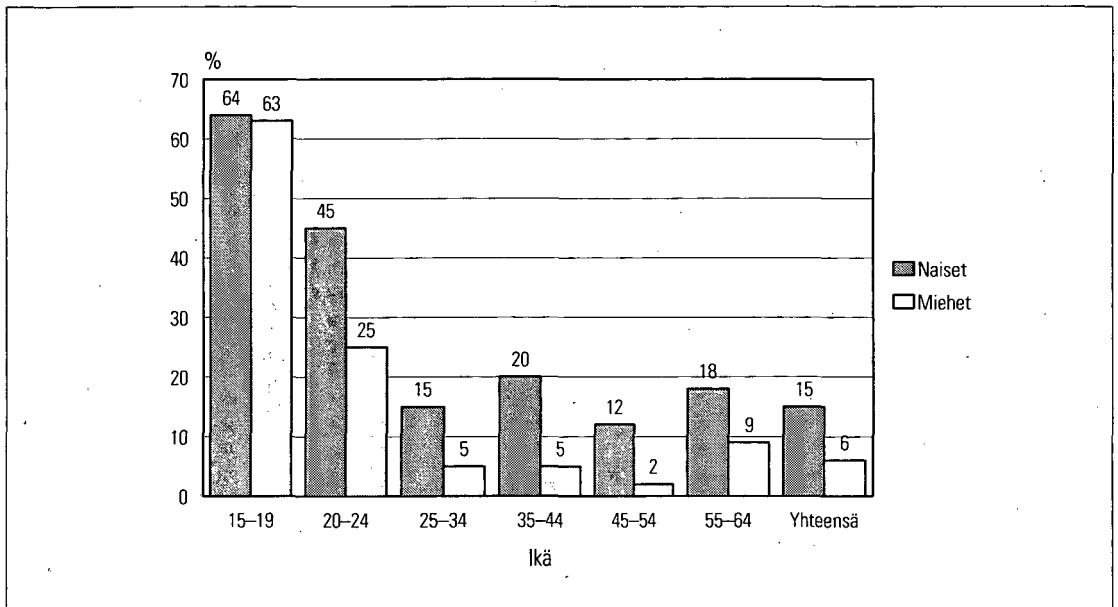
Vain joka kymmenennellä määräaikaisella palkansaajalla kyseessä oli oma valinta

eli pysyvää työtä ei olisi edes haluttu. Sen sijaan nuorimmista, alle 24-vuotiaista määräaikaisessa työsuhteessa olevista palkansaajista ei 28 prosenttia olisi halunnutkaan pysyvää työtä. Suurin osa (78 %) kaikista määräaikaisessa työsuhteessa olevista palkansaajista, naiset miehiä useammin, ilmoitti määräaikaisuuteensa syyksi kuitenkin sen, ettei pysyvää työtä ollut löytynyt. Muita syitä olivat työn liittyminen koulutukseen tai koeaika.

Osa-aikatyöt

Myös osa-aikaiset työsuhteet ovat hieman yleistyneet 1990-luvulla. Syksyn 1991 työvoimatutkimuksen vuosihaastattelussa teki seitsemän prosenttia palkansaajista oman ilmoituksen mukaan osa-aikatyötä, mutta kevään 1996 EU-töyvoimatutkimuksessa osuus oli 11 prosenttia, 186 000 palkansaajaa. Kaksi kolmesta osa-aikatyöntekijästä oli

4.5. Osa-aikatyötä tekevien osuus iän ja sukupuolen mukaan, palkansaajat, kevät 1996

pysyvässä työsuhteessa keväällä 1996, määrällisessä työsuhteessa joka kolmas – toisin sanoen osa-aikatyöntekijöillä työsuhte on keskimääräistä useammin myös määräaikainen.

Naiset tekevät osa-aikatyötä miehiä useammin (kuva 4.5). Keväällä 1996 naispalkansaajista 15 prosenttia, mutta miehistä vain kuutisen prosenttia kertoi tekevänsä osa-aikatyötä. Valtaosa (71 %) osa-aikatyötä tekevästä palkansaajista onkin naisia. Eniten osa-aikatyötä tehtiin keväällä 1996 palkansaajien kaikkein nuorimmissa ja toisaalta kaikkein vanhimmista ikäryhmissä: kaksi viidestä 15–24-vuotiaasta palkansaajasta teki osa-aikatyötä ja yli 60-vuotiaistakin joka kolmas. Yli puolet osa-aikatyötä tekevästä palkansaajista oli alle 35-vuotiaita.

Yleisintä osa-aikaisen työvoiman käyttö on kaupan toimialalla, missä joka neljäs palkansaaja on osa-aikatyössä. Harvinaisinta se on teollisuuden ja rakennustoiminnan toimialoilla (taulukko 4.6). Ammattiryhmistä yleisintä osa-aikatyön tekeminen oli kaupallisen työn ja palvelutyön ammattiteissa toimivilla palkansaajilla, joista joka neljäs, naisista peräti joka kolmas, teki osa-aikatyötä. Teollisen työn, koneenhuollon, kai-

vos- ja louhintatyön ja rakennustyön ammattiteissa toimivista palkansaajista oli osittaisia sen sijaan vain pari prosenttia. Naiset tekivät osa-aikatyötä miehiä useammin kaikissa eri ammattiryhmissä.

Puolet osa-aikatyötä tekevästä palkansaajista, niin naisista kuin miehistäkin, olisi keväällä 1996 halunnut siirtyä kokopäiväiseen työhön, jos se vain olisi ollut mahdollista. Vähiten kokoaikatyöhön siirtyminen kiinnosti osa-aikatyöntekijöistä yhtäältä kaikkein nuorimpia (15–24-vuotiaat), ja toisaalta kaikkein vanhimpia (55–64-vuotiaat) palkansaajia – näissä ikäryhmissä ainoastaan vajaa kolmannes olisi halunnut siirtyä kokoaikatyöhön. Kokoaikatyöhön siirtyminen kiinnosti jonkin verran enemmän osa-aikatyötä tekeviä naisia kuin miehiä.

Yleisin syy osa-aikatyön tekoon on se, ettei kokoaikatyötä ole tarjolla. Lähes kaikki ne, joilla opiskelu tai koulunkäynti oli syynä osa-aikaiseen työsuhteeseen, olivat alle 35-vuotiaita; niistä osa-aikatyöntekijöitä, jotka ilmoittivat syykseen sen, etteivät olisi kokoaikatyötä halunneetkaan, valtaosa taas oli vähintään 35-vuotiaita. Taulukosta 4.7 käy ilmi, että opiskelu oli keväällä 1996 suurin syy alle 35-vuotiaiden osa-aikaiseen

4.6. Osa-aikatyötä tekevien osuus palkansaajista toimialan ja sukupuolen mukaan, kevät 1996

	Yhteensä	Naiset	Miehet
	%	%	%
Kaikki toimialat	11	15	6
Maa- ja metsätalous	9	8	9
Teollisuus	2	3	2
Rakennustoiminta	4	21	2
Kauppa	25	32	16
Liikenne	7	9	6
Rahoitus, vakuutus ja liike-elämän palvelut	16	19	11
Julk. ja muut palv.	11	13	7
Tuntematon	11	15	6

4.7. Syy osa-aikatyön tekemiseen ikäryhmittäin, omasta mielestään osa-aikatyötä tehneet, kevät 1996

	15-64	15-34	35-54	55-64
	%	%	%	%
Opiskelu tai koulunkäynti	27	51	2	0
Terveydelliset syyt	5	0	5	19
Kokoaikatyötä ei ole tarjolla	43	36	58	19
Ei halua kokoaikatyötä	11	5	21	8
Eläke tai osa-aikaeläke	7	0	2	54
Muu syy	7	5	12	4

työntekoon. Ikäryhmässä 35-54-vuotiaat kyse oli useimmiten omasta valinnasta – kokoaikatyötä ei olisi edes haluttukaan –, ja kaikkein iäkkäimpien palkansaajien kohdalla suurin syy eläkkeellä tai osa-aikaeläkkeellä olo.

Suomalaismiehet tekevät osa-aikatyötä hieman yleisemmin kuin miehet EU-maissa keskimäärin, mutta naisten osa-aikatyö on Suomessa EU-maiden keskiarvoa paljon harvinaisempaa. EU-maiden naispalkansaajista osa-aikatyötä teki vuonna 1995 keskimäärin 31 prosenttia. Espanjassa osa-aikaisesti työskentelevien osuus naispalkansaajista (16 %) muistuttaa Suomen tilannetta. Harvinaisinta naisten osa-aikatyö on Italiassa, Portugalissa ja Kreikassa, joissa vain joka kymmenes naispalkansaaja tekee osa-aikatyötä. Yleisintä se on Alankomaissa, missä kaksi kolmesta naispalkansaajasta työskentelee osa-aikaisesti.

Se, että suomalaisnaiset ovat eurooppalaisia kanssaisariaan halukkaampia kokopäiväiseen ansiotyöhön, näkyy myös osa-aikaisen työsuhteen syitä tarkasteltaessa. Noin 17 prosenttia kaikkien EU-maiden naisista, mutta peräti 47 prosenttia suomalaisnaisista, ilmoitti keväällä 1995 osa-aikatyönsä syyksi sen, ettei kokoaikatyötä ollut tarjolla. Vastaavasti vain joka neljäs osa-aikatyötä tekevä suomalaisnainen ilmoitti, ettei siirtyisi kokoaikatyöhön, vaikka sellaista

olisi tarjolla. Kaikkien EU-maiden naisista näin vastasi kaksi kolmesta. Opiskelun ja osa-aikatyön yhdistäminen näyttää olevan suomalais- ja tanskalaisnaisille paljon tyypillisempää kuin muiden EU-maiden naisille. Joka viidennellä suomalais- ja tanskalaisnaisella osa-aikatyön syy oli keväällä 1995 koulutus, kaikissa EU-maissa vastaava osuus oli keskimäärin kuusi prosenttia.

Myös suomalaismiehillä yhtäältä opiskelu ja toisaalta se, ettei kokoaikatyötä ollut tarjolla, oli syynä osa-aikaiseen työhön EU-maiden keskiarvoa useammin keväällä 1995. Osa-aikatyötä tekevästä suomalaismiehistä 38 prosenttia ilmoitti työaikansa syyksi sen, ettei ollut löytänyt kokoaikatyötä – muista eurooppalaismiehistä 27 prosenttia. Vastaavasti vain 23 prosenttia osa-aikatyötä tekevästä suomalaismiehistä ei ollut edes halunnut kokoaikatyötä, kaikista eurooppalaismiehistä 32 prosenttia.

Useat työsuhteet

Noin neljällä prosentilla suomalaisista palkansaajista oli kevään 1996 EU-työvoimatutkimuksen mukaan ollut kuluneella viikolla useampi kuin yksi työpaikka, naisilla yhtä usein kuin miehilläkin. Useimmiten kyse oli yhdestä sivutyöstä päätyön ohella tai sitten kahdesta samanarvoisesta työsuhteesta.

Useempaa kuin kahta työtä oli tehnyt vain noin 8 000 henkeä eli puoli prosenttia palkansaajista.

Eniten kaksi tai useampia työpaikkoja oli ollut kuljetus- ja liikennetyön ammattiteissa toimivilla (7 %), vähiten puolestaan kaupallisen työn ammattiryhmään kuuluvilla (2 %) palkansaajilla. Jopa 44 prosenttia niistä, joilla työsuhteita oli kaksi tai useampia, oli yrittäjiä tai ammatinharjoittajia.

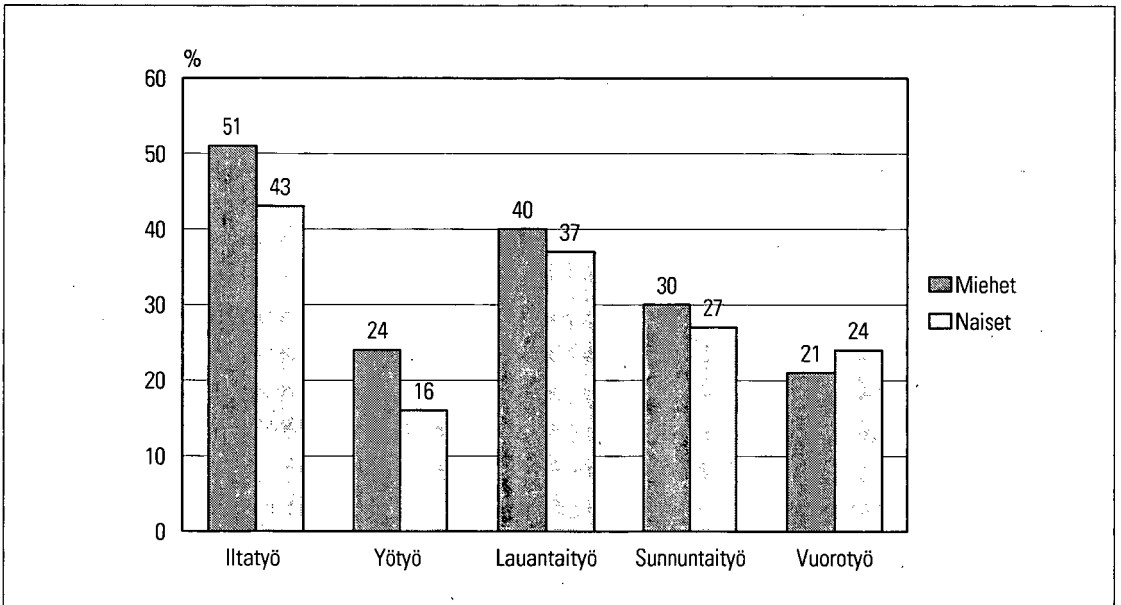
Ilta-, yö-, viikonloppu- ja vuorotyö

Kevään 1996 EU-työvoimatutkimukseen vastanneilta tiedusteltiin, olivatko he viimeisen neljän viikon aikana tehneet töitä iltaisin, öisin ja/tai viikonloppuna sekä tekivät he vuorotyötä. Vastauksista ilmeni, että miehet tekivät ilta-, yö- ja viikonlopputyötä naisia yleisemmin, naiset taas vuorotyötä hieman miehiä useammin. Nuorten

työajat tuntuivat olevan ylipäänsä epäsäännöllisempiä kuin iäkkäämpien palkansaajaryhmien. Suhteellisesti eniten epäsäännöllisiä työaikoja oli liikenteen ja kaupan toimialoilla ja vastaavasti kuljetus- ja liikennetyön, kaupallisen työn, palvelutyön sekä terveydenhuollon ja sosiaalialan työn ammattiteissa. Vähiten ilta-, yö-, viikonloppu- ja vuorotyötä tehtiin rakentamisen toimialalla. Ammattiryhmistä kaiken kaikkiaan säännöllisimmät työajat näyttivät omaavan hallinto- ja toimistotyön ammattiteissa toimivat palkansaajat – joskin kaupallisen alan ammattiteissa toimivat tekevät yötyötä ja toisaalta maa- ja metsätalouden ammattiteissa toimivat iltatöitä tätäkin ammattiryhmää vähemmän.

Vähintään yhtenä lauantaina kuukaudessa ilmoitti keväällä 1996 työskennelleensä 40 prosenttia palkansaajista (667 000 henkeä): 16 prosenttia yhtenä, 22 prosenttia ainakin kahtena lauantaina kuussa.

4.8. Ilta-, yö-, viikonloppu- ja vuorotyötä tekevien osuus, palkansaajat, kevät 1996

4.9. Epäsäännöllisinä aikoina työskentelevien osuus palkansaajista toimialan ja sukupuolen mukaan, kevät 1996

	Iltatyö (klo18 – 22)		Yötyö (klo 22 – 06)		Lauantaityö		Sunnuntaityö		Vuorotyö	
	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kaikki toimialat	42	51	16	24	37	41	27	30	24	21
Maa- ja metsätalous	50	32	10	17	49	48	49	28	11	6
Teollisuus	35	50	12	24	18	36	16	29	23	29
Rakennustoiminta	25	26	3	8	15	22	9	14	9	7
Kauppa	55	50	17	15	68	51	33	26	37	17
Liikenne	48	56	25	44	41	46	35	36	22	32
Rahoitus, vakuutus ja liike-elämän palvelut	28	55	7	18	19	35	10	27	2	8
Julk. ja muut palv.	43	58	19	28	27	50	31	38	26	19
Tuntematon	26	40	6	23	26	15	16	17	4	26

Sunnuntaisin töitä paikasi 28 prosenttia palkansaajista eli 484 000 henkeä: 13 prosenttia yhtenä, 16 prosenttia vähintään kahtena sunnuntaina kuukaudessa. Yleisimmin viikonlopputöitä tekivät alle 24-vuotiaat palkansaajat, joista puolet teki töitä vähintään yhtenä lauantaina kuukaudessa ja yli kolmannes vähintään yhtenä sunnuntaina; yli 55-vuotiaista lauantaitöitä teki enää vähemmän kuin kolmannes, sunnuntaisin joka viides.

Kaupan toimialalla kaksi viidestä palkansaajasta – naisista peräti 68 prosenttia – oli tehnyt töitä ainakin yhtenä lauantaina töitä viimeisen kuukauden aikana. Myös liikenteen ja maa- ja metsätalouden toimialoilla lauantaitöitä tehtiin keskimääräistä useammin. Sunnuntaisin oltiin työssä keskimääräistä enemmän julkisten ja muiden palvelujen sekä kaupan toimialoilla, missä joka kolmas palkansaaja teki töitä vähintään yhtenä sunnuntaina kuukaudessa.

Iltaisin, eli kello 18–22 välillä, työskenteli kevään 1996 EU-työvoimatutkimuksen mukaan säännöllisesti 23 prosenttia palkansaajista, silloin tällöin 24 prosenttia – yhteensä 796 000 henkeä. Mitä nuoremmista

palkansaajista oli kyse, sitä suositumpaa säännöllinen iltatyö oli. Eniten sitä tekivät kaikkein nuorimmat palkansaajat, 15 – 24-vuotiaat, joista lähes joka kolmas kävi iltaisin säännöllisesti töissä. Sen sijaan yli 55-vuotiaista säännöllistä iltatyötä teki enää 14 prosenttia. Miehet tekivät iltatyötä selvästi naisia useammin (kuva 4.8).

Eniten iltatyötä tehtiin liikenteen ja kaupan toimialoilla, missä yli puolet palkansaajista oli ainakin silloin tällöin töissä iltaisin. Yleisintä iltaisin työskentely oli kaupallisen työn, terveydenhuollon ja sosiaalialan työn sekä kuljetus- ja liikennetyön ammateissa, harvinaisinta maa- ja metsätaloustyön ja kalastuksen ammattiryhmässä.

Kello 22–06 välille ajoittuvaa yötyötä taas teki kevään 1996 EU-työvoimatutkimuksen mukaan säännöllisesti tai silloin tällöin joka viides palkansaaja (340 000 henkeä), miehet selvästi useammin kuin naiset. Eniten yötyötä tehtiin ikäryhmässä 25–34-vuotiaat, missä joka neljäs palkansaaja kävi ainakin silloin tällöin yötyössä. Yleisintä säännöllisen yötyön tekeminen olikin alle 34-vuotiailla miehillä.

Yötyö oli selvästi yleisintä liikenteen toimialalla, missä 37 prosenttia palkansaajista teki ainakin silloin tällöin yötyötä, heistä vajaa puolet säännöllisesti. Vähiten yötyötä tehtiin rakentamisen toimialalla (8 %). Ammattiryhmistä yötyö oli vastaavasti yleisintä kuljetus- ja liikennetyön ammateissa: yli 40 prosenttia oli tehnyt viimeisen kuukauden aikana töitä öisin ainakin silloin tällöin. Keskimääräistä reilusti enemmän yötyötä tehtiin myös palvelutyön sekä terveydenhuollon ja sosiaalialan ammateissa. Vähiten yötyötä tehtiin kaupallisen alan ammateissa.

Vuorotyössä kävi suomalaisista palkansaajista 23 prosenttia (387 000 henkeä), naiset miehiä hieman useammin. Yleisintä vuorotyöt olivat 20–29-vuotiaiden palkansaajien keskuudessa, joista joka kolmas kävi vuorotyössä. Iän myötä vuorotyötä tekevien osuus laskee. Vuorotyötä tehtiin yleisimmin kaupan, liikenteen ja teollisuuden toimialoilla. Ammattiryhmistä vuorotyötä tehtiin yleisimmin terveydenhuollon ja sosiaalialan työn ammateissa sekä palvelutyön ym. ammateissa.

Epätyypillisten työaikojen yleisyyttä eri EU-maissa vertailtaessa käy ilmi, että Suomessa ei tehty keväällä 1996 töitä lauantaisin aivan yhtä usein kuin EU-maissa keskimäärin (48 %). Ainakin silloin tällöin lauantaitöitä tekevien osuudet kaikista työllisistä olivat suurimmat Kreikassa, Italiassa, Britanniassa ja Irlannissa (59–65 %), pienin osuus oli Portugalissa (37 %).

Suomalaiset työskentelivät sen sijaan sunnuntaisin jonkin verran yleisemmin kuin EU-maiden työlliset keskimäärin (28 %). Sunnuntaityöt olivat yleisimpiä Britanniassa, missä 42 prosenttia työllisistä työskenteli keväällä 1996 ainakin joskus sunnuntaisin. Ruotsin, Irlannin, Kreikan ja Tanskan osuudet (33–36 %) olivat lähellä Suomen (33 %)

tilannetta. Harvinaisinta sunnuntaityö oli Portugalissa (15 %) ja Espanjassa (19 %).

Myös vuoro-, ilta- ja yötyötä tehtiin Suomessa keväällä 1996 selvästi yleisemmin kuin EU-maissa keskimäärin. Vuorotyötä tehtiin Suomea yleisemmin vain Ruotsissa (24 %), joskin lähelle Suomen lukua ylsivät myös Italia, Itävalta ja Britannia (17–18 %). Muissa maissa vuorotyö oli huomattavasti harvinaisempaa. Yötyötä tehtiin Suomea yleisemmin vain Britanniassa (23 %), yhtä paljon kuin Suomessa sitä tehtiin Irlannissa (21 %). Muissa maissa työskentely öisin on harvinaisempaa. Iltatyön osalta Suomen ohittivat Kreikka ja Britannia (65 % ja 53 %). Portugali ja Espanja erottuvat joukosta siinä, että siellä tehdään yötyötä erittäin vähän. Espanjan kohdalta tiedot iltatyön yleisyydestä puuttuvat, mutta ainakin Portugalissa myös iltatyö oli hyvin harvinaista keväällä 1996. Vuorotyö oli keväällä 1996 niin ikään erittäin harvinaista Portugalissa ja Espanjassa.

Yhä useammat suomalaisen palkansaajan työsuhteiden on siis solmittu epätyypilliseksi, varsin usein vastoin palkansaajan omaa toivetta. Eurooppalaisessa mittakaavassa tarkasteltuna työsuhteiden ja -aikojen epätyypillisuus näyttäisi olevan Suomessa varsin yleistä. Vaikka osa-aikatyötä tekevien osuus kaikista palkansaajista onkin melko vähäistä kaikkien EU-maiden keskiarvoon verrattuna, on tilanne määräraikaisten työsuhteiden osalta päinvastainen: määräraikaiset työsuhteet ovat Suomessa selvästi yleisempiä kuin muissa EU-maissa Espanjaa lukuunottamatta. Myös epätyypilliset työajat ovat Suomelle tyypillisiä: lauantaitöitä Suomessa tehtiin keväällä 1996 jotakuinkin yhtä usein kuin EU-maissa keskimäärin, mutta sunnuntai-, ilta-, yö- ja vuorotyötä tekevien osuudet ylittivät Suomessa EU-maiden keskiarvon.

5. Ikääntyvät työmarkkinoilla

Ikääntyvä työvoima

Suomalaisesta työikäisestä väestöstä¹ yhä suurempi osa on vähintään keski-ikäisiä. Suurten, vuosina 1946–1949 syntyneiden ikäluokkien vanhetessa ja pienempien nuorisoiäluokkien astuessa työmarkkinoille kasvaa ikääntyvien osuus työikäisestä väestöstä yhä merkittävämmäksi (kuviot 5.1 ja 5.2). Vaikka suurten ikäluokkien edustajat olivat vielä vuonna 1996 pääasiassa alle 50-vuotiaita, oli 50–64-vuotiaita, joita tässä kutsutaan ikääntyviksi, vuoden 1996 keväällä 840 000 henkeä eli noin neljäsosa Suomen työikäisestä väestöstä. Heistä 412 000 oli miehiä ja 428 000 naisia. Työvoimaan, johon lasketaan sekä työssäkäyvät että työttömät, kuului 485 000 ikääntyvää. Siten ikääntyvät muodostivat koko työvoimasta vain reilut 19 prosenttia. Tämä on viisi prosenttia ja 127 000 henkeä vähemmän kuin heidän suhteellinen osuutensa työikäisestä väestöstä edellyttäisi.

Viisikymmentävuotiaista lähes yhdeksän kymmenestä kuului työvoimaan. Sitä iäkkäämpien kohdalla työvoimaosuus, joka kuvaa työllisten ja työttömien yhteenlaskettua osuutta ikäluokasta, alkaa laskea: ensin hitaammin, 55 vuotta täyttäneillä jyrkästi, kunnes 60 vuotta täyttäneistä enää noin yksi viidestä kuului työvoimaan (kuvio 5.2). Sen sijaan esimerkiksi Ruotsissa työvoimaan kuuluu vielä joka toinen yli 60-vuotiaista. Yli 60-vuotiaiden työvoimaosuus onkin Suomessa Euroopan unionin keskitasoa jonkin verran alhaisempi, vaikkakaan ei alhaisimpia. Kun 25–49-vuoti-

aiden työvoimaosuus on Suomessa EU-maiden keskitasoa korkeampi, on vanhimpien ikäluokkien työvoiman ulkopuolelle siirtyminen Suomessa siis EU:n keskitasoon verrattuna varsin nopeaa.

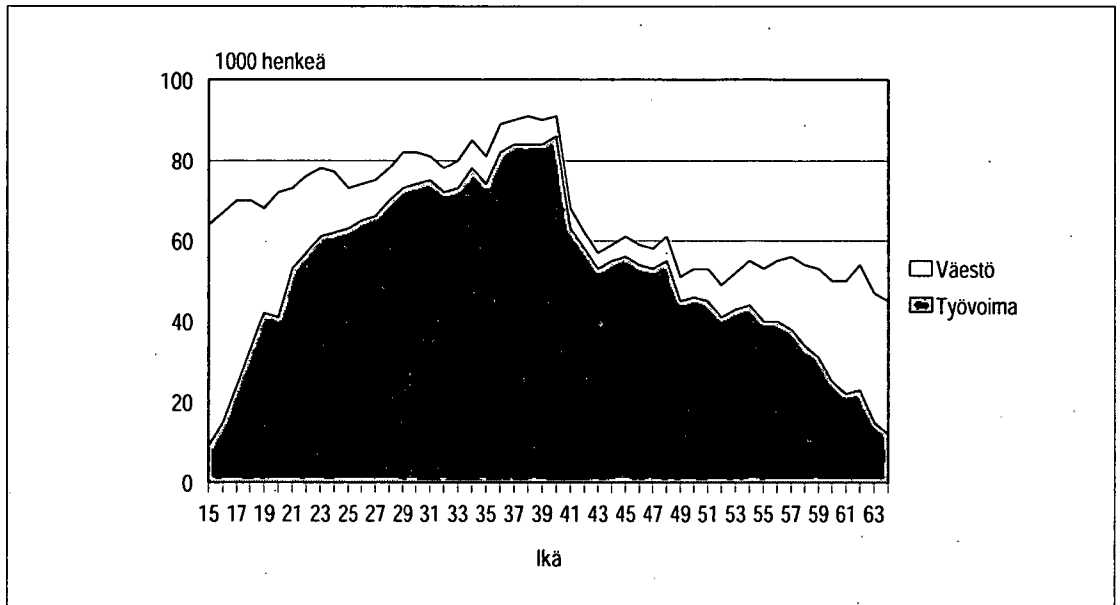
Kuusikymmentä vuotta täyttäneiden työvoimaosuus on laskenut Suomessa 1970-luvun alkuvuosista lähtien. Työvoimatutkimuksen vuosikeskiarvojen mukaan 60–64-vuotiaiden työvoimaosuus oli vielä vuonna 1971 noin 48 prosenttia, mistä se on tasaisesti laskenut ja oli alhaisimmillaan vuonna 1994 vajaat 20 prosenttia. Siitä se on aivan viime vuosina taas hieman nousut ja oli keväällä 1996 tehdyn EU-työvoimatutkimuksen mukaan 21 prosenttia.

Työllisiä ikääntyvästä työvoimasta oli keväällä 1996 noin 88 prosenttia eli 426 000 henkeä, toisin sanoen viidesosa Suomen työssäkäyvästä 15–64-vuotiaasta väestöstä. Miehiä ja naisia oli ikääntyvissä työllisissä lähes yhtä paljon, molempia 213 000. Kuitenkin vain hyvin harva työkentelee yleiseen vanhuuseläkeikään asti, joka useimmilla aloilla on 65 vuotta. Kuukausittaisen työvoimatutkimuksen vuosikeskiarvon perusteella oli 64-vuotiaiden ikäluokasta työssä vain 11 prosenttia vuonna 1996. Työvoimaosuuden eurooppalaisittain nopea lasku selittyikin suurimmaksi osaksi juuri työllisten osuuden laskulla ikävuosien 50–64 välillä (taulukko 5.3).

EU-työvoimatutkimuksen määritelmän mukaan työttömänä (ks. tarkemmin luku 1 sekä käsitteet ja määritelmät liite 1.) oli keväällä 1996 noin 59 000 ikääntyvää. Ikääntyvistä työttömistä 95 prosenttia oli alle

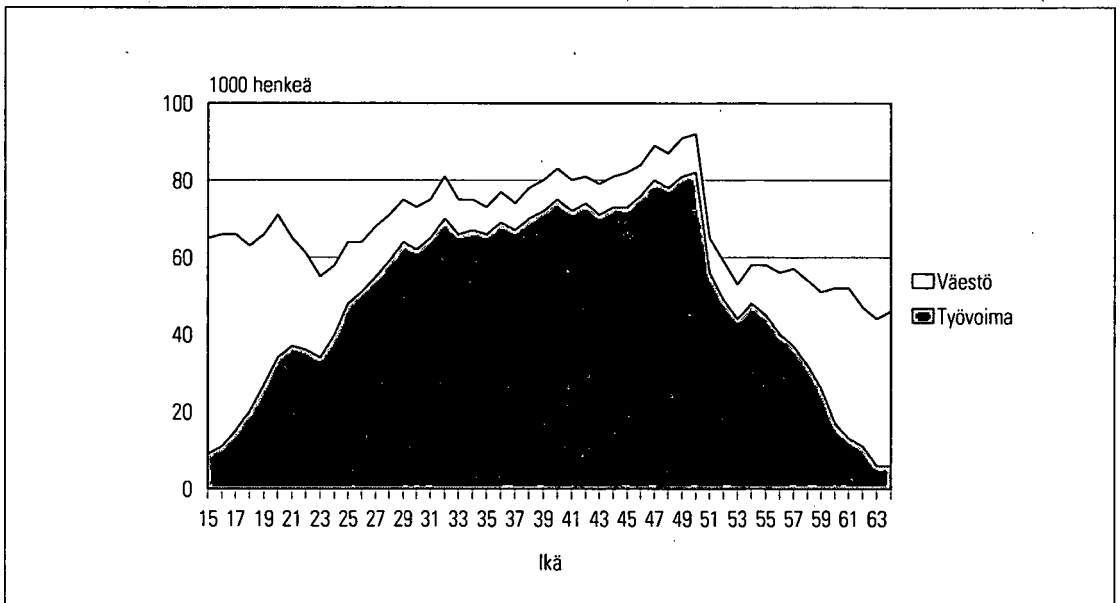
1 Työikäiseen väestöön lasketaan kaikki 15–64-vuotiaat.

5.1. 15–64-vuotias väestö ja työvoima, työvoimatutkimus 1986

Lähde: Työvoimatutkimus 1986, vuositaulut, julkaisematon aineisto.

5.2. 15–64-vuotias väestö ja työvoima, työvoimatutkimus 1996

Lähde: Työvoimatutkimus 1996, vuositaulut, julkaisematon aineisto.

5.3. Työllisten osuus väestöstä Euroopan unionissa keskimäärin ja Suomessa, 50–64-vuotiaat, prosenttia

Eurostat 1995

Ikä	EUR 15	Suomi
50–54	67.0	72.5
55–59	48.6	47.7
60–64	21.5	19.4

60-vuotiaita; 60 vuotta täyttäneitä työttömiä oli vain vajaat 3 000. Tämä johtuu lähinnä siitä, että 60-vuotiaat eivät työttömäksi joutuessaan yleensä jää enää työvoimaan, vaan siirtyvät suoraan erilaisille eläkkeille. Kuusikymmentä vuotta täyttäneet pitkäaikaistyöttömät ovat oikeutettuja työttömyyseläkkeeseen, eikä työttömyyseläkeläisiä puolestaan lasketa työvoimaan kuuluviksi, elleivät he aktiivisesti etsi työtä. Suurin osa (57 %) ikääntyvistä työttömistä on miehiä.

Työvoiman ulkopuolella oli 50–64-vuotiaiden ikärymästä 42 prosenttia (354 000 henkeä) keväällä 1996. Heistä 163 000 oli miehiä ja 191 000 naisia. Suurimmillaan työvoiman osuus on 35–49-vuotiaiden kes-

kuudessa, minkä jälkeen "virta" työvoiman ulkopuolelle alkaa vähitellen kasvaa (taulukko 5.4). Noin kuudennes 50–54-vuotiaista on työvoiman ulkopuolella, lähes 60 prosenttia heistä pitkäaikaisen sairauden tai työkyvyttömyyden vuoksi. Hieman ikäkäämmistä eli 55–59-vuotiaista jo kaksi viidestä on työvoiman ulkopuolella. Syynä tähän on heistäkin lähes joka toisella työkyvyttömyys tai sairaus, vajaalla kolmanneksella taas eläke iän tai työvuosien perusteella. Mitä 60–64-vuotiaisiin tulee, on heistä työvoiman ulkopuolella jo lähes kahdeksan kymmenesosa. Valtaosa heistä on eläkeellä iän tai työvuosien perusteella, lisäksi noin kolmannes on työkyvyttömän tai pitkäaikaisesti sairastunut.

5.4. Työvoiman ulkopuolella olevat 50–64-vuotiaat syyn mukaan, kevät 1996

Ikä	Työvoiman ulkopuolella olevat		
	Yhteensä 1 000	Prosenttia vastaavan ikäisestä väestöstä	Miehiä %
50–54	52	16	49
55–59	113	41	48
60–64	189	79	44
50–64	354	42	46

Ikä	Työvoiman ulkopuolella olemisen syy, prosenttia			
	Työkyvyttömän/ pitkäaik. sairas	Eläkkeellä iän tai työvuosien perusteella	Muu syy	%
50–54	58	18	24	100
55–59	48	28	24	100
60–64	32	60	8	100
50–64	40	44	16	100

Uudellamaalla työvoiman ulkopuolella olevia 50–64-vuotiaita on suhteellisesti selvästi vähemmän kuin muualla maassa (kuvio 5.5). Uusimaa eroaa muusta maasta myös toisessa suhteessa: EU-töyövoimatutkimuksen mukaan ainoastaan Uudellamaalla sukupuolten välillä on merkitsevä ero siinä, kuinka suuri osa ikääntyvistä on työvoiman ulkopuolella – naisista 34 prosenttia, mutta miehistä vain 24 prosenttia. Muualla maassa miesten ja naisten välillä ei työvoimatutkimuksen mukaan ollut tilastollisesti merkitsevää eroa. Suomea kokonaisuudessa tarkasteltaessa voidaan kuitenkin arvioida, että naiset ovat miehiä jonkin verran useammin työvoiman ulkopuolella.

Ikääntyvät miehet naisia useammin ylempiä toimihenkilöitä

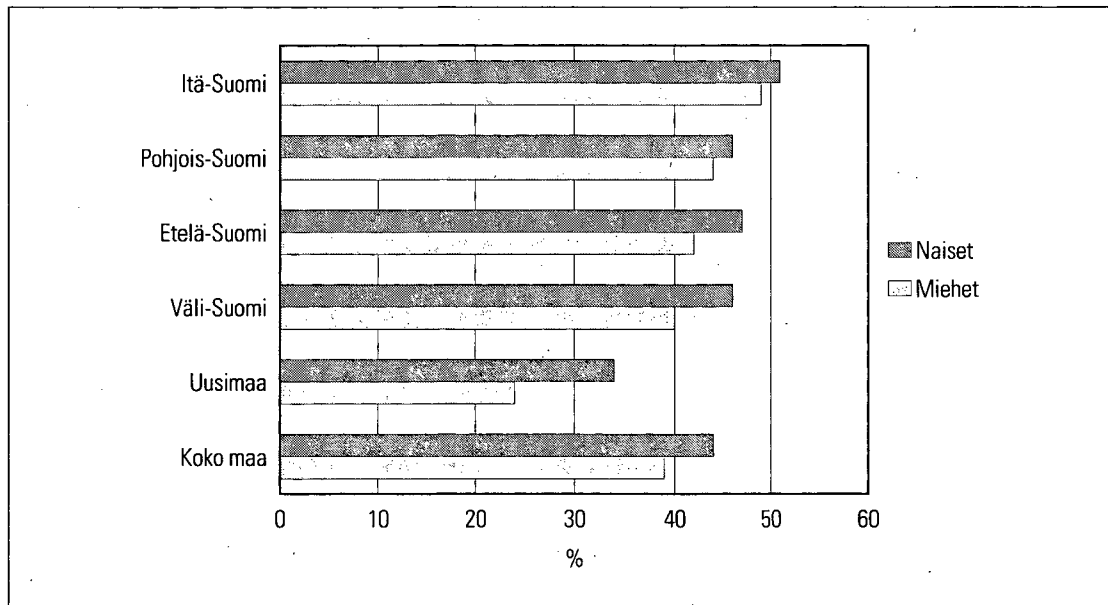
Kolme neljästä ikääntyvästä työllisestä (315 000 henkeä) kävi palkkatyössä keväällä 1996. Naiset olivat palkansaajia miehiä

useammin: naisista 83 prosenttia, mutta miehistä vain 69 prosenttia oli palkkatyössä. Yhteensä 50–64-vuotiaita palkansaajanaisia oli 172 000 ja -miehiä 142 000.

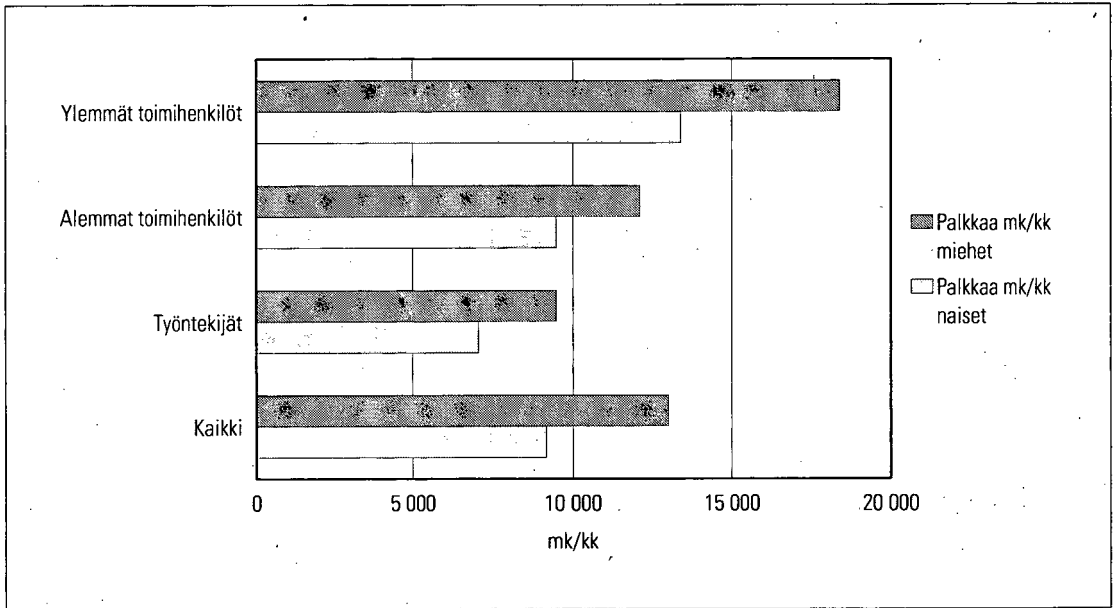
Kaiken kaikkiaan 18 prosenttia suomalaisista palkansaajista oli iältään 50–64-vuotiaita keväällä 1996. Eri alueiden palkansaajien ikärakenne erosi jonkin verran siten, että Pohjois-Suomessa ikääntyviä oli palkansaajakunnassa kaikkein vähiten ja Uudellamaalla kaikkein eniten (kuvio 5.7).

Toimihenkilöitä ikääntyvistä palkansaajista on 60 prosenttia (80 000 miestä, 116 000 naista). Miehet ovat naisia useammin ylempiä toimihenkilöitä tai he tekevät muuten itsenäistä työtä. Ikääntyvistä palkansaajamiehistä joka kolmas on ylempi toimihenkilö, naisista vain joka kuudes. Sen sijaan joka toinen ikääntyvä nainen, mutta vain joka viides mies on alempi toimihenkilö. Alempina toimihenkilöinä työskentelevistä miehistä suurin osa (87 %) on itsenäisessä työssä, naisista vain vajaa puolet (48 %).

5.5. Työvoiman ulkopuolella olevien osuus 50–64-vuotiaista sukupuolen ja alueen mukaan, kevät 1996

5.6. Kokopäivätyötä tekevien palkansaajien keskimääräinen kuukausipalkka sosioekonomisen aseman ja sukupuolen mukaan, 50–64-vuotiaat, kevät 1996

Kaiken kaikkiaan ylemmistä toimihenkilöistä naisia on vain 37 prosenttia, mutta alemmista toimihenkilöistä peräti 74 prosenttia.

Työntekijöistä 50–64-vuotiaita on noin 117 000, heistä hieman yli puolet miehiä. Jopa 70 prosenttia ikääntyvistä työntekijämiehistä on tuotantotyössä. Naisista tuotantotyössä työskentelee vain reilu puolet (52 %), loppujen tehdessä jakelu- tai palvelutyötä.

EU-työvoimatutkimuksen tieto kuukausituloista perustuu haastateltavan omaan arvioon 500 markan tarkkuudella. Tulotieto kysytään ainoastaan palkansaajilta ja vastaajaa pyydetään laskemaan tuloon vuorotyölisät, ikälisät ja vastaavat, mutta ei ylityöstä saatuja korvauksia. Arvioinnin epätarkkuuksien ja muistivirheiden vuoksi EU-työvoimatutkimuksen palkkatietoja ei voida pitää täsmällisinä, mutta ne antavat kuvan palkkakehityksen suunnasta ja suuruusluokasta.

Keväällä 1996 ansaitsivat 50–64-vuotiaat naiset keskimäärin 71 prosenttia sa-

manikäisten miesten palkoista. Sukupuolten palkkaeroihin vaikuttavat mm. miesten ja naisten sijoittuminen eri toimialoille, ja samalla alallakin eri ammatteihin, erot koulustasossa sekä työurassa esiintyvät katkokset, joita naisilla on tyypillisesti miehiä enemmän. Palkkaeroja tutkittaessa pyritään vakioimaan edellä mainittuja tekijöitä ja katsomaan, säilyvätkö erot palkkatasossa vielä sen jälkeenkin.

Sosioekonominen asema kuvaa henkilön asemaa ammattihierarkiassa. Kun se vakioidaan, ikääntyvien miesten ja naisten väliset palkkaerot supistuvat hieman: ylemmät toimihenkilönaiset ansaitsevat 73 prosenttia, alemmat toimihenkilönaiset 76 prosenttia ja työntekijänaiset 74 prosenttia vastaavassa asemassa toimivien miesten palkoista (kuvio 5.6). Palkkaerot säilyvät kuitenkin edelleen selvinä, joten se, että ikääntyvät miehet työskentelevät naisia useammin ylemmissä toimihenkilö- tai tuotantotyön ammateissa, selittää vain melko pienen osan miesten ja naisten välisestä

palkkaerosta. Sosioekonomisen aseman sisäiset palkkaerot sukupuolten välillä ovat ikääntyvillä selvästi suuremmat kuin nuorilla. Palkkakehitys on sekä miehillä että naisilla huipussaan noin 45–54-vuotiaana; tässä ikäryhmässä myös sukupuolten välinen palkkaero on suurin.

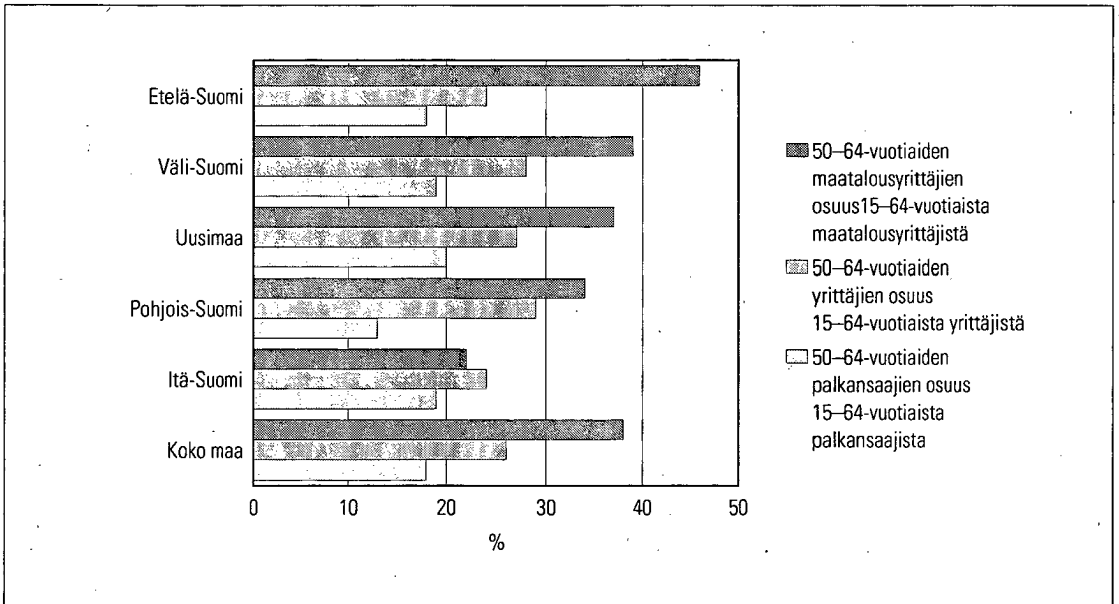
Ikääntyvät yrittäjinä

Yrittäjinä ikääntyvät työlliset toimivat keskimääräistä useammin. Työssä olevista ikääntyvistä 21 prosenttia (90 000 henkeä) toimii yrittäjänä, maatalousyrittäjänä tai itsenäisenä ammatinharjoittajana, kun osuus kaikista 15–64-vuotiaista työllisistä on 14 prosenttia. Niinpä suomalaisista yrittäjistä joka kolmas onkin vähintään 50-vuotias. Kaksi kolmesta ikääntyvästä yrittäjästä on miehiä.

Maatalousyrittäjiä ikääntyvistä yrittäjistä on 40 prosenttia, kun heitä kaikista yrittäjistä on vain kolmannes. Maatalousyrittäjistä lähes kaksi viidesosaa (36 000 henkeä) onkin ikääntyviä. Valtaosa ikääntyvistä maatalousyrittäjistä asuu joko Etelä-Suomessa (41 %) tai Väli-Suomessa (31 %). Pohjois-Suomessa asuu 12 prosenttia, Itä-Suomessa kymmenen prosenttia ja Uudellamaalla vain noin kuusi prosenttia 50–64-vuotiaista maatalousyrittäjistä. Erityisen ikääntyneitä ovat Etelä-Suomen maatalousyrittäjät, joista jopa 46 prosenttia on 50–64-vuotiaita. Nuorekkain ikärakenne on Itä-Suomessa, missä maatalousyrittäjistä vain 22 prosenttia on ikääntyneitä.

Muista ikääntyvistä yrittäjistä 28 prosenttia asuu Uudellamaalla, ja kolmannes muualla Etelä-Suomessa. Väli-Suomessa, Itä-Suomessa ja Pohjois-Suomessa heistä asuu kussakin 13 prosenttia. Koska ikääntyvien

5.7. 50–64-vuotiaiden maatalousyrittäjien, yrittäjien ja palkansaajien osuus 15–64-vuotiaista maatalousyrittäjistä, yrittäjistä ja palkansaajista, kevät 1996

yrittäjien alueellinen jakauma – maatalousyrittäjiä lukuunottamatta – on kaiken kaikkiaan samanlainen kuin 15–64-vuotiaiden yrittäjien yleensäkin, ei yrittäjien ikärykennä ole missään painottunut ikääntyviin enempää kuin heidän suhteellinen osuutensa yrittäjistä kokonaisuutena edellyttää (kuvio 5.7).

Naisten alat ja miesten alat

Julkiset ja muut palvelut, teollisuus, maa- ja metsätalous sekä kauppa olivat suurimmat ikääntyviä työllistävät toimialat keväällä 1996. Näillä neljällä toimialalla työskenteli yhteensä 77 prosenttia ikääntyvistä työllisistä. Yksin julkisten ja muiden palvelujen toimiala työllisti 136 000 ikääntyvää eli kolmanneksen kaikista ikäryhmän työllisistä ja peräti 43 % ikäryhmän palkansaajista. Teollisuudessa työskenteli 85 000 ikääntyvää eli viidennes ikääntyvistä palkansaajista.

Naiset ja miehet sijoittuvat selkeästi eri toimialoille. Ikääntyvistä naisista lähes joka toinen (98 000 henkeä) on työssä julkisten ja muiden palvelujen alalla, miesten suurin työllistäjä taas on teollisuus. Miesten toimialarakenne on kaiken kaikkiaan naisia tasisempi (taulukko 5.8).

Neljä viidestä ikääntyvistä työllisistä miehestä työskentelee yksityisellä sektorilla, vain joka viides julkisella sektorilla. Nai-

sistakin kolmella neljäsosalla työpaikka on yksityissektorilla – julkinen sektori, erityisesti kunnat, työllistää kaksi viidestä naisesta.

Osa-aikatyö yleistyä iäkkäimmillä

Iältään 58–64-vuotiailla työllisillä oli oikeus osa-aikaeläkkeeseen vuonna 1996. Osa-aikatyö olikin vuoden 1996 keväällä selvästi tavallisempaa 58–64-vuotiailla (21 % osa-aikatyössä) kuin 50–57-vuotiailla (6 %) palkansaajilla. Tavallisinta osa-aikatyö oli 60 vuotta täyttäneillä, joista lähes joka kolmas ilmoitti tekevänsä osa-aikatyötä. Ikääntyvät naiset ovat osa-aikatyössä lähes kolme kertaa niin usein kuin samanikäiset miehet: osa-aikatyötä ilmoitti tekevänsä 50–64-vuotiaista palkansaajaisista kaiken kaikkiaan 12 prosenttia ja miehistä neljä prosenttia.

Näyttäisi siltä, että 50–57-vuotiaiden palkansaajien osa-aikatyö on useimmin olosuhteiden sanelemaa: lähes joka toinen ilmoitti tekevänsä osa-aikatyötä, koska koko-aikatyötä ei ole tarjolla. Noin viidesosa ei sen sijaan olisi halunnutkaan koko-aikatyötä. Iäkkäimmillä, 58–64-vuotiailla, osa-aikatyö yhdistyy useimmiten eläkkeellä oloon (61 %) toimien joustavana työelämästä siirtymisen muotona (taulukko 5.9).

Ruotsissa ikääntyvät pysyvät työssä pidempään kuin Suomessa ja tekevät enemmän osa-aikatyötä. Ruotsissa työllisten

5.8. Ikääntyneet työlliset toimialan ja sukupuolen mukaan, kevät 1996

Toimiala	Miehet	Naiset
	%	%
Maa- ja metsätalous	14	10
Teollisuus	28	13
Rakentaminen	9	1
Kauppa	10	14
Liikenne	11	3
Julkiset ja muut palvelut	18	47
Rahoitus, vak. ja liike-elämä	9	12

5.9. Osa-aikatyötä tekevät palkansaajat osa-aikatyön syyn mukaan, kevät 1996

Ikä	Osa-aikatyön syy, prosenttia				%
	kokoaikatyötä ei ole tarjolla	ei halua koko-aikatyötä	eläkkeellä tai osa-aikaeläkkeellä	muu syy	
50-57	48	21	11	20	100
58-64	11	7	61	21	100

osuus 55-59-vuotiaasta väestöstä oli 74 prosenttia vuonna 1995, kun se Suomessa oli vain 48 prosenttia. Ruotsalaisista 55-59-vuotiaista työllisistä 26 prosenttia työskenteli alle 35 tuntia¹ viikossa, kun suomalaisista osa-aikatyötä teki tässä ikäryhmässä vain yhdeksän prosenttia. Ruotsissa vielä 60-64-vuotiaistakin oli työssä joka toinen, mutta Suomessa samanikäisistä enää joka viides. Vaikka osa-aikatyö Suomessakin yleistyy huomattavasti 60 vuotta täyttäneillä nouden 30 prosenttiin, on osa-aikatyötä tekevien osuus tästä ikäluokasta Ruotsissa

edelleen huomattavasti korkeampi, 52 prosenttia.²

Ikääntyvien pitkä ja pysyvä työsuhde

Suurimmalla osalla 50-64-vuotiaista palkansaajista on pysyvä työsuhde, vain kahdeksalla prosentilla se on määräaikainen tai tilapäinen. Naisten työ on määräaikaista miehiä useammin (taulukko 5.10).

Naisten määräaikaissa työsuhteissa on usein kyse julkisten ja muiden palvelujen alaan kuuluvista sosiaali- ja terveyspalvelujen

5.10. Määräaikaisten työsuhteiden osuus toimialan työsuhteista, 50-64-vuotiaat palkansaajat, kevät 1996

Toimiala*	10-41	1 000 henkilöä	Määräaikaiset työsuhteet toimialan työsuhteista		
			Yhteensä	Miehillä	Naisilla
	45		%	%	%
Teollisuus	10-41	75	4	3	4
Rakennustoiminta	45	11	15	15	11
Kauppa	50-55	35	7	2	10
Liikenne	60-64	20	4	3	7
Rahoitus, vakuutus ja liike-elämän palvelut	65-74	36	8	1	13
Julk. ja muut palvelut	75-97	130	9	10	9
Kaikki		307	8	6	10

* ei sisällä maa- ja metsätalousalan palkansaajia

1 Ruotsissa osa-aikatyötä tekeviin on luettu ne, jotka ovat työssä 1-34 tuntia viikossa, Suomessa vastaajalta on kysytty onko hän osa- vai kokoaikatyössä.

2 Ruotsin osalta tiedot vuodelta 1995, koskevat kaikkia työllisiä. Lähde: Statistiska meddelanden, Am 12 SM9601. Suomen osalta tiedot vuodelta 1996, koskevat kaikkia työllisiä. Lähde: Eu-työvoimatutkimus 1996.

tai koulutusalan työstä, joissa työskentelee kaksi viidestä yli viisikymmentä vuotiaasta määräaikaisesta naistyöntekijästä. Ylipäänsä julkisten tai muiden palvelujen alalla työskentelee lähes 60 prosenttia niistä ikääntyvistä palkansaajista, joilla on määräaikainen työsuhde. Alalla työskentelevien naisten työsuhteista kaiken kaikkiaan vajaat kymmenen prosenttia on määräaikaisia. Vieläkin tyypillisimpiä naisten määräaikaiset tai tilapäiset työsuhteet ovat kuitenkin kaupan alalla majoitus- ja ravitsemistoiminnassa, missä niitä on 27 prosenttia työsuhteista.

Myös ikääntyvillä miehillä suuri osa määräaikaisista työsuhteista (40 %) sijoittuu julkisten ja muiden palvelujen toimialalle. Kuten ikääntyvien naisten, on ikääntyvien miestenkin työsuhteista tällä alalla määräaikaisia kymmenisen prosenttia. Rakennustoiminnassa määräaikaisten työsuhteiden osuus 50–64-vuotiaiden miesten työsuhteista on kuitenkin suurin, 15 prosenttia.

Monilla ikääntyneillä on vuosikymmeneiden työkokemus saman työnantajan palveluksessa. Yli 50-vuotiaista palkansaajista puolella nykyinen työsuhde on kestänyt vähintään 19 vuotta. Myös yrittäjillä on usein vuosien kokemus: puolet 50 vuotta täyttäneistä on toiminut nykyisessä yrityksessään vähintään 16 vuotta.

Ikääntyvät työttömät eri tavoin määriteltynä

Tilastokeskuksen kuukausitutkimuksen ja EU-työvoimatutkimuksen työttömyysluvut poikkesivat jonkin verran toisistaan keväällä 1996, mikä johtui siitä, että tutkimukset määrittelivät työttömyyden hieman eri tavoin. (ks. tarkemmin luku 1). Molemmissa työvoimatutkimuksissa haastateltava päätettiin työlliseksi, työttömäksi tai työvoiman ulkopuolella olevaksi useiden kysymysten perusteella. Päätelysäännöt perus-

tuvat Kansainvälisen työjärjestön ILO:n suosituksiin – niiden mukaan työllisyys on aina etusijalla siten, että mikäli haastateltava on tehnyt tutkimusviikolla palkallista työtä yhtenäkin päivänä tai ollut palkatta perheenjäsenen yrityksessä tai maatilalla, hänen katsotaan olevan työllinen. Työttömänä olo päätellään mm. sellaisten kysymysten perusteella, joilla selvitetään

- onko haastateltava viimeisen neljän viikon aikana etsinyt jollain tavalla työtä tai suunnitellut yrittäjäksi ryhtymistä
- millaisia työnhakutapoja haastateltava on käyttänyt ja
- voisiko haastateltava aloittaa työn noin kahden viikon kuluessa

Työttömältä puolestaan edellytetään ILO:n määritelmän mukaan sitä, että (1) hän on ilman työtä, (2) hän voi ottaa työn vastaan kahden viikon kuluessa, ja että (3) hän on aktiivisesti etsinyt työtä viimeisen neljän viikon aikana. Se, mikä katsotaan aktiiviseksi työnhauksi määriteltiin vielä vuonna 1996 hieman eri tavoin yhtäältä kuukausittaisessa työvoimatutkimuksessa ja toisaalta kerran vuodessa tehtävässä EU-työvoimatutkimuksessa.

Ero Tilastokeskuksen kuukausitutkimuksen ja toisaalta EU-työvoimatutkimuksen työttömyyden määrittelyissä syntyykin juuri aktiivisen työnhaun erilaisista määrittelyistä: Tilastokeskuksen kuukausitutkimuksessa tulkittiin vielä keväällä 1996 ILO:n suositusta niin, että aktiiviseksi työnhauksi riitti myös työnhakijarekisterissä kirjoilla olo, vaikka viimeisimmästä yhteydenotosta olisi kulunut kuukautta pidempi aika. EU-työvoimatutkimuksessa pelkkä työnhakijarekisterissä olo ei sen sijaan riittänyt aktiiviseksi työnhauksi, vaan työttömäksi luettavan henkilön oli täytynyt todella tehdä jotain myös itse työllistymisensä hyväksi, oli se sitten työpaikkailmoittelun seuraamista, tuttavilta kyselemistä,

5.11. Ikääntyneet työttömät kuukausitutkimuksen ja EU-työvoimatutkimuksen mukaan, kevät 1996

Ikä	Työttömät		EU '96 käyttäneet vähintään yhtä aktiivista työnhakutapaa	Erotus
	Kuukausitutkimus maalis–touko 1996	1000 henkeä		
50–54	38		28	10
55–59	50		29	21
60–64	8		3	5

yhteydenottamista työnantajiin tai työvoimatoimistoon jne.

Taulukko 5.11 osoittaa, että EU-työvoimatutkimuksen tiukemman määritelmän mukainen työttömyys oli ikääntyvillä 36 000 henkeä pienempi kuin kuukausitutkimuksen väljemmän määritelmän mukainen työttömyys. Suurimmillaan ero on ikäluokassa 55–59-vuotiaat.

EU-työvoimatutkimuksessa ne ikääntyvät, jotka eivät ole työssä ja joilla on voimassa oleva työnhaku työvoimatoimistossa, mutta jotka eivät tutkimusajankohtaa edeltävän neljän viikon aikana olleet olleet yhteydessä työvoimatoimistoon tai käyttäneet muuta aktiivista työnhakutapaa, katsotaan siis työvoiman ulkopuolella oleviksi, ei työttömiksi. Taulukko 5.12 osoittaa, että mikäli myös nämä henkilöt luettaisiin EU-työvoimatutkimuksessa työttömiin, työttömien määrä kasvaisi suhteellisesti sitä

enemmän mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse. Vanhimmassa ikäryhmässä, 60–64-vuotiaissa, näiden vain työnhakijarekisteriin ilmoittautuneiden osuus olisi tällöin 68 prosenttia työttömistä.

Pitkäaikaisesti työtön 60 vuotta täyttänyt henkilö oli vuonna 1996 oikeutettu työttömyyseläkkeeseen. Mikäli työttömyyseläkkeen saaja ei aktiivisesti etsinyt työtä, häntä ei sen enempää Tilastokeskuksen kuukausitutkimuksessa kuin EU-työvoimatutkimuksessakaan katsottu työttömäksi, vaan työvoiman ulkopuolella olevaksi. Sellaisia työttömyyseläkkeen saajia, jotka eivät täyttäneet aktiivisesti työtä etsivän työttömän ehtoa, ja joilla ei myöskään ollut voimassa olevaa työnhakua työvoimatoimistossa, oli vuoden 1996 keväällä 20 000. Mikäli myös heidät laskettaisiin työttömiksi, olisi 60–64-vuotiaita työttömiä ollut tuolloin 28 000.

5.12. Ikääntyneiden työttömien työnhaun aktiivisuus EU-työvoimatutkimuksen mukaan, kevät 1996

Ikä	Työttömät		EU '96 käyttäneet vähintään yhtä aktiivista työnhakutapaa	EU '96 edelliset + ne, joilla on voimassa oleva työnhaku, mutta eivät ole käyttäneet muuta työnhakutapaa	EU '96 ei-aktiivisten osuus %
	Kuukausitutkimus maalis–touko 1996	1000 henkeä			
50–54	38		28	34	19
55–59	50		29	46	37
60–64	8		3	8	68

5.13. Työttömyysasteet EU-työvoimatutkimuksen mukaan, 15–64-vuotiaat, kevät 1996, prosenttia

Ikä	Työttömyysaste Kuukausitutkimus maalis–touko 1996	EU '96 käyttäneet vähintään yhtä aktiivista työnhakutapaa	EU '96 edelliset + ne, joilla on voimassaoleva työnhaku, mutta jotka eivät ole käyttäneet muuta työnhakutapaa	EU '96 molemmat edelliset + ne, jotka ovat työttömyyseläkkeellä eivätkä ole hakeneet aktiivisesti työtä
15–29	23,8	27,3	30,0	30,0
30–49	13,7	11,9	13,9	13,9
50–54	13,5	10,3	12,3	12,3
55–59	27,5	17,9	25,6	25,6
60–64	13,9	5,1	14,2	36,4

Työttömyysasteet¹ ovat nuoria lukuunottamatta kaikissa ikäryhmissä alhaisimmat silloin, kun työttömiksi katsotaan Euroopan unionin säädösten mukaisesti kaikki ne, joilla ei ole työtä, jotka voisivat aloittaa työt kahden viikon kuluessa ja jotka ovat aktiivisesti etsineet töitä viimeisen neljän viikon aikana (taulukko 5.13). Vuoden 1996 keväällä 50–54-vuotiaiden työttömyys oli näin määritellen samantasoista kuin 30–49-vuotiaiden ikäryhmässä. Sen jälkeen ikään-tyvien työmarkkinatilanne vaikeutuu kuitenkin nopeasti. Kaikkien määritelmien mukaan työttömyysaste nousi selvästi 55–59-vuotiailla. Työnhaun aktiivisuuden erilainen määrittely näyttäisi vaikuttavan eniten vanhimpien ikäryhmien työttömyysasteeseen. Kumulatiivinen työttömyysaste, jossa on huomioitu myös ne, jotka eivät olleet neljän viikon aikana aktiivisesti etsineet työtä, mutta olivat työnhakijarekisterissä työttöminä työnhakijoina, nousi 50–59-vuotiailla lähes 26 prosenttiin.

Niistä 55–59-vuotiaista työttömistä, jotka eivät olleet aktiivisesti etsineet työtä, lähes kaksi kolmannesta uskoi, ettei sitä ollut saatavilla. Noin 18 prosenttia ei ollut

etsinyt työtä, koska oli sairas tai työkyvytön ja yhtä suurella osalla oli jokin muu syy.

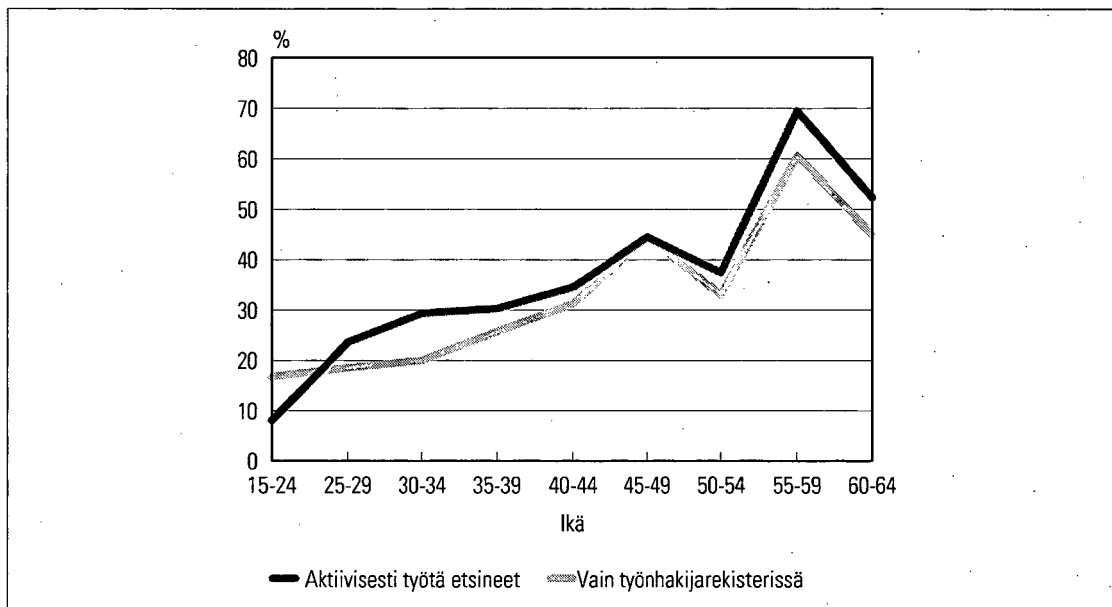
EU:n säädösten mukaan laskettu työttömyysaste oli kaikista ikäryhmistä alhaisin 60–64-vuotiailla. Heidän työttömyysasteensa kohoaisi kaksi ja puolinkertaiseksi, mikäli mukaan laskettaisiin myös ne työnhakijarekisterissä olevat, jotka eivät ole aktiivisesti etsineet työtä. Työttömyyseläkeläiset katsotaan työvoimatutkimuksissa työvoimaan kuulumattomiksi. Ilman työttömyyseläkkeen suoma mahdollisuutta vetäytyä pois työmarkkinoilta 60–64-vuotiaiden työttömyysaste olisi jopa korkeampi kuin 15–29-vuotiaiden nuorten.

Ikääntyvien työttömyys pitkittyy

Pitkäaikaistyöttömien eli vähintään vuoden työttömänä olleiden osuus työttömistä on pääsääntöisesti sitä suurempi, mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse (kuvio 5.14). Työttömyyden pitkittyminen kosketti EU-työvoimatutkimuksen mukaan erityisesti 55–59-vuotiaita: tämän ikäryhmän työttömistä jopa 70 prosenttia oli ollut työttömänä vuoden tai kauemmin. Kuusi-

1 Työttömyysaste kertoo työttömien osuuden työssä olevien ja työttömien yhteenlasketusta määrästä.

5.14. Vähintään vuoden työttömänä olleiden osuus työttömistä, kevät 1996

kymmentä vuotta täyttäneillä pitkäaikais-työttömien osuus selvästi pienenee, kun työttömyyseläkkeelle siirtyvien katsotaan poistuvan työvoiman ulkopuolelle, vaikka työttömyyden pitkittyminen ilmiönä ei häviäkään.

Työttömyyden pitkittyminen ei näyttäisi olevan yhteydessä siihen, etsikö henkilö aktiivisesti työtä vai ei. EU:n säädösten mukaisen aktiivisen työnhaun kriteerin täyttäneissä oli suurinpiirtein yhtä paljon vähintään vuoden työttömänä olleita kuin niissä, jotka eivät aktiivisesti etsineet työtä. Ikä selittää siten työttömyyden kestoja paremmin kuin työnhaun aktiivisuus. Lähde: EU-työvoimatutkimus 1996.

Uudet, alle vuoden kestäneet työsuhteet

Ikääntyvistä palkansaajista alle vuoden kestäneissä, uusissa työsuhteissa on selvästi pienempi osa (8 %) kuin koko palkansaajakunnasta keskimäärin (18 %). Lukumääräisesti uusia työsuhteita oli ikääntyvillä keväällä 1996 jotakuinkin yhtä paljon (20 000) kuin edellisen nousukauden huipulla vuonna 1989.

Noin puolet (52 %) uudessa työsuhteessa aloittaneista ikääntyvistä oli ollut ansiotyössä myös vuotta aikaisemmin, mikä on jonkin verran enemmän kuin kaikista palkansaajista keskimäärin (43 %).

5.15. Alle vuoden työsuhteessa olevien palkansaajien toiminta vuosi sitten, kevät 1996, prosenttia

Ikä	Työssä	Työtön tai lomautettu	Työvoiman ulkopuolella	%
50-64	52	39	9	100
15-64	43	30	27	100

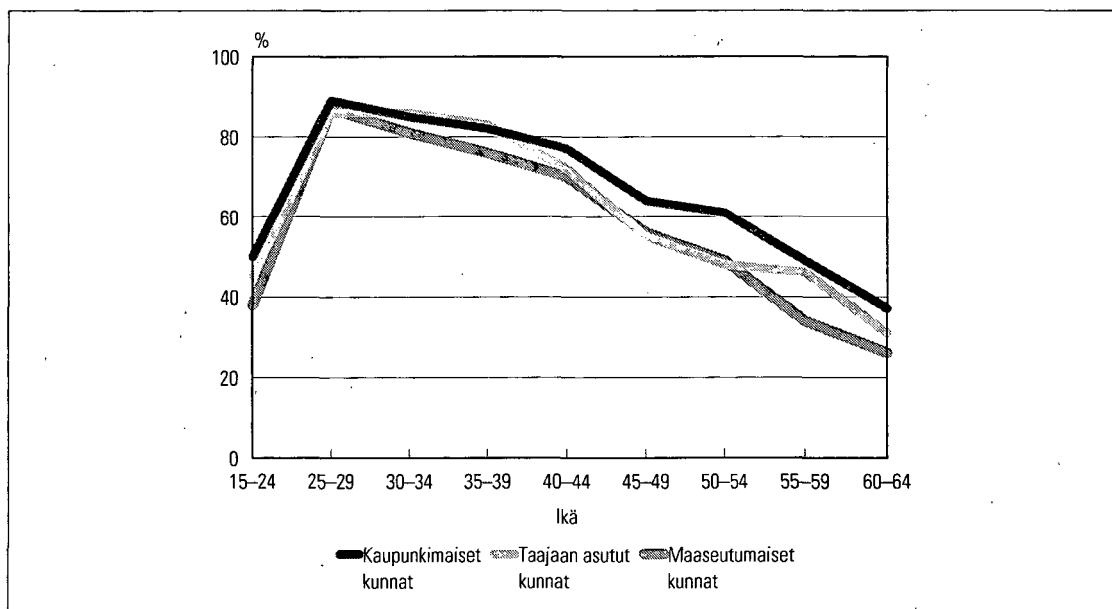
Korkeasti koulutetut pysyvät pidempään työssä

Väestön koulutus rakenne on Suomessa mullistunut voimakkaasti muutaman viime vuosikymmenen kuluessa. Nuoret ovat vanhempia selvästi koulutetumpia, ja alle 45-vuotiaiden naisten koulutustaso on kohonnut paremmaksi kuin samanikäisten miesten. Jo 1950-luvulla syntyneet, nyt alle 45-vuotiaat ikäluokat ovat selvästi koulutetumpia kuin heitä vanhemmat. Vain 19 prosenttia 25–44-vuotiaista on vailla perusasteen jälkeistä koulutusta, kun 45 vuotta täyttäneillä vastaava osuus on 49 prosenttia. Edelleen, mitä vanhemmista ikääntyvistä kyse, sitä matalampi koulutustaso: 50–54-vuotiaista 44 prosentilla on ainoastaan perusasteen koulutus, 60–64-vuotiaista peräti 67 prosentilla.

Ikääntyvien miesten ja naisten koulutustasossa ei ole juurikaan eroja. Pieni etu miesten hyväksi näkyy lähinnä siinä, että miehistä hieman suurempi osa kuin naisista on suorittanut korkea-asteen tutkinnon. Kaupungeissa asuvien koulutustaso on pitkään ollut parempi kuin maaseudun asukkien. Koulutustason kohotessa ovat erot maaseudun ja kaupunkien välillä nuorten kohdalla kuitenkin hävinneet – vasta yli 35-vuotiailla koulutustasossa on selviä eroja eri kuntatyyppien välillä (kuvio 5.16). Ikääntyvien joukossa kaupunkimaisissa kunnissa asuvat ovat selvästi parhaiten koulutettuja. Lähde: EU-työvoimatutkimus 1996.

Hyvän koulutuksen on katsottu parantavan yksilön asemaa työmarkkinoilla ja vähentävän riskiä joutua työelämän ulkopuolelle. Lähes kaikissa ikäluokissa työssä olevien osuus onkin enemmän koulutetuilla

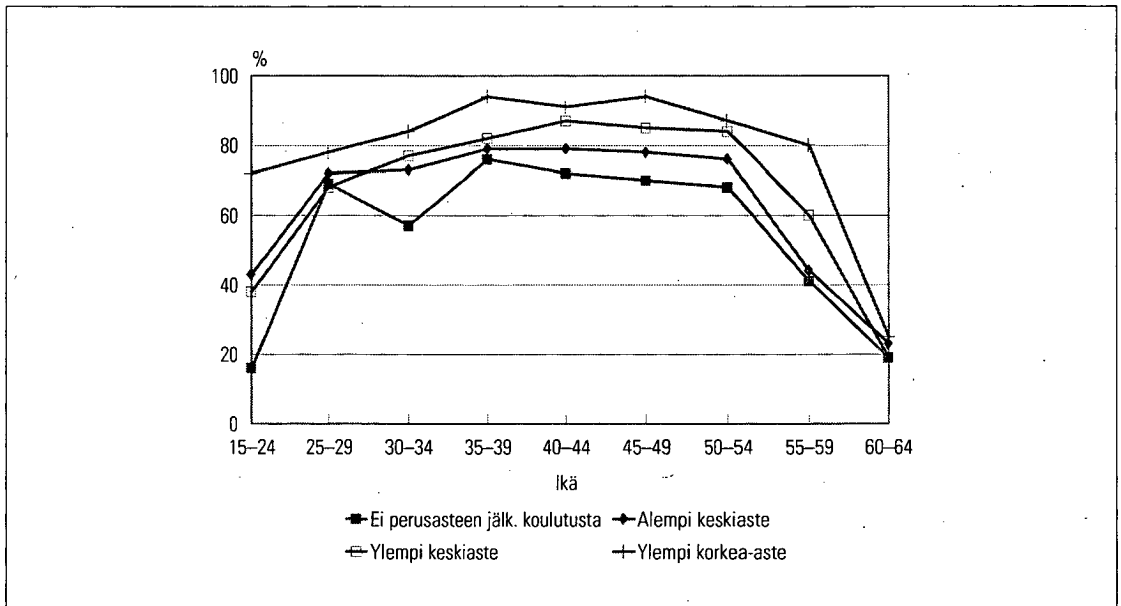
5.16. Keskiasteen tai korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuus vastaavasta ikäryhmästä kunnan kaupunkimaisuusasteen mukaan, kevät 1996

suurempi kuin vähemmän koulutetuilla (kuvio 5.17). Erityisesti korkea-asteen koulutus näyttäisi tehokkaasti siirtävän työelämästä poistumista: kun korkea-asteen koulutuksen saaneista vielä 80 prosenttia on työssä 55–59-vuotiaana, samanikäisistä ainoastaan perusasteen suorittaneista enää vain 41 prosenttia on työllisiä. Ylemmän keskiasteen koulutuksen ja korkea-asteen koulutuksen saaneiden välilläkin ero on noin 20 prosenttiyksikköä. Mikäli koulu-

tuksen vaikutus työssä pysymiseen on jatkossakin samankaltainen, on mahdollista, että yhä paremmin koulutettujen ikäluokien ikääntyessä aikaisempaa suurempi osa ikääntyvistä pysyy työelämässä entistä pidempään. Kuudenkymmenen ikävuoden jälkeen kuitenkin myös korkeasti koulutetut siirtyvät joukolla pois työelämästä ja työssä olevien osuus laskee nopeassa tahdissa samalle tasolle muiden koulutusryhmien kanssa. Lähde: EU-työvoimatutkimus 1996.

5.17. Työllisten osuus ikäryhmästä koulutuksen mukaan, kevät 1996

6. Nuoret ja työ

Yhä harvempi nuori on työllinen

Yli neljännes Suomen työikäisestä väestöstä on alle 30-vuotiaita, työvoimastakin heitä on lähes joka neljäs. Keväällä 1996 näitä 15–29-vuotiaita nuoria, joista hieman yli puolet on miehiä, asui Suomessa 976 000. Ikäluokka on pienentynyt noin 100 000 hengellä kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna. Työvoimaan kuului vain kolme nuorta viidestä (58 %), mikä on vähemmän kuin koko työikäisen väestön työvoimaosuus (73 %). Matala luku johtuu lähinnä 15–24-vuotiaiden ikäluokasta, josta työvoimaan kuuluu vain alle puolet.

Työllisiä nuorista on kuitenkin yhä harvempi. Kun 1980-luvun lopulla vielä kaksi kolmesta 15–29-vuotiaasta oli työssä, oli ikäluokasta työllisiä vuonna 1996 enää 42 prosenttia eli 410 000 henkeä. Yli puolet (55 %) työssäkäyvistä nuorista oli miehiä ja suurin osa (60 %) myös ikäluokan vanhimpia eli 25–29-vuotiaita. Työttömien osuus on vastaavasti yli kolminkertaistunut 1980-

luvun loppuun verrattuna ja noussut 16 prosenttiin kevään 1996 EU-työvoimatutkimuksen mukaan.

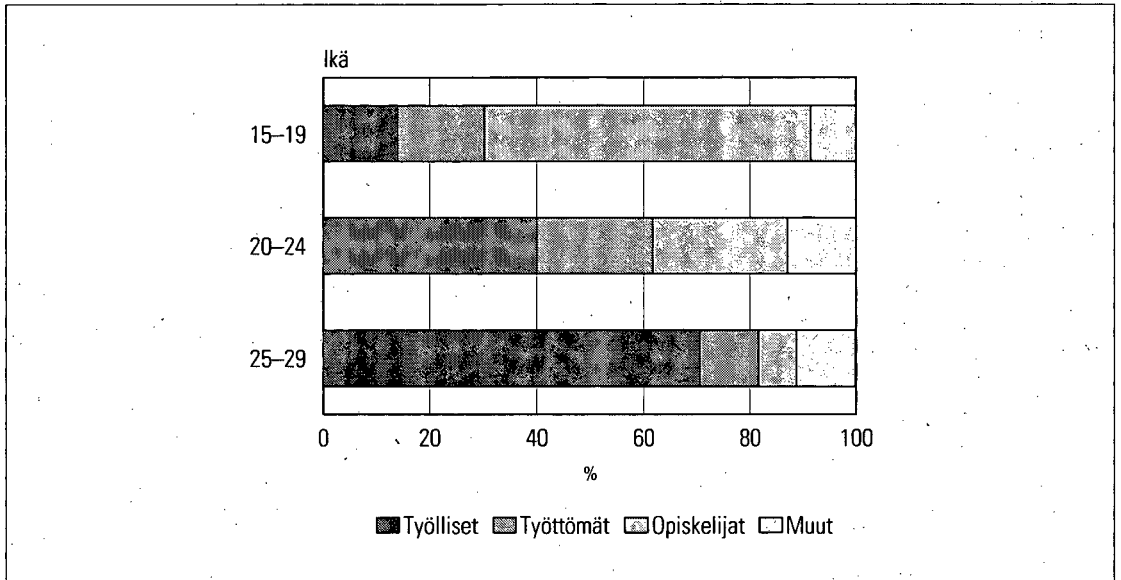
Opiskelijoita nuorissa on suhteellisesti hieman enemmän kuin 1980-luvun lopulla: kasvua heidän osuudessaan on tapahtunut muutaman prosenttiyksikön verran. Samansuuruista suhteellisen osuuden kasvua on tapahtunut myös luokassa ”muut”, johon kuuluvat varusmiehet, omaa kotitaloutta hoitavat, työkyvyttömät, eläkeläiset sekä toiminnaltaan tarkemmin määrittelemättömät henkilöt. Yhteensä näiden ryhmien osuus oli vuonna 1996 noin 10 prosenttia kaikista 15–29-vuotiaista.

Nuoret naiset opiskelevat miehiä hieman useammin, miehistä taas suurempi osa on ansiotyössä. Kaiken kaikkiaan sukupuolten väliset erot nuorten toiminnan laadussa eivät kuitenkaan ole suuria (taulukko 6.1). Ryhmään ”muut” kuuluvista naisista valtaosa (7 % koko ikäluokan naisista) hoiti omaa kotitaloutta, saman ryhmän miehistä puolet (5 % ikäluokan miehistä) oli varusmiehiä.

6.1. Nuoret 15–29-vuotiaat toiminnan laadun mukaan, kevät 1996

	Yhteensä		Naiset		Miehet	
	1 000	%	1 000	%	1 000	%
Yhteensä	976	100	471	100	504	100
Työlliset	410	42	186	39	224	44
Työttömät	157	16	78	17	79	16
Opiskelijat	313	31	156	33	147	29
Muut	105	11	51	11	54	11

6.2. 15–29-vuotiaat nuoret toiminnan laadun mukaan, kevät 1996

Kun suomalaisten 15–24-vuotiaiden nuorten toiminnan laatua verrataan muiden EU-maiden nuoriin, käy vuoden 1996 luvuista ilmi, että ikäluokan suomalaisnuorista kuuluu työvoimaan jotakuinkin yhtä moni kuin EU-maiden nuorista keskimäärin. Työttömyysaste sen sijaan on lähes kaksinkertainen maiden keskiarvoihin verrattuna:

Nuorten 15–24-vuotiaiden työvoimaosuus oli Suomessa 48 prosenttia keväällä 1996, kaikissa EU-maissa keskimäärin 46 prosenttia. Tanskassa kuului työvoimaan jopa 74 prosenttia 15–24-vuotiaista nuorista, Hollannissa, Itävallassa ja Britanniasakin kuutisenkymmentä prosenttia. Belgiassa, Ranskassa, Kreikassa ja Italiassa tämänikäisten työvoimaosuus jäi sen sijaan alle 40 prosentin.

Nuorisotyöttömyys taas näyttää olevan erityinen ongelma Suomen lisäksi Espanjassa: näissä kahdessa maassa 15–24-vuotiaiden työttömyysaste¹ (42 %) oli lähes kak-

sinkertainen EU:n keskitasoon (22 %) verrattuna keväällä 1996. Tämänikäisten työttömyysaste jäi alle kymmenen prosentin Saksassa, Itävallassa ja Luxemburgissa.

Opiskelijoita alle 25-vuotiaista suomalaisnuorista oli keväällä 1996 jotakuinkin yhtä suuri osuus (43 %) kuin EU-maissa keskimäärin (47 %). Belgia, Ranska, Kreikka, Espanja, Italia ja Luxemburg erottuvat maina, joissa yli puolet ikäluokan nuorista lasketaan opiskelijoiksi. Vähiten opiskelijoita löytyy tanskalaisnuorten keskuudesta, joista vain noin joka kuudes luokiteltiin kevään 1996 EU-työvoimatutkimuksessa opiskelijaksi. On kuitenkin muistettava, että mikäli nuori opiskelee ja tekee samalla myös töitä tai täyttää työttömän kriteerit (s. 67), lasketaan hänet EU-työvoimatutkimuksessa toiminnan laatua määriteltäessä työvoimaan kuuluvaksi. Näin ollen se, kuinka yleistä työnteko opiskelun ohella kussakin maassa on, vaikuttaa myös maittain ilmoitettuihin opiskelijamääriin.

¹ Työttömien osuus työvoimasta

Nuorten työolot

Epätyyppilliset työsuhteet yleisiä

Ammattiasemaltaan työlliset nuoret poikkeavat jonkin verran koko väestön keskiarvoista. Jopa 91 prosenttia työllisistä nuorista oli palkansaajia keväällä 1996, kun heitä kaikista työikäisistä työllisistä oli 84 prosenttia. Vastaavasti yrittäjinä, maatalousyrittäjät ja itsenäiset ammatinharjoittajat mukaan lukien, toimi vain seitsemän prosenttia nuorista työllisistä, kun osuus koko työllisestä väestöstä oli 15 prosenttia. Yrittäjäperheenjäsenenä työskenteli työllisistä nuorista parisen prosenttia – kaikista työllisistä prosentti.

Nuorten palkansaajien työsuhde on epätyyppillinen huomattavasti useammin kuin kaikkien työikäisten palkansaajien keskimäärin. Toisin sanoen nuoret ovat muita useammin määräaikaisessa, tilapäisessä ja/tai osa-aikaisessa työsuhteessa.

Määräaikaisessa tai tilapäisessä työsuhteessa oli tutkimushetkellä lähes 40 prosenttia nuorista palkansaajista (139 000 henkeä), kun luku kaikkien palkansaajien kohdalla oli vain 17 prosenttia. Naisille työsuhteen määräaikaisuus on miehiä tyyppisempää myös nuorten keskuudessa: 15–29-vuotiaista naispalkansaajista lähes puo-

lella oli määräaikainen tai tilapäinen työsuhde, samanikäisistä miehistä vain vajaalla kolmanneksella. Kaikista määräaikaisessa työsuhteessa olevista naisia olikin reilusti yli puolet (60 %), vaikka työllisistä heitä oli vain 45 prosenttia.

Mitä nuoremmista palkansaajista on kyse, sitä tyyppisempää työsuhteen määräaikaisuus tai tilapäisyys on: alle 20-vuotiaista palkansaajista jopa kahdella kolmanneksella oli määräaikainen työsuhde, mutta 25–29-vuotiaista enää joka kolmannella. Naisilla työsuhde oli määräaikainen miehiä useammin kaikissa nuorten ikäryhmissä.

Toisaalta kaikkein nuorimmat eivät halukaan pysyvää työsuhdetta yhtä usein kuin heitä vanhemmat (taulukko 6.3). Jopa kaksi viidestä alle 20-vuotiaasta määräaikaisessa työsuhteessa olevista ilmoitti keväällä 1996 määräaikaisuutensa syyksi sen, ettei olisi halunnutkaan pysyvää työtä; 25–29-vuotiaista näin ajatteli enää seitsemän prosenttia. Sen sijaan 30–64-vuotiaista määräaikaisessa työsuhteessa olevista vain pari prosenttia ilmoitti syykseen sen, ettei olisi halunnut pysyvää työtä. Mitä vanhemmista nuorista on kyse, sitä useammalla syy määräaikaiseen työsuhteeseen on vastaavasti se, ettei pysyvää työtä ole tarjolla.

6.3. Työsuhteen määräaikaisuuden syy ikäryhmittäin, 15–29-vuotiaat palkansaajat, kevät 1996, prosenttia

Ikä	Syy			Koeaika	Ei osaa sanoa	
	Ei halunnut pysyvää työtä	Pysyvää työtä ei tarjolla	Työ liittyy koulutukseen			
15–29	19	66	13	1	2	100
15–19	41	44	15	–	1	100
20–24	23	58	14	2	2	100
25–29	7	80	11	–	2	100

6.4. Työsuhteen osa-aikaisuuden syy ikäryhmittäin, omasta mielestään osa-aikatyötä tehneet 15–29-vuotiaat työlliset, kevät 1996, prosenttia

Ikä	Opiskelu tai koulunkäynti	Kokoaikatyötä ei ole tarjolla	Ei olisi halunnut kokoaikatyötä	Terveydelliset syyt	Muu syy
15–29	59	32	4	1	3
15–19	80	15	3	–	1
20–24	60	38	1	1	0
25–29	35	42	10	3	10

Osa-aikatyössä nuorista kävi joka neljäs, kun kaikista työllisistä osa-aikatyöntekijöitä oli vain joka kymmenes. Kuten vanhemmissakin ikäryhmissä, osa-aikatyön tekeminen on yleisempää nuorten naisten kuin miesten kohdalla: joka kolmas alle 30-vuotias työllinen nainen, mutta vain viidesosa miehistä oli osa-aikaisessa työsuhteessa. Valtaosa (60 %) kaikista nuorista osa-aikatyöntekijöistä olikin naisia. Eniten osa-aikaisia työsuhteita oli 20–24-vuotiailla naisilla.

Opiskelu tai koulunkäynti näyttää olevan yleisin syy siihen, että nuoret työskentelevät vain osa-aikaisesti – sitä yleisemmin, mitä nuoremista ikäluokista on kyse. Kaikista 15–29-vuotiaista nuorista ilmoitti lähes 60 prosenttia opiskelun tai koulunkäynnin syyksi työnsä osa-aikaisuuteen, kun 30–64-vuotiailla luku oli enää kolmisen prosenttia. Työn osa-aikaisuus on nuorille useimmiten siis oma valinta: vain joka kolmannella alle 30-vuotiaalla osa-aikatyöntekijällä syy työaikaan oli se, ettei kokoaikatyötä ollut tarjolla (taulukko 6.4). Heitä vanhemmista osa-aikatyöntekijöistä (30–64-vuotiaat) joka toinen ilmoitti syyksi kokoaikatyön puutteen.

Nuorten työajat joustavat

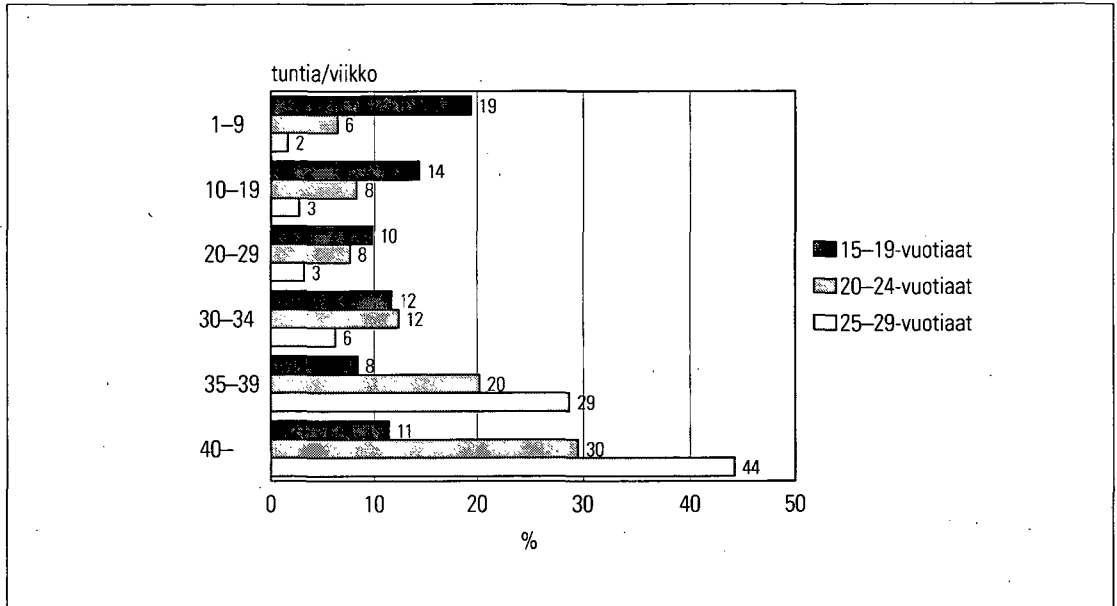
Nuorten työsuhteet ovat siis muita useammin epätyypillisiä, mutta niin ovat myös

työajat. Nuoret tekevät ilta-, yö-, viikonloppu- ja vuorotyötä hieman muita palkansaajia useammin. Puolet (50 %) nuorista palkansaajista ilmoitti keväällä 1996 tekevänsä iltatyötä (klo 18–22) ja joka viides (22 %) yötyötä (klo 22–06) säännöllisesti tai silloin tällöin – miehet naisia yleisemmin. Kaikista palkansaajista iltatyötä teki 46 prosenttia ja yötyötä 20 prosenttia. Vuorotyössä nuorista oli 29 prosenttia, kaikista palkansaajista vain 23 prosenttia. Sukupuolten välillä ei eroa juuri ollut.

Mitä viikonlopputyöhön tulee, työskenteli lähes puolet (48 %) alle 30-vuotiaista palkansaajista vähintään yhtenä lauantaina kuukaudessa, kun osuus kaikkien palkansaajien kohdalla oli 39 prosenttia. Vähintään yhtenä sunnuntaina kuukaudessa teki töitä joka kolmas (34 %) nuori palkansaaja, kaikista työikäisistä palkansaajista hieman harvempi (28 %). Nuorten naisten ja miesten välillä ei eroa viikonlopputyössä ollut.

Työtunteja nuorille työllisille kertyi keväällä 1996 viikossa keskimäärin 35, mikä on viitisen tuntia vähemmän kuin kaikilla työllisillä keskimäärin. Normaali työaika kasvoi iän myötä niin, että alle 20-vuotiaat työskentelevät keskimäärin 22 tuntia, 20–24-vuotiaat 33 tuntia ja 25–29-vuotiaat 39 tuntia. Miehet tekivät hieman pidempää päivää kuin naiset: miesten normaali viikotainen työaika oli keskimäärin 37 tuntia, naisten viisi tuntia vähemmän.

6.5. Nuoret 15–29-vuotiaat työlliset normaalin viikkotyöajan mukaan, kevät 1996

Perinteinen toimiala- ja ammattirakenne

Runsa neljäsosa työssäkäyvistä 15–29-vuotiaista työskenteli keväällä 1996 julkisten ja muiden palveluiden toimialalla eli julkisen hallinnon, maanpuolustuksen, koulutuksen taikka terveys-, sosiaali- ja muiden palvelujen parissa. Suuria toimialoja olivat myös teollisuuden ja kaupan toimialat, jotka kumpikin työllistivät vajaan neljänneksen nuorista. Vähiten nuoria työllistivät maa- ja metsätalous sekä rakennustoiminta.

Nuorten toimialarakenne oli koko työlliseen väestöön verrattuna varsin samanlainen. Ainoa ero oli siinä, että kaupan toimiala työllisti suhteellisesti enemmän nuoria kuin muita työllisiä, julkiset palvelut taas suhteellisesti vähemmän. Myös sukupuolittainen toimialajako noudattaa samoja linjoja niin nuorten kuin kaikkien työllisten

keskuudessa: julkiset ja muut palvelut ovat selkeästi naisvaltainen ala, kun taas maa- ja metsätalous sekä teollisuuden, rakentamisen ja liikenteen toimialat työllistävät lähinnä miehiä. Kaupan sekä rahoituksen, vakuutuksen ja liike-elämän palveluiden toimialoilla työskentelevät nuoret ovat jakautuneet suhteellisen tasaisesti miehiin ja naisiin.

Alle 30-vuotiaiden miesten suurimman, ja samalla 90-prosenttisesti miesvaltaisen, ammattiryhmän muodostivat teollisen työn, koneenhuollon, kaivos- ja louhintatyön sekä rakennustyön ammatit. Lähes 40 prosenttia miehistä työskenteli näissä ammateissa. Naisten suurimpia ammattiryhmiä olivat palvelutyön sekä terveydenhuollon ja sosiaalialan työn ammattiryhmät, jotka työllistivät molemmat noin viidenneksen naisista. Maa- ja metsätaloustyön ja kalastuksen sekä kuljetus- ja liikennetyön ammatit työllistivät vain murto-osan nuorista.

Sukupuolten väliset palkkaerot kasvavat iän myötä

Kaikkien 15–29-vuotiaiden palkansaajien keskimääräiset kuukausitulot päätyöstä olivat keväällä 1997 vajaat 7 300 markkaa. Ikäryhmittäin tulot vaihtelivat siten, että pääasiassa vain osa-aikatyötä tekevät alle 20-vuotiaat palkansaajat ansaitsivat kuussa keskimäärin 3 400 markkaa, 20–24-vuotiaat noin 6 200 markkaa ja 25–29-vuotiaat 8 700 markkaa. Työssäkäyvien opiskelijoiden pienet tulot laskevat nuorten keskimääräisiä kuukausituloja erityisesti alle 20-vuotiaiden ryhmässä. Mikäli opiskelijoita ei huomioida, 15–29-vuotiaiden palkansaajien keskimääräiset kuukausitulot nousevat 7 800 markkaan.

Naisten ja miesten keskimääräisten kuukausitulojen välillä on selvä ero miesten hyväksi myös nuorten keskuudessa. Se, että ikäluokan naiset työskentelivät viikossa keskimäärin viisi tuntia vähemmän kuin mie-

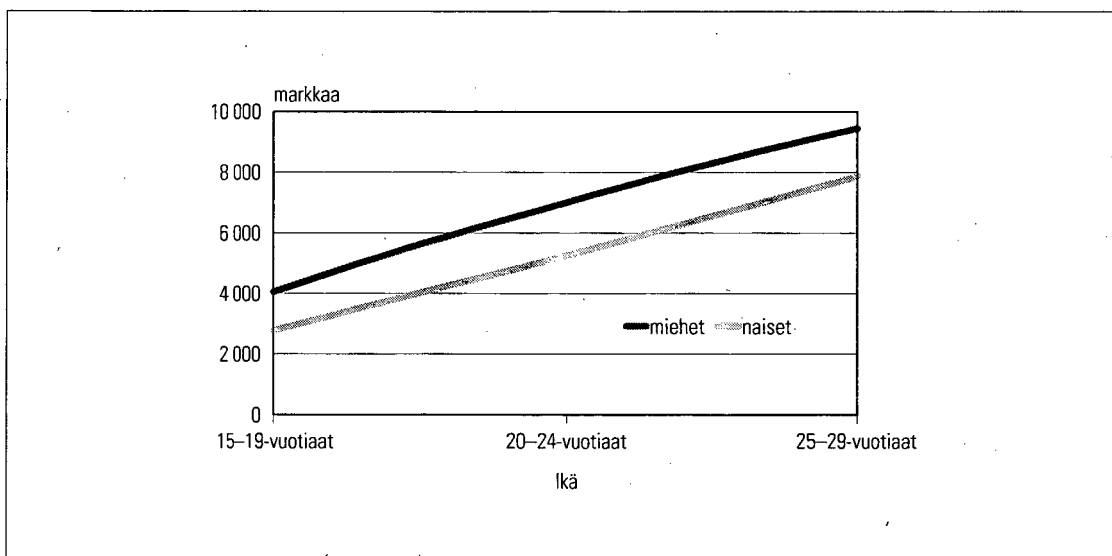
het, ei riitä täysin selittämään palkkaeroa. Kun kaikkien 15–29-vuotiaiden palkansaajamiesten keskimääräiset kuukausitulot olivat keväällä 1997 noin 8 000 markkaa, olivat ne naisten kohdalla vain noin 6 400 markkaa eli 80 prosenttia miesten palkoista. (Näissä luvuissa on kuitenkin otettava huomioon se, että kevään 1997 tutkimuksessa puuttuu noin joka kymmenennen työllisen nuoren kohdalta tulotieto.)

Nuorten työttömyys

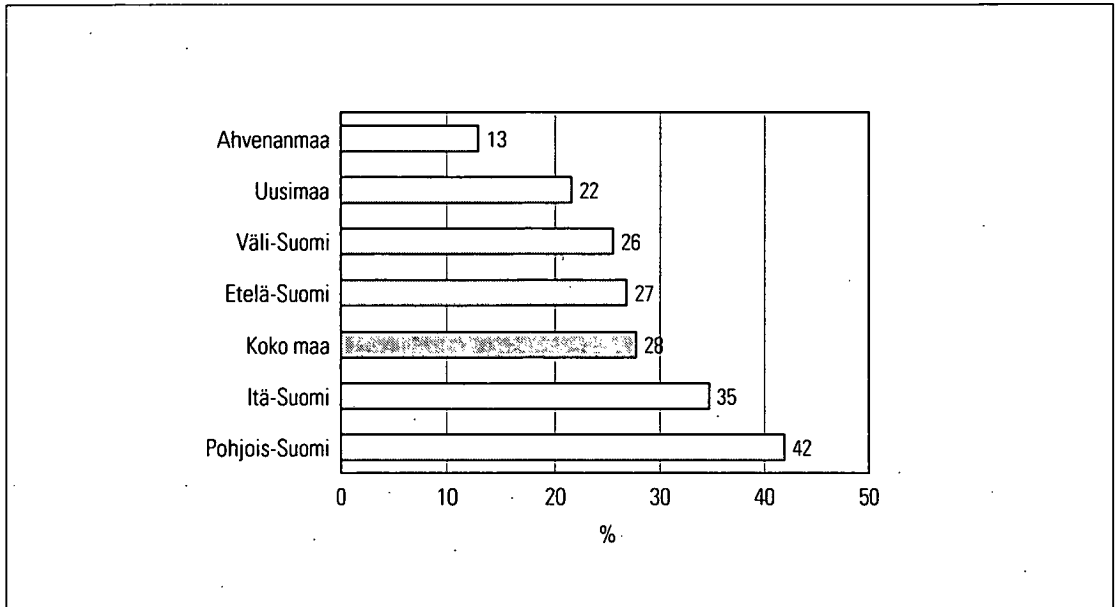
Kaikille halukkaille nuorille ei töitä löydy. Vaikka vain vajaa neljännes (23 %) työvoimaan kuuluvasta suomalaisesta oli alle 30-vuotias keväällä 1996, oli työttömistä alle 30-vuotiaita jopa kaksi viidestä (41%).

Työttöminä 15–29-vuotiaita oli keväällä 1996 noin 16 prosenttia eli 157 000 henkilöä.

6.6. 15–29-vuotiaiden palkansaajien keskimääräiset kuukausitulot sukupuolen mukaan, kevät 1997

6.7. Nuorten 15–29-vuotiaiden työttömyysasteet alueittain, kevät 1996

Kun työttömien osuus ikäluokan työvoimasta eli työttömyysaste oli kaikkien palkansaajien osalta 16 prosenttia, oli se nuorten kohdalla peräti 28 prosenttia – naisilla lähes 30, miehillä 26 prosenttia.

Erityisesti alle 25-vuotiaiden työttömyysaste on kasvanut 1980-luvun loppupuolelta lähtien. Viime vuosikymmenen loppulla niin 15–19- kuin 20–24-vuotiaidenkin työttömyysaste vaihteli 10 prosentin molemmin puolin. Keväällä 1996 oli 20–24-vuotiaista työvoimaan kuuluvista nuorista jo 35 prosenttia työttöminä, nuoremmassa ikäryhmässä työttömiä oli työvoimasta peräti 53 prosenttia. Myös 25–29-vuotiaiden nuorten kaiken kaikkiaan matalampi työttömyysaste nousi samana aikana neljästä prosentista 14 prosenttiin.

Alueellisesti nuorisotyöttömyys koettelee rankimmin Pohjois- ja Itä-Suomea, missä nuorten työttömyysaste oli keväällä 1996 reilusti maan keskiarvoa korkeampi.

Valoisimmalta näytti tilanne Ahvenanmaalla. Myös Uudellamaalla nuorten työttömyysaste jäi alle maan keskiarvon – pääkaupunkiseudulla se oli muuta Uuttamaata jopa kaksi prosenttia alhaisempi eli 20 prosenttia.

EU-työvoimatutkimuksessa määritellään työttömiksi myös opiskelijat ja koululaiset, jos he täyttävät työttömän kolme kriteeriä: ovat vailla työtä, ovat valmiit aloittamaan työt kahden viikon sisällä ja ovat etsineet aktiivisesti työtä viimeisen neljän viikon aikana tai odottavat, että sovittu työ alkaa myöhemmin kuin kahden viikon sisällä. Koska EU-työvoimatutkimuksen tiedonkeruu ajoittuu kevääseen, sisältyy työttömiin siis myös monia kesätyötä etsiviä koululaisia ja opiskelijoita sekä heitä, joiden jo sovittu kesätyö ei ala vielä ainakaan kahteen viikkoon. Niinpä kevään 1996 alle 30-vuotiaista työttömistä noin puolet opiskelikin joko peruskoulussa, lukiossa, ammatilli-

sessä oppilaitoksessa (ml. ammattikorkeakoulut), yliopistossa tai korkeakoulussa. Lähemmässä tarkastelussa käy ilmi vielä sekin, että 15–19-vuotiaista työttömistä oli koululaisia ja opiskelijoita neljä viidestä (81 %), 20–24-vuotiaista työttömistä lähes joka toinen (46 %), mutta 25–29-vuotiaista enää joka neljäs (25 %).

Toisaalta joka kuudes nuori työtön oli vailla ammatillista koulutusta ja myös koulutuksen ulkopuolella. Kaksi kolmasosaa näistä nuorista oli 20–24-vuotiaita, ja noin kaksi kolmesta miehiä. Kaiken kaikkiaan noin 40 prosenttia työttömistä nuorista omasi jonkun ammatillisen tutkinnon, joka valtaosalla oli kouluasteen tutkinto.

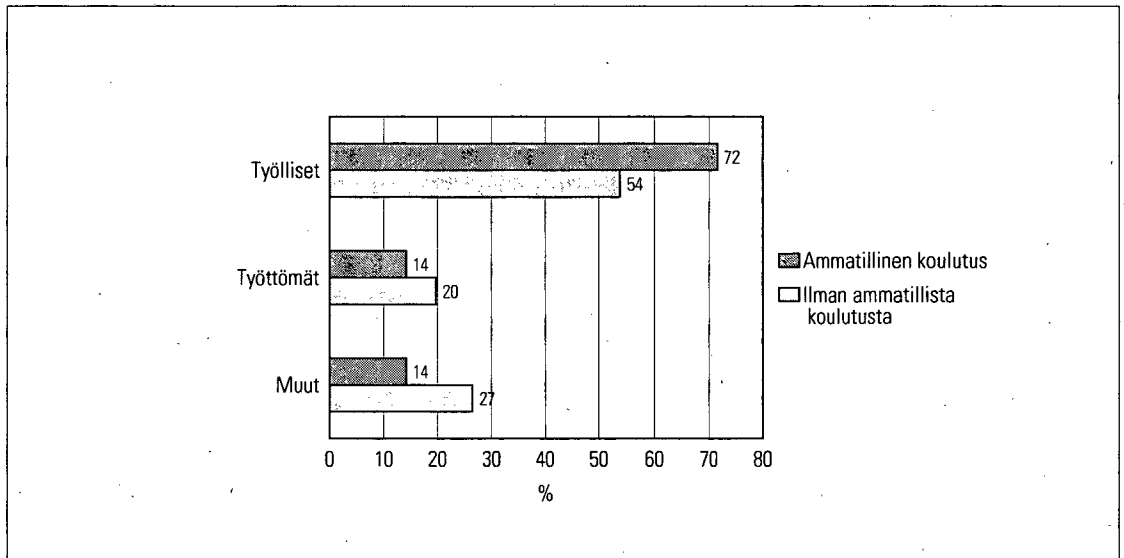
Suurin osa (64 %) työttömistä nuorista oli etsinyt keväällä 1996 työtä vasta alle puolen vuoden ajan. Vajaalla viidenneksellä (18 %) oli kuitenkin takanaan yli vuoden, heistä lähes puolella jopa yli kahden vuoden kestänyt työnhaku.

Koulutus parantaa asemaa työmarkkinoilla

Kaikista alle 30-vuotiaista nuorista 46 prosentilla oli jokin, yleisimmin kouluasteen, ammatillinen tutkinto keväällä 1996. Jatko-opintoja suoritti lähes joka kolmas (29 %) ammatillisen tutkinnon omaavista. Koska kyse on nuorista ihmisistä, suurella osalla ammatillisen tutkinnon puuttuminen johtuu vain siitä, ettei tutkintoa olla ehditty suorittaa. Niinpä suurin osa nuorista, joilla ammatillista tutkintoa ei ollut, opiskelikin parhaillaan jossain oppilaitoksessa. Ikäluokan vanhimmista, 25–29-vuotiaista nuorista, ammatillisen tutkinnon oli suorittanut jo lähes 80 prosenttia.

Sellaisia ammatillista tutkintoa vailla olevia nuoria, jotka eivät keväällä 1996 myöskään opiskelleet missään oppilaitoksessa, oli kuitenkin noin 128 000 henkeä eli 13 prosenttia ikäluokasta. Iältään 20–24-

6.8. 15–29-vuotiaan ei-opiskelevan väestön toiminta ammatillisen koulutuksen mukaan, kevät 1996

vuotiaita miehiä tästä joukosta oli noin 40 prosenttia, ylioppilastutkinnon oli suorittanut niin ikään noin 40 prosenttia näistä nuorista. Osa nuorista on tutkimushetken jälkeen varmaankin hakeutunut koulutukseen tai hakeutuu siihen myöhemmin, mutta toisaalta myös tutkimusajankohdan lukiolaisista osa jäänee ilman ammatillista koulutusta ylioppilastutkinnon jälkeen.

Joka toinen näistä ammatillista tutkintoa vailla ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista oli työssä (53 %), työttömänä joka viides (20 %). Varusmiespalvelua suoritti miehistä joka kuudes (17 %), naisista taas viidennes (21 %) hoiti omaa kotitaloutta.

Ammatillisen tutkinnon suorittaneilla näytti kuitenkin olevan kouluttamattomia paremmat työllistymismahdollisuudet, sillä ei-opiskelevista ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista oli työssä lähes 70 prosenttia ja työttöminä 16 prosenttia. Koulutus lisäsi myös nuorten kuukausituloja. Ammatillisen koulutuksen saaneet 15–29-vuotiaat palkansaajat, jotka eivät opiskelleet, ansaitsivat päätyöstään keskimäärin 7 700 markan kuukausitulot, kouluttamattomat ei-opiskelevat palkansaajat lähes 1 300 markkaa vähemmän. Koulutuksen vaikutus näkyi lisäksi työsuhteen laadussa niin, että koulutetuilla nuorilla työsuhde oli useammin pysyvä kuin kouluttamattomilla nuorilla.

Joka viides opiskelija on työllinen

Puolet nuorista ilmoitti kevään 1996 EU-työvoimatutkimuksessa opiskelevansa joko peruskoulussa, lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa (ml. ammattikorkeakoulut), yliopistossa tai korkeakoulussa. Yhteensä heitä oli 484 000 henkeä. Yli puolet 25–29-vuotiaista opiskelijoista suoritti jatko-opintoja, sillä heillä oli jo joku ammatillinen tutkinto.

Opiskelijoiden osuus oli luonnollisesti suurin alle 20-vuotiailla, joista opiskeli neljä viidestä. Myös 20–24-vuotiaista ilmoitti lähes puolet opiskelevansa, 25–29-vuotiaista sen sijaan enää joka viides.

Kaikien kaikkiaan joka viides opiskeleva nuori teki opiskelunsa ohella myös työtä – sitä todennäköisemmin, mitä vanhemmasta nuoresta oli kyse: iältään 27–29-vuotiaista opiskelijoista jo yli puolet kävi työssä. Yleisintä työssäkäyntiä oli korkeakouluopiskelijoiden keskuudessa, joista 36 prosenttia teki töitä opiskelun ohessa. Ammatillisissa oppilaitoksissa (ml. ammattikorkeakoulut) opiskelevista nuorista työllisiä oli 19 prosenttia, lukiolaisista 14 ja peruskoululaisista vain 8 prosenttia. Yleisimmin opiskelijat tekivät töitä Uudellamaalla, missä joka neljäs opiskelija on työllinen. Miesopiskelijat käyvät työssä hieman naisopiskelijoita useammin.

Jos nuorten työsuhteet ovat jo ylipäänsäkin muita palkansaajia useammin määräaikaista ja osa-aikaista, on tilanne entistäkin korostetumpi työssäkävien opiskelijoiden kohdalla: heistä lähes puolet (47 %) oli keväällä 1996 määräaikaaisessa tai tilapäisessä työsuhhteessa, kaikista ikäryhmän palkansaajista 40 prosenttia. Opiskelijoilla työ on osa-aikaista huomattavasti useammin kuin kaikilla ikäryhmän työllisillä: lähes kaksi kolmesta (63 %) työssäkävystä opiskelijasta tekee osa-aikatyötä, kaikista ikäryhmän työllisistä neljännes. Mitä nuoremmista opiskelijoista on kyse, sitä yleisemmin työ on osa-aikainen, mutta vielä 25–29-vuotiaistakin työllisistä opiskelijoista joka kolmas teki osa-aikatyötä.

Opiskelijoiden työ painottuu iltaan ja viikonloppuihin. Vain vajaa neljännes työssäkävistä opiskelijoista ei tehnyt iltai-, yö- tai viikonlopputyötä. Yli puolet (56 %) ilmoitti tekevänsä ainakin silloin tällöin iltatyötä, ja vähintään yhtenä lauantaia kuukaudessa työskenteli 61 prosenttia, vähintään yhtenä sunnuntaina 38 prosenttia

työssäkävivistä opiskelijoista. Osuudet ovat selvästi suurempia kuin kaikilla ikäryhmän työllisillä. Yötyötä ja vuorotyötä opiskelijat tekivät sen sijaan vähemmän kuin kaikki 15–29-vuotiaat. Työllisistä opiskelijoista oli ainakin silloin tällöin yötyössä viidennes, samoin vuorotyössä.

Töitä työssäkävivät opiskelijat ehdivät tehdä viikossa keskimäärin 28 tuntia, mikä on seitsemisen tuntia vähemmän kuin kaikkien työssäkävien nuorten keskimääräinen normaali viikkotyöaika. Alle 20-vuotiaat opiskelijat työskentelivät keskimäärin 15 tuntia, 20–24-vuotiaat 25 tuntia ja yli 24-vuotiaat opiskelijat keskimäärin 36 tuntia viikossa. Miesopiskelijoiden viikoittainen työaika oli pidempi kuin naisilla.

Opiskelijoiden merkittävimpiä työllistäjiä olivat keväällä 1996 kaupan sekä julkisten ja muiden palvelujen toimialat, joilla työskenteli noin puolet kaikista työllisistä opiskelijoista.

Työttöminä nuorista opiskelijoista oli kevään 1996 EU-työvoimatutkimuksen mukaan 17 prosenttia eli 83 000 henkeä, joista puolet alle 20-vuotiaita. Kuten sivulla 67 todettiin, tätä työttömien opiskelijoiden määrää kuitenkin kasvatti työttömän määritelmä, jonka mukaan myös sovitun työn alkua, esimerkiksi kesätyötä, odottavat koululaiset ja opiskelijat laskettiin työttömiksi. Näitä sovitun työn alkamista odottelevia opiskelijoita oli tutkimusajankohtana noin 10 000.

7. Kotitaloudet ja työmarkkinat

Kotitalouksien rakenne ja työssäkäynti

Tässä ja kahdessa seuraavassa luvussa tarkastellaan eri kotitaloustyyppien jäsenten osallistumista työmarkkinoille. Tässä luvussa verrataan erilaisten kotitalouksien työssäkäyntiä ja -käymättömyyttä toisiinsa, luvussa 8 kuvataan kotitalouksien jäsenten osal-

listumista työmarkkinoille kussakin kotitaloustyyppissä erikseen. Luvussa 9 verrataan kotitalouksien työllisyyttä ja työttömyyttä 13 EU-maassa. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksesta ei ole aikaisemmin julkaistu kotitalouskohtaisia työvoimatietoja. Sen vuoksi luvut 7 ja 8 ovat varsin taulukkopitoisia perusselvityksiä.

7.1. Työkäisten osallistuminen työvoimamarkkinoille perheaseman mukaan, kevät 1996. Henkilöitä työkäisissä* kotitalouksissa, prosenttia

Kotitalouden tyyppi / asema kotitaloudessa	Työllinen	Työtön	Työmarkk. ulkopuolella	Yhteensä	Henkilöitä
Lapseton pari*					
miehet	59,5	9,4	31,1	100,0	390 000
naiset	61,2	9,9	28,9	100,0	390 000
Kaksi huoltajaa* ja alaikäisiä lapsia					
isät	82,3	7,7	10,0	100,0	529 000
äidit	70,2	9,5	20,3	100,0	529 000
15+ v. lapset	14,3	14,7	71,0	100,0	225 000
Yksihuoltaja					
isät / äidit	65,2	16,9	17,9	100,0	106 000
15+ v. lapset	8,4	16,6	75,0	100,0	44 000
Kaksi vanhempaa* ja aikuisia lapsia					
isät	69,8	5,6	24,6	100,0	84 000
äidit	71,1	8,2	20,7	100,0	84 000
aikuiset lapset	38,2	18,9	42,9	100,0	100 000
Yksin asuva					
miehet	59,0	14,4	26,6	100,0	371 000
naiset	55,8	12,7	31,5	100,0	300 000
Koko väestö 15–64 v.					
miehet	61,4	11,4	27,1	100,0	1 736 000
naiset	58,4	10,8	30,8	100,0	1 679 000
Yhteensä	59,9	11,1	29,0	100,0	3 415 000

* Kahden puolison kotitalouksiin on tässä kelpuutettu vain ne, joissa **molemmat** puoliset ovat työkäisiä. Huom. Äitiys-, isyys- ja vanhempainlomalla olevat sekä hoitovapailla olevat henkilöt, joilla on voimassa oleva työsuhde, on tässä taulukossa laskettu työllisiksi. Jatkossa heitä ei tarkastella työvoimaan kuuluvina. Tässä aineistossa oli (keväänä 1996) 21 000 äitiys-, isyys-, vanhempain- ja hoitovapailla olevaa, kahden huoltajan lapsiperheisiin kuuluvaa vanhempaa. Otoksessa oli liian vähän havaintoja vastaavilla vapailla olevien yksinhuoltajien määrän selvittämiseen.

Kotitaloudet ovat kiinnostavia työssäkäynnin tarkastelun yksikköjä siksi, että yhteiskunnallisessa ajattelussa, varsinkin sosiaalitieteissä, niitä pidetään taloudellisina päätöksenteko- ja toimintayksiköinä. Suuri osa kotitalouksista muodostaa perheen¹. Kotitalous muodostaa yleensä eräänlaisen huolenpitojärjestelmän jäsenilleen perheenä tai muuna asuinyhteisönä. Kotitalouden jäsenillä oletetaan olevan yhteisiä resursseja elämäntavan ylläpitämiseksi.

Kotitalous tuottaa tavalla tai toisella sekä elatuksen jäsenilleen että jäsentensä tarvitseman hoivan. Erityisesti lapsiperheissä työelämän ja lasten hoidon yhteensovitus sanelee perheen arkea ja elämäntapaa; yhteiskunnan tasolla on kyse tuotannon ja väestön uusintamisen (myös hoivan) välisestä tasapainosta. Tutkimalla erityyppisiin kotitalouksiin kuuluvien jäsenten työssäkäyntiä, työvoimaan kuulumista ja työvoiman ulkopuolella olemista saadaan tietoa siitä, miten kotitalouksissa jaetaan näitä tehtäviä.

Hyvinvointitutkimuksessa joudutaan usein olettamaan kotitaloudet sisäisesti homogeenisiksi yksiköiksi, vaikka jo arkikokemuksen perusteella tiedetään, ettei se pidä paikkaansa. Henkilöpohjaisista tilastoistakin ilmenee, että eri-ikäisten miesten ja naisten toiminnassa on suuria eroja. Empiirisestä, suuriin aineistoihin ja kotitalousyksiköihin perustuvasta tiedosta on ollut pulaa, koska tilastoaineistojen tilastoyksikkönä on yleensä vain joko henkilö tai kotitalous. Eurooppalaisessa työvoimatutkimuksessa on kerätty tietoa molemmista, joten kotitalouksien toimintaa on mahdollista tarkastella jäsenkohtaisesti.

Työmarkkinaosallistuminen vaihtelee melkoisesti erilaisissa perhevaiheissa olevissa kotitalouksissa (taulukko 7.1). Työssäkäynti oli yleisintä kotitalouksissa joissa on

lapsia; vähäisintä se oli lapsettomissa ja yksinäiskotitalouksissa. Vaihteluun on monia syitä, joista hyvin tärkeä on ikärakenteiden perhetyyppittäinen erilaisuus. Sitä vakioidaan myöhemmin tässä luvussa.

Suomessa oli keväällä 1996 noin 2,3 miljoonaa kotitaloutta, joista 1,8 miljoonaa taloutta sisältää tämän tarkastelun perusjoukon, *työikäisen väestön*. Tarkastelun ulkopuolelle jäivät siis vanhustaloudet, joihin kuului vain eläkeikäisiä (noin puoli miljoonaa taloutta) sekä kotitaloudet, joissa perheasemaltaan lapsettomista puolisoista tai lapsiperheiden vanhemmista vain toinen oli työikäinen (noin 45 000 taloutta). Lisäksi tämän tarkastelun ulkopuolelle jäi määrällisesti pieniä kotitaloustyyppisiä. Niiden tarkasteluun otoksen tiedot eivät riittäneet, mutta ei ollut perusteita yhdistää niitä suurempiin. Sellaisia olivat mm. ne kotitaloudet, joissa on yksi vanhempi ja täysi-ikäisiä lapsia. Sellaisia talouksia oli noin 40 000 keväällä 1996. (Ks. myös liitettä "Perhe ja kotitalous".)

Kotitalouksien työllisyys- ja työssäkäymättömyysaste

OECD on kehittänyt kotitalousyksikköpohjaisia indikaattoreita jäsenmaidensa työvoimatutkimusten perusteella. Eräissä selvityksessä² huomautetaan, että kotitalouksien työssäkäynnin tarkastelu on sosiaalipolitiikan kannalta kiintoisaa ja antaa paremman analyttisen ymmärryksen työmarkkinakäyttäytymisestä ja sen vaikutuksista tulonjakoon yksilöitä koskevan tarkastelun täydennyksenä.

OECD:ssä on laskettu kotitalouksille *työllisyysaste* ja *työssäkäymättömyysaste* (jobless rate). Työllisyysaste tarkoittaa koti-

1 Käsitteistä "perhe" ja "kotitalous" ks. liite 2: Perheen ja kotitalouden käsitteet.

2 Patterns of employment and joblessness: a household perspective. OECD. Economic Outlook 1998.

7.2. Kotitalouksien työllisyys- ja työssäkäymättömyysaste kotitalouden tyyppin mukaan, kevät 1996

Kotitalouden tyyppi	Työllisyysaste Työllisten lkm*			Työllisiä keskim. per kotit.	Työssäkäymättö- myysaste*	Kotitalouksia Lkm
	1	2	3+			
Lapseton pari	34,0	43,4	–	1,2	22,6	390 000
Kaksi vanhempaa ja alaikäisiä lapsia	31,9	57,2	4,0	1,6	7,6	529 000
Yksinhuoltaja	61,2	3,9	0,7	0,7	34,8	106 000
Kaksi vanhempaa ja täysi-ikäisiä lapsia	24,8	42,8	24,2	1,9	8,2	84 000
Yksin asuva mies	59,0	–	–	0,6	41,0	370 000
Yksin asuva nainen	55,8	–	–	0,6	44,2	300 000
Yhteensä	43,4	28,8	2,4	1,1	25,5	1 781 000**

* Prosenttia työkäisten kotitalouksista

** Niiden kotitalouksien lukumäärä, joissa kaikki perheen aikuiset ovat työkäisiä.

Huom. erilaisilla perhevapailta olevat henkilöt luokiteltu tässä ei-työllisiksi, vaikka heillä on voimassa oleva työsuhde. Ks. taulukon 7.1. alaviite.

talouden työssäkäyvien aikuisten lukumäärää. Työssäkäymättömyysasteella tarkoitetaan sellaisten kotitalouksien, joissa yksikään aikuinen ei käy työssä, osuutta kaikista työkäisten kotitalouksista. OECD:n jäsenyyksessä työllisyyden tarkastelu siis otetaan etusijalle työvoiman sijasta, ja työttömät lasketaan nyt työssäkäymättömiin eikä työvoimaan, niinkuin perinteisesti on tehty.

OECD:n mukaan yksilöiden työssäkäymättömyys vaihtelee eri maissa suuresti, mutta kotitalouskohtaisesti mitattuna maittain vaihtelu on huomattavasti vähäisempää (emt.). Yksilöiden työelämän ulkopuolella olemisen aste on yleensä korkeampi kuin kotitalouksien työssäkäymättömyys useimmissa OECD-maissa, koska kotitaloudet toimivat työssäkäymättömien jäsentensä turvaverkkona. Suomi on tässä suhteessa poikkeava, sillä sekä yksilöiden työssäkäymättömyys että kotitalouksien työssäkäymättömyys olivat OECD-maiden korkeimpia vuonna 1996. Suomessa kotitalouksien työssäkäymättömyysaste oli 25, kun se muissa OECD-maissa vaihteli enimmäkseen 15 ja 20 välillä, joissakin maissa jopa huomattavasti allekin.

Kotitalouden työssäkäyntiaste riippuu mm. siitä, kuinka paljon siinä on työkäisiä. Kotitaloudet, joissa on vähän työkäisiä, ovat helposti työelämän ulkopuolella kokonaan, kuten usein on laita yksinäis- ja yksinhuoltajatalouksissa. Taulukossa 7.3. suhteutetaan työssäkäymistä työkäisten määrään.

Kotitalouksissa, joihin kuuluu kaksi vanhempaa ja lapsia, työssäkäynti on verraten intensiivistä. Yleensä siihen, että perheessä on lapsia, liittyy hyvä työllisyys. Tätä selvitetään yksityiskohtaisemmin myös luvussa 8.

Suomalaisten kotitalouksien suhteellisen korkea työssäkäymättömyysaste muihin OECD-maihin verrattuna saa yhden selityksen kansallisesta rakennepiirteestä: yksinäiskotitalouksien suuresta määrästä. Suomessa (ja muissa Pohjoismaissa) yksin asuvien osuus kaikista kotitalouksista on noin kolmannes. Esimerkiksi Etelä-Euroopan maissa se on yleisesti alle 20 prosenttia. Toisen piirteen voi havaita analysoimalla OECD:n taulukkoaineistoa: Suomessa on keskimääräistä yleisempää, että kahden tai useamman aikuisen taloudessa on kaksi tai useampia työllisiä. Tämä tarkoittaa kärjistyksiä ilmaisten sitä, että suomalaisissa koti-

talouksissa ollaan tyypillisesti joko hyvin paljon töissä tai ei yhtään. Yhden elättäjän perhemallia tunnetusti esiintyy Suomessa vähemmän kuin monissa muissa länsimaissa. (Ks. myös tämän julkaisun lukua 9.)

Työllisten lukumäärä kotitalouksissa

Missä määrin taulukon 7.2. osoittamat työssäkäynnin erot heijastavat kotitalouksien koko- ja ikärakenne-eroja? Pienissä kotitalouksissa on vähän työkäisiä ja tietenkin työllisiäkin vain vähän, monijäsenisissä talouksissa taas on enemmän potentiaalia työssäkäynnille. Taulukossa 7.3. vakioidaan näitä rakennetekijöitä laskemalla työllisten osuus eri ikäluokissa kotitaloustyypeittäin. Kun keskimäärin koko väestössä 41 prosenttia 15–29-vuotiaista oli työllisiä, lapsettomista 15–29-vuotiaista puolisoista oli peräti 63 prosenttia työllisiä, mutta lapsiperheissä vain 28 prosenttia, jne.

Ikäryhmittäinen tarkastelu ei tasoita kotitaloustyyppien välisiä eroja työssäkäynnissä, vaan korostaa niitä. Taulukosta 7.3.

nähdään, että lapsettomissa talouksissa alle 30-vuotiaiden työllisyys ylittää keskimääräisen työllisyyden, mutta alittaa sen 45. ikävuoden jälkeen. Talouksissa, joissa on lapsia, asetelma onkin päinvastainen: työllisyys on korkeimmillaan vasta 45 vuotta täyttäneiden ryhmässä.

Eräässä brittiläisessä selvityksessä¹ arvelaan, että puolison vetäytymisellä työelämästä on jokin vaikutus toisen puolison työvoiman tarjontaan. Toisaalta on myös niin, että puolisoilla on samantasoinen koulutus ja muita ominaisuuksia, jotka vaikuttavat molempien työssäkäyntiin. Tässä luvussa tutkitaan hieman myöhemmin tarkemmin työssäkäymättömyyden syitä. Siinä yhteydessä ilmenee, että lapsettomien parien työssäkäymättömyyden syy on yleisimmin eläkkeellä oleminen (taulukko 7.7.), kun erilaisissa lapsiperheissä työssäkäymättömyys johtuu enemmän opiskelusta ja työttömyydestä. Tämän artikkelin puitteissa ei kuitenkaan ole tilaa käydä läpi ikäryhmittäin ei-työllisten toimintaa. Opiskelun, eläkkeiden, työttömyyden ja muun toiminnan yleisyydestä eri ikäryhmissä tiedämme muutenkin, että opiskelu ja työttömyys alentavat merkittävästi alle 30-vuotiaiden

7.3. Työlliset ikäryhmittäin ja kotitaloustyypeittäin, kevät 1996. Työllisten osuus ikäryhmään kuuluvista (%) kotitaloustyypeittäin

Kotitaloustyyppi	Ikä				Työllisiä
	15–29	30–44	45–64	15–64	
Lapseton pari	62,5	81,8	53,3	60,2	470 000
Kaksi vanhempaa ja alaikäisiä lapsia	27,9	77,4	77,5	64,0	821 000
Yksinhuoltaja	12,9	68,8	72,9	48,5	74 000
Kaksi vanhempaa ja täysi-ikäisiä lapsia	36,5	78,5	67,7	58,4	157 000
Yksin asuva mies	54,0	72,9	50,2	59,0	218 000
Yksin asuva nainen	54,4	71,5	49,5	55,8	167 000
Työkäiset keskimäärin	41,3	76,5	60,1	60,3	1 955 000

1 Tate, Pam: Data on households and families from the Labour Force Survey. Labour Market Trends March 1997.

työllisyyttä; eläkkeet alkavat vähentää työssäkäyntiä merkittävästi 45. ikävuoden jälkeen. Työssäkäynnin vaihtelua erityyppisissä kotitalouksissa ei siis selitäkään ikärakenne sinänsä, vaan muiden ikäsidonnaisten toimintojen vaihtelu perhevaiheiden mukaan.

Normaali työaika kotitalouksissa

Työllisten työssäkäynnin volyyymi voi vaihdella melkoisesti. Pelkkä dikotomia työllinen – ei-työllinen antaa melko karkean kuvan siitä. Työssäkäynti voi olla osa-aikaista, lyhyttä tai pitkää työaika tai määräaikaista, ns. pätkätöitä. Työvoimatutkimuksessa kysytään vastaajilta paljon työaikaan koskevia kysymyksiä. On melko tavallista kuvata työaikaan ns. normaalin työajan käsitteen avulla. EU on määritellyt normaalin työajan (hours usually worked; ks. luku 3) siksi ajaksi, johon sisältyy sovittu säännöllinen työaika sekä tavallisesti tehty yli- tai lisätö. Työ voi olla osa-aikaista tai kokoaikaista. Huomattakoon kuitenkin, ettei EU:n tutkimuksessa määritellä tuntirajoja: kokoaikaisuus vaihtelee alakohtaisesti eikä valttämät-

tä tarkoita esimerkiksi 40 tunnin työviikkoa. Näin ollen osa-aikaisuudellekaan ei aseteta tiettyjä viikkotuntirajoja.

Taulukossa 7.4. kuvataan vastaajien normaaliksi ilmoittamaa viikottaista työaikaan tunteina. Tässä lyhyeksi työajaksi nimetty kategoria ei siis tarkoita samaa kuin ”osa-aikainen” (vrt. luku 3). Alle 35-tuntista työaika esiintyy enemmän kuin osa-aikaisuutta, koska, kuten sanottu, eri aloilla osa-aikaisuuden tuntirajat vaihtelevat. Tässä on tarkoituksena kuvata noin 40 tunnin työviikkoa ja siitä poikkeamista.

Taulukon 7.4. jakauma on laskettu kuhunkin kotitaloustyyppiin kuuluvien työllisten normaalin viikkotuntimäärän perusteella. Huomiota kiinnittää ensimmäiseksi se, ettei lyhyemmän työajan tekeminen näytä erottuvan millään tavalla lapsiperheiden työaikajärjestelyjen muodoksi. Lyhyt työaika on yleisempi naisilla kuin miehillä. Yli 40-tuntista työviikkoa tekee joka neljäs työllinen. Luvussa 8 havaitaan pitkän työajan olevan enemmän miesten kuin naisten työn piirre.

Viikkotyötuntipanous vaihtelee kotitaloustyyppien mukaan luonnollisesti sitä enemmän, mitä vähemmän kotitalouden jäsenten

7.4. Normaali työaika (säännöllisuunteiset ylityöt mukaanlukien) erityyppisissä kotitalouksissa, kevät 1996

Kotitaloustyyppi	Työaikamuodot talouksissa			yht.
	Lyhyt työaika (alle 35 h)	Kokoaikainen (35–40 h)	Pitkä työaika (yli 40 h)	
	osuus (%) työllisistä			
Lapseton pari	14,5	60,7	24,8	100,0
Kaksi vanhempaa ja alaikäisiä lapsia	12,7	60,5	26,8	100,0
Yksinhuoltaja	14,8	64,3	21,0	100,0
Kaksi vanhempaa ja täysi-ikäisiä lapsia	15,3	59,7	25,0	100,0
Yksin asuva mies	15,4	55,9	28,7	100,0
Yksin asuva nainen	24,0	59,8	16,2	100,0
Kotitalouksissa keskim.	15,6	59,3	25,1	100,0

Huom. Lyhyt työaika ei tarkoita samaa kuin osa-aikatyö. Ks. teksti.

7.5. Normaali työaika viikkotunteina erityyppisissä kotitalouksissa, kevät 1996

Kotitaloustyyppi	Normaali työaika kotitalouksissa yhteensä keskimäärin tunteja viikossa		
	kotitaloutta kohden*	työikäistä kohden*	työllistä kohden
Lapseton pari	47,7	23,9	39,3
Kaksi vanhempaa ja alaikäisiä lapsia	63,6	27,4	41,2
Yksinhuoltaja	29,5	20,9	40,7
Kaksi vanhempaa ja täysi-ikäisiä lapsia	78,1	24,5	41,3
Yksin asuva mies	25,6	25,6	43,4
Yksin asuva nainen	20,2	20,2	36,2
Kotitalouksissa keskimäärin	34,5	24,2	40,6

* Kotitalouden ei-työllisten työaika on laskelmassa nolla.

lukumäärää tai työmarkkinoilla olemista on vakioitu. Kotitalouskohtaisiin työpanoslukuihin (taulukon 7.5. ensimmäinen sarake) yhdistyvät kotitaloustyyppin työssäkäyntias- te ja työpanos. Niinpä kahden vanhemman ja alaikäisten lasten muodostamissa perheissä yhteenlaskettu työpanos työmarkkinoilla oli keskimäärin 64 tuntia, ja perhe- tyyppin työikäistä kohden laskettuna työ- panos oli myös korkea, 27 tuntia. Työllistä kohden laskettuna lapsiperheen työpanos oli keskimäärin vähän keskiarvoa suurempi, 41 tuntia viikossa. Työpanokset olivat yleensä korkeat työllistä kohden talouksissa joissa on lapsia.

Yksin asuvien korkea työssäkäymättömyys- te alensi kotitalouskohtaista keskiarvoa, mutta työllisten yksin asuvien työpanokses- sa näkyvät miesten pitkät ja naisten lyhyet työajat.

Määräaikaiset työt kotitalouksissa

Minkälaisia työsuhteita kotitalouksien työl- lisillä esiintyy? Laman aikana kokoaikaisten pysyvien työsuhteiden osuus kaikista työ- suhteista väheni. Puhutaan ns. pätkätöiden lisääntymisestä (ks. luku 4). Palkansaajista lähes joka neljäs oli keväällä 1996 määräai- kaisessa ja/tai osa-aikaisessa työsuhteessa.

7.6. Määräaikaisessa palkkatyösuhteessa olevien yleisyys työssäkäyvissä kotitalouksissa, kevät 1996

Kotitaloustyyppi	Työssäkäyviä talouksia				
	Yhteensä	niistä määräaikaisia*	% 2:1	Määräaika korkeintaan vuosi	% 4:2
	1	2	3	4	5
Lapseton pari	302 000	59 000	19,5	28 000	47,4
Kaksi vanhempaa ja alaikäisiä lapsia	488 000	100 000	20,5	48 000	47,5
Yksinhuoltaja	69 000	11 000	15,3	7 000	64,4
Kaksi vanhempaa ja täysi-ikäisiä lapsia	77 000	19 000	23,1	9 000	49,5
Yksin asuva mies	218 000	32 000	14,5	18 000	56,7
Yksin asuva nainen	167 000	44 000	26,2	18 000	40,2
Kotitalouksia	1 355 000	280 000	21,1	135 000	48,3

* talouksia, joissa ainakin yksi työllinen määräaikaisessa työsuhteessa.

Määräaikaisten työsuhteiden yleisyyttä erilaisissa kotitalouksissa tarkastellaan taulukossa 7.6.

Joka viidennessä työssäkäyvässä kotitaloudessa oli määräaikaisia työsuhteita keväällä 1996. Noin puolet niistä oli korkeintaan vuodeksi sovittuja. Määräaikaisten työsuhteiden osuus on yhteydessä työssäkävijöiden sukupuoleen, ikään ja toimialaan (ks. luku 4), joten nämä rakennetekijät vaikuttavat myös määräaikaisuuden kotitaloustyyppitähän vaihteluun. Yksin asuvilla naisilla oli eniten määräaikaisia työsuhteita, yksin asuvilla miehillä vähiten, mutta miesten määräaikaisuudet olivat keskimäärin lyhyempiä kuin naisten. Yksinhuoltajilla oli suhteellisen vähän määräaikaisia työsuhteita, mutta ne olivat hyvin usein lyhytaikaisia.

Työssäkäymättömyyden syyt ja työttömyyden vaihtelu kotitaloustyypeittäin

Työssäkäymättömyyden syyt vaihtelevat kotitaloustyypeittäin huomattavasti. Suuri osa lapsettomien parien ja "vanhemmat ja

aikuisia lapsia" -perheiden työssäkäymättömyydestä johtui eläkkeellä olemisesta. "Vanhemmat ja aikuisia lapsia" -perheet tosin ovat siitä erikoinen kotitaloustyyppi, että erikseen tutkittuna sukupolvien työssäkäymättömyys on huomattavaa, mutta yhteensä varsin pientä: kotitaloustyyppin keskimääräinen työssäkäymättömyys oli vain 8 prosenttia, vaikka vanhempien työssäkäymättömyys oli 15 ja lasten 61 prosenttia (ks. taulukko 8.5.). Toinen sukupolvi siis kompensoi toisen sukupolven työssäkäymättömyyttä. Näissä perheissä eletään vaihetta, joka edeltää lasten lopullista itsenäistymistä.

Lapsiperheissä (varsinkin yksinhuoltaja-perheissä) ja yksinäisillä henkilöillä taas työttömyys oli merkittävä työssäkäymättömyyden syy. "Muun toiminnan" osuus työssäkäymättömyydestä oli suuri kotitalouksissa, joissa on useita sukupolvia (lapsiperheet, "vanhemmat ja aikuisia lapsia" -perheet). "Muu toiminta"-kategorian tärkeimmät elementit ovat oman kotitalouden hoito sekä *piilotyöttömyys*. "Muuhun toimintaan" on laskettu myös varusmiespalvelu ja toiminta tuntematon-tapaukset.

7.7. Työssäkäymättömyyden syyt kotitaloustyypeittäin, kevät 1996. Prosenttia työssäkäymättömien kotitalouksien työikäisistä

Kotitaloustyyppi	Työssäkäymättömiä kotitalouksia	Niissä työikäisiä henkilöitä	Työssäkäymättömien toiminta (%)				Yht.
			Opiskelu	Työttömyys	Eläke	Muu toiminta	
Lapseton pari	88 000	177 000	7,5	19,3	54,5	18,7	100,0
Kaksi vanhempaa ja alaikäisiä lapsia	40 000	97 000	16,9	36,2	7,1	39,8	100,0
Yksinhuoltaja	37 000	46 000	19,7	42,9	3,1	34,3	100,0
Kaksi vanhempaa ja täysi-ikäisiä lapsia	7 000	21 000	9,1	17,8	39,1	34,0	100,0
– vanhemmat			2,6	6,8	53,3	37,3	100,0
– lapset			21,3	38,2	12,5	28,0	100,0
Yksin asuva mies	152 000	152 000	21,6	35,2	29,2	13,9	100,0
Yksin asuva nainen	133 000	133 000	24,9	28,7	43,1	3,3	100,0
Työssäkäymättömät kotit. keskim.	465 000	640 000	17,0	26,3	38,4	18,3	100,0

Työttömyys ja piilotyöttömyys kotitalouksissa

Työvoimatutkimuksessa piilotyöttömyys kuvaa työmarkkinoiden ulkopuolista, periaatteessa työhön halukasta ja työhön käytettävissä olevaa työvoimaa, joka kuitenkin ei etsi työtä. Piilotyöttömyyden käsite ei ole kovin selkeä. Taloustieteellisessä ajattelussa se liittyy talouden suhdannevaihtelun mukaiseen työvoiman kysynnän ja tarjonnan selittämiseen. Yhden tulkinnan mukaan piilotyöttömyyttä voi pitää jonkinlaisena työvoiman joustamisen muotona (discouraged worker). Henkilö on jättäytynyt työmarkkinoilta, mutta haluaisi ja voisi ottaa työtä vastaan. Laskusuhdanteessa hän ei etsi työtä, koska sitä ei ole tarjolla. Kun työllisyysnäkymät paranevat, henkilö alkaa etsiä työtä aktiivisemmin ja avoimen työttömyyden määrä voi jopa kasvaa suhdannenousun aikana. Piilotyöttömyyttä voi olla myös yrityksen sisällä: yritykset eivät lomauta eivätkä irtisano työvoimaansa loppu-aikoina tai tilapäisissä matalasuhdanteissa.

Käsite on kuitenkin menettänyt sisältöään usealla tavalla. Työttömyysturvan

muutos vaikuttaa sekä työvoiman omaan käsitykseen suhteestaan työmarkkinoihin että työllistävien yritysten suhtautumiseen työvoiman pitämiseen reservissä. Mitä kattavampi työttömyysturva, sitä suurempi avoin työttömyys suhdannevaiheesta riippumatta. Molemmat muutokset siirtävät piilossa olevaa työttömyyttä avoimeksi.¹

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa henkilöä ei luokitella työttömäksi, jos hän ei hae työtä vähintään kuukausittain. Tällainen henkilö voi kuitenkin saada työttömyyskorvausta tai muuten kuulua avoimen työttömyyden piiriin muissa tilastoissa. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen työttömyys-käsite mittaakin siis työmarkkinoille aktiivisesti pyrkivän työttömän työvoiman määrää, eikä pyrikään estimoimaan työmarkkinoilta syrjäytymistä sosiaalisena tilanteena.

Vähemmän aktiivisesti työtä etsivän elämäntilanne ei kuitenkaan paljoakaan poikenne työttömäksi luokitellun toimeentulo- ja muusta sosiaalisesta tilanteesta. Piilotyöttömyyden käsitteen avulla – joka siis tässä operationalisoidaan työhaluisten, työhön käytettävissä olevien, mutta työtä vä-

7.8. Piilotyöttömyys työssäkävissä ja -käymättömissä kotitalouksissa**, kevät 1996

	Piilotyöttömyyttä *		Yhteensä	Avointa työttömyyttä	Yhteensä
	Työssäkävät taloudet	Työssäkäymättömät taloudet			
Lapseton pari	10 000	10 000	20 000	69 000	89 000
Kaksi vanhempaa ja alaikäisiä lapsia	28 000	4 000	32 000	79 000	111 000
Yksinhuoltaja	2 000	3 000	5 000	17 000	22 000
Kaksi vanhempaa ja täysi-ikäisiä lapsia	7 000	1 000	8 000	12 000	20 000
Yksin asuva mies	0	19 000	19 000	54 000	73 000
Yksin asuva nainen	0	10 000	10 000	38 000	48 000
Kotitaloudet yhteensä	48 000	48 000	96 000	272 000	368 000

* Henkilöt, jotka ovat työtä vailla, haluavat työtä ja ovat työhön käytettävissä mutta eivät hae työtä.

** Taulukossa käsitellään vain vanhemman / puolison asemassa olevien työttömyyttä. Lapsen asemassa olevien työttömyys on jätetty tarkastelun ulkopuolelle.

1 Siren, Pekka: Työttömyys, työttömyysturva ja toimeentulo. Liite teoksessa Työvoima 2017. Työpoliittinen tutkimus 184. Työministeriö 1998.

hemmän aktiivisesti tai ei lainkaan hakevien joukoksi – kuva kotitalouksien suhteesta työmarkkinoihin täsmentyy ja täydentää käsitystämme kotitalouksien sosioekonomisesta asemasta. Taulukossa 7.8. esitetään kotitalouksien määrät, joissa on yksi tai useampi piilotyöttömäksi luokiteltu jäsen. Mikäli taloudessa oli yhtä aikaa molempia työttömyyden lajeja, talous on sijoitettu avoimen työttömyyden sarakkeelle. Taulukossa 7.8. käsitellään vain haastatteluhetken piilo- ja avointa työttömyyttä.

Vuoden 1996 kevään tutkimuksessa oli 117 000 henkilöä, jotka täyttivät piilotyöttömän kriteerit. Heistä 40 prosenttia oli opiskelijoita ja 35 prosenttia luokiteltiin ylläolevassa toimintaluokituksessa luokkaan ”muu toiminta”. Loput olivat erilaisilla eläkkeillä. Yhteenlaskettua avointa ja piilotyöttömyyttä oli noin 20–22 prosentissa lapsi- ja lapsettomista perheistä. Suhteellisesti eniten sitä oli vanhemmat ja aikuisia lapsia -perheissä (24 %).

Työttömyyden kesto

Työttömyyden kesto on myös tärkeä taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin mittari. Mitä pitempään työttömyys on jatkunut, sitä selvemmin sosiaaliset, taloudelliset ja terveydelliset ongelmat alkavat kasaantua¹. Pitkäaikaistyöttömien työmarkkinakelpoisuus ei välttämättä selvitysten mukaan ole heikompi, mutta erityisesti kun pitkään kestänyt työttömyys yhdistyy ikääntymiseen ja alhaiseen koulutustasoon, edellytykset työllistyä ovat vähäiset².

Työttömyyden kestoa selvitettiin työvoimatutkimuksessa kysymällä työttömyysjakson pituutta haastattelua edeltävän 12 kuukauden aikana. Kerätyn tiedon avulla saadaan vain lyhyissä työttömyysjaksoissa vallitsevat vaihtelut esiin; ei voida selvittää, miten pitkiä vuotta pitemmät työttömyysjaksot ovat olleet.

Joissakin kotitalouksissa – yhteensä noin 26 000:ssa – oli useampi kuin yksi ak-

7.9. Työttömyyden kestoa viimeisen vuoden aikana kuvaavia tunnuslukuja eri kotitaloustyypeissä*, kevät 1996

Kotitaloustyyppi	Työttömyyden kesto edellisen 12 kuukauden aikana (viikkoa):				
	keskim. per työtön	1–26	27–51	52+	Yht.
		%			
Lapseton pari	34	50,8	23,4	25,8	100,0
Kaksi vanhempaa ja alaikäisiä lapsia	32	50,3	22,8	26,9	100,0
Yksinhuoltaja	33	47,0	24,7	28,4	100,0
Kaksi vanhempaa ja täysi-ikäisiä lapsia	38	42,0	22,4	35,5	100,0
Yksin asuva mies	42	37,4	15,2	47,4	100,0
Yksin asuva nainen	33	53,0	24,4	22,6	100,0
Kotitaloudet, joissa työttömyyttä keskim.	35	47,6	21,7	30,6	100,0

* Taulukossa käsitellään vain vanhemman / puolison asemassa olevien työttömyyttä. Lapsen asemassa olevien työttömyys on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Taulukko kuvaa työttömyyden kestoa niiden osalta, jotka työvoimatutkimuksen mukaan olivat työttömiä haastatteluhetkellä.

1 Kortteinen, Matti ja Tuomikoski, Hannu: Työtön. Tammi; Hämeenlinna 1998.

2 Työvoima 2017. Väiliraportti. Osa III: Keskeiset työmarkkinaongelmat pidemmällä aikavälillä. ss.29–32. Työpoliittinen tutkimus 184. Työministeriö; Helsinki 1998.

tiivisesti työtä hakeva työtön keväällä 1996. Taulukon 7.8. tunnusluvut laskettiin siten, että ne kuvaavat vanhempien / puolison asemassa olevien kotitalouden jäsenten työttömyyttä – lasten työttömyys ei ole tässä taulukossa mukana. Jos molemmat puoliset olivat työttömiä, talous luokiteltiin pitemmän jakson mukaan.

Työttömyys on melko usein lyhytaikaista, tässä poikkileikkaustarkastelussa noin puolet tietyn ajankohdan jaksoista olivat kestäneet alle puoli vuotta. Kotitaloustyyppien keskimääräisissä työttömyysjaksojen pituuksissa oli vähäistä vaihtelua. Yksin

asuvilla miehillä oli pisimmät keskimääräiset työttömyysjaksot sekä eniten ainakin vuoden kestäneitä työttömyysjaksoja. Kahden vanhemman ja alaikäisten lasten perheissä taas työttömyysjaksot olivat keskimääräistä lyhyempiä.

Työttömyyden keston tarkastelu on poikkileikkausaineistolla puutteellista, sillä pitkät työttömyysjaksot saavat niissä suuren painon. Työttömyys ei yleensä ole pysyvä tila. Poikkileikkaustarkastelussa jää helposti havaitsematta juuri lyhytaikaisen työttömyyden virtaus, ellei tietoja ole käytettävissä pitemmältä ajalta.

8. Perheet ja työ

Tässä luvussa kuvataan kotitalouksien jäsenten osallistumista työmarkkinoille kussakin kotitaloustyyppissä erikseen seuraavassa järjestyksessä: lapsettomat parit, kahden huoltajan lapsiperheet, yksinhuoltajaperheet, "vanhemmat ja aikuisia lapsia"-perheet, yksinäiskotitaloudet. Lopuksi tarkastellaan erikseen vanhempien työssäkäyntiä ja päivähoitoa lapsiperheissä lasten määrän ja iän mukaan.

Lapsettomat parit

Tässä jaksossa tarkastellaan sellaisten avioliitossa tai avioliitossa elävien pariskuntien työmarkkinoilla olemista, joilla ei ole alakäisiä lapsia huollettavinaan. Yhteiskunnassa vallitsee aika vahvoja oletuksia siitä, miten kotitalouksissa toimeentuloa hankitaan ja jaetaan talouden jäsenten kesken¹.

Aikuisten välillä vallitsee Suomessa juridinen elatusvelvollisuus vain avioliitossa, mutta esimerkiksi sosiaalitoimen käytäntöön (ja sosiaalilainsäädäntöön) sisältyy olettamia siitä, että toisilleen läheisiksi arvioidut henkilöt elättävät toisiaan. Tilastollista tietoa ei kuitenkaan ole siitä, missä määrin tämä toteutuu. Seuraavassa tarkastellaan lapsettomia avio- ja avopareja siitä näkökulmasta, miten yleisiä erilaiset työssäkäynnin, työttömyyden ja työmarkkinoiden ulkopuolella olon yhdistelmät ovat.

Useampi kuin joka kolmas suomalainen perhe on lapseton pariskunta. Niihin kuuluu yli miljoona ihmistä. Lapsettomien pariskuntien joukko muodostuu hyvin erilaisissa elämän ja työuran vaiheissa olevista. Osa lapsettomista on eläkeiässä, osa hyvin nuoria. Valtaosa kuitenkin on työikäisiä.

Seuraavaan tarkasteluun on otettu mukaan ne avo- tai avioliitossa olevat lapsetto-

Asetelma. Lapsettomien pariskuntaperheiden työikäiset jäsenet työvoimassa, kevät 1996

	Lapsettomat parit	Koko väestö
Työikäisiä henkilöitä	786 000	3 414 000
Työvoimaa	550 000	2 426 000
Työvoimaosuus (työvoiman osuus työikäisistä)	69,9	71,0
Työlliset	475 000	2 047 000
Työllisyysaste (työllisten osuus työvoimasta)	86,4	84,4
Työttömät	75 000	379 000
Työttömyysaste (työttömien osuus työvoimasta)	13,7	15,7

¹ Ks. esim. Nousiainen, Kevät: Yksityisen ja julkisen elatuksen ongelmista – johdannoksi. Artikkelit teoksessa Nousiainen, K. – Wilhelmsson, T.: Mistä jääkaappi täyttyy? Helsingin yliopiston yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja 42. Helsinki 1994.

8.1. Lapsettomiin puolisoitten työvoimaan kuuluva miehen iän mukaan, kevät 1996, prosenttia kotitalouksista

Kevät 1996	Miehen iän mukaan			Kaikki	Pareja
	15-29	30-44	45-64		
Molemmat					
työllisiä	44,0	67,3	36,5	43,4	171 000
työttömiä	4,0	2,3	0,6	1,6	6 000
työvoiman ulkopuolella	6,3	0,9	22,7	15,5	61 000
Toinen työllinen, toinen					
työtön	15,5	12,0	8,4	10,5	41 000
työvoiman ulkopuolella	21,0	16,6	26,2	23,5	92 000
Toinen työtön, toinen					
työvoiman ulkopuolella	9,2	0,9	5,6	5,5	22 000
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	
Pareja	83 000	68 000	242 000	393 000	

mat parit, joissa *molemmat* puoliset ovat työikäisiä. Sellaisia lapsettomia pareja oli vuoden 1996 työvoimatiedustelun mukaan noin 393 000 paria (786 000 henkilöä).

Lapsettomuus tarkoittaa tässä sitä, että kotitalous ei huolla alaikäisiä. Puolisoiden taloudessa ei asu alaikäisiä lapsia, koska

- joko lapsia ei ole (lainkaan tai vielä) tai
- he ovat muuttaneet pois kotoa.

Virallisessa perhetilastossa sellaiset perheet, joihin kuuluu vanhemmat ja heidän täysi-ikäiset, kotona asuvat lapsensa, luokitellaan avio- tai avopari ja lapsia -perheiksi. Sellaisia perheitä ei siis pidetä *lapsiperheinä* mutta ei lapsettominakaan. Heidän työmarkkinaosallistumisestaan kuvataan erikseen myöhemmin tässä luvussa.

Tarkasteltaessa työllisyystilannetta kotitalouksittain on kehitettävä hieman toisenlaisia indikaattoreita kuin henkilöittäin tarkasteltaessa. Ylläolevaan taulukkoon on ryhmitelty erilaiset mahdolliset kombinaatiot, joita osapuolten kolmeen luokkaan luokitellusta työmarkkinaosallistumisesta voi muodostaa.

Lähes kaksi kolmesta parista oli sellaisia, joissa puolisoitten työmarkkina-asema oli samanlainen. Tyypillisin työikäinen lapseton pari oli sellainen, jossa molemmat puoliset olivat työllisiä. Sellaisia pareja oli 43 prosenttia kaikista pareista. Kahdessa prosentissa lapsettomista pareista molemmat puoliset olivat työttömiä. 15 prosentissa pareista molemmat puoliset olivat työmarkkinoiden ulkopuolella.

Kolme neljästä pariskunnasta oli sellaisia, joista ainakin toinen oli työllinen. Tavallisinta on, että molemmat puoliset ovat työllisiä, etenkin 30-44-vuotiaiden ryhmässä. Nuorimmassa ikäryhmässä oli eniten yhden työllisen pareja. Vanhimmassa ikäryhmässä työssäkäynti oli vilkkaampaa kuin nuorimmassa, mutta varhaiseläkkeiden suosio näkyy siten, että joka neljännessä perheessä toinen oli työssä, toinen työvoiman ulkopuolella.

Lähes joka viidettä lapsetonta pariskuntaa vaivasi työttömyys. Keväällä 1996 molemmat puoliset olivat yhtäaikaan työttömiä noin 6 000 kotitaloudessa, mikä oli kaksi prosenttia lapsettomista pareista. Puolisoiden yhtäaikainen työttömyys oli suhteellisesti yleisempää nuorissa ikäryhmissä.

Työttömänä ja/tai työmarkkinoiden ulkopuolella eli kokonaan vailla työtuloja oli joka viides pari eli 22 prosenttia pareista. Noin kolmannes nuorista pareista, keski-ikäisistä alle viisi prosenttia ja runsas neljännes 45–64-vuotiaista oli työttömiä tai ei kuulunut työvoimaan.

Lapsiperheet

Lapsiperheitä ovat sellaiset perheet, joihin kuuluu alaikäisiä, siis alle 18-vuotiaita lapsia. Lisäksi lapsiperheissä voi olla tätä vanhempia lapsia. Perheen isä, äiti tai työikäiset lapset voivat kaikki osallistua työmarkkinoiden toimintaan.

Lapsiperheiden vanhempien asema työmarkkinoilla on tärkeä indikaattori myös lasten hyvinvoinnin kannalta monestakin syystä. Työyhteiskunnassa työ ehkäisee vanhempien syrjäytymistä ja on tärkeä lasten sosialisoinnin ympäristötekijä. Samalla kun työstä saatava tulo nostaa perheen elintasoa, se toisaalta vie vanhempien aikaa. Lasten hoitoon vanhempien työssäollessa tarvitaan erilaisia resursseja.

Yhteiskunta pyrkii mittavin toimenpitein – tulonsiirtoin ja palveluin – luomaan edellytyksiä yhtäaikaan ansiotoimintaan ja lapsista huolehtimiseen. Tällä sosiaalipolitiikalla pyritään vaikuttamaan moneen suuntaan: normaalin perheellistymisen edellytysten turvaamiseen ja ansiotoiminnan kannustamiseen, mutta politiikalla on

viime kädessä väestöllisiäkin vaikutuksia. Työvoimatutkimuksen avulla voimme seurata työmarkkinatilanteen vaihteluja lapsiperheissä ja vanhempien työssäkäynnin muutoksia. Pienten lasten vanhempien työssäkäynti on erityisen seurattava asia. Vanhempien työllisyyden, työttömyyden ja työaikojen kombinaatioilla on merkityksensä mm. lasten hoidon kannalta, mutta myös toimeentulon ja kasvatuksen näkökulmasta. Sen vuoksi myöhemmin tässä luvussa (kohdassa "Lapset ja vanhempien työ") tarkastellaan työmarkkinoilla olemista ja työaikoja vielä suhteessa lasten määrään ja ikään.

Työssäkäynti on yleisempää lapsiperheissä kuin muissa perhetyypeissä, koska sekä työuran että perhe-elämän intensiivisimmät vuodet sattuvat samoihin nuoruuden ja keski-ikänsä vuosiin. Lapsiperheiden aikuiset jäsenet ovat iältään keskimäärin selvästi nuorempia ja työkykyisempiä kuin muiden perhetyyppien aikuiset. Nuori ikä ei kuitenkaan selitä kokonaan suurempaa työhön osallistumisastetta. Lapsiperheiden vanhemmat ovat myös paremmin koulutettuja ja asuvat useammin kaupungeissa ja taajamissa, mitkä molemmat taustatekijät lisäävät työhön osallistumista.

Seuraavassa tarkastellaan lapsiperheiden vanhempien ja muiden jäsenten työvoimaan kuulumista erikseen kahden ja yhden huoltajan perheissä, koska työssäkäynnin edellytykset ovat niissä luultavasti erilaiset.

8.2. Kahden huoltajan lapsiperheiden jäsenten työhön osallistuminen, kevät 1996, prosenttia henkilöistä

	Työllinen	Työtön	Muu	Yht.	N
Isät	82,3	7,7	10,0	100,0	529 000
Äidit	70,2	9,5	20,3	100,0	529 000
15–17-vuotiaat lapset	8,1	12,6	79,3	100,0	147 000
Täysi-ikäiset lapset	26,0	18,9	55,1	100,0	78 000

1) Äitiys-, isyys- ja vanhempainlomalla sekä hoitovapaalla olevat on tässä laskettu työllisiksi siltä osin, kuin heillä oli voimassaoleva työsuhde. Tällaisia, työvoimaan kuuluvia kahden huoltajan lapsiperheiden vanhempia oli ko. perhevapailla tutkimusjakson aikana (keväällä 1996) 21 000 henkilöä.

Kahden huoltajan lapsiperheet

Kahden huoltajan lapsiperheisiin on tässä luettu sellaiset perheyksiköt, joissa vanhemmat ovat avio- tai avoliitossa ja joiden huollettavina on ainakin yksi alaikäinen lapsi. Perheisiin kuuluvat myös ne täysi-ikäiset lapset, jotka vielä asuvat alaikäisten sisarustensa ja vanhempiensa kanssa.

Tarkastelussa on noin 529 000 kahden huoltajan lapsiperhettä, joissa vanhemmat olivat joko avio- tai avoliitossa keskenään ja molemmat työikäisiä. Näissä perheissä oli 982 000 alaikäistä lasta ja 78 000 täysi-ikäistä, vanhempiensa ja sisarustensa kanssa samassa kotitaloudessa asuvaa lasta.

Kahden vanhemman lapsiperheet ovat perhetyypeistä yleisin; tällaisiin perheisiin kuuluu yli 40 prosenttia koko väestöstä. Lasta huoltavien avio- ja avopuolisoiden määrä on merkittävä koko työvoiman kokonaisuudessa: runsaasta miljoonasta työikäisestä puolisoista noin 900 000 henkilöä kuului työvoimaan keväällä 1996, toisin sanoen heidän työvoimaosuutensa (työllisten ja työttömien osuus väestöryhmästä) oli 84,8. Koko työikäisen väestön työvoimaosuus oli 71,0 prosenttia. Lapsia huoltavat puoliset muodostivat 37 prosenttia

koko työvoimasta; koko työikäisestä väestöstä heidän osuutensa oli 31 prosenttia. Noin 90 000 heistä oli työttömänä. Työttömyysaste (työttömien osuus työvoimasta) oli 10,1, kun se koko työvoimassa oli 15,6.

Isien työvoimaosuus (90,0 %) oli selvästi korkeampi kuin miesten keskimääräinen työvoimaosuus oli keväällä 1996 (72,9 %). Se ei ole mikään yllätys, sillä isien ikärakenne painottuu voimakkaasti 30–49-vuotiaisiin, joiden työvoimaosuus yleisesti on 90 prosentin yläpuolella. Äitienkin työvoimaosuus, 79,7 %, oli jonkin verran suurempi kuin naisten keskimäärin (69,2 %), ehkä samasta syystä. Isien työttömyysaste oli selvästi alhaisempi kuin miesten työttömyysaste keväällä 1996. Isien työttömyysaste oli 8,6 ja 15–64-vuotiaiden miesten 11,4; äitien työttömyysaste (11,9 %) sensijaan oli hivenen korkeampi kuin 15–64-vuotiaiden naisten keskiarvo (10,8 %).

Lapsiperheisiin kuuluvien työssäkäyvien lasten ikärakenne on sen verran erikoinen, ettei lukuja ole syytä verrata väestön keskiarvoihin ilman ikävakiointia. Suuri nuorisotyöttömyys kuitenkin näkyy 18 vuotta täyttäneiden jakaumassa. Seuraavassa jätetään tarkastelun ulkopuolelle lapsiperheiden työssäkäyvät lapset ja tarkastellaan

8.3. Lapsiperheiden vanhempien työmarkkinoilla olo* isän iän mukaan, kevät 1996. Kahden huoltajan lapsiperheet, prosenttia perheistä

	Isän ikä			Yhteensä	Perheitä
	Alle 30 v.	30–44 v.	45–64 v.		
Molemmat					
–työllisiä	33,7	61,8	63,8	59,7	316 000
–työttömiä	1,9	1,8	1,1	1,6	8 000
–työmarkk. ulkopuolella	4,8	1,6	3,9	2,5	13 000
Toinen työllinen, toinen					
–työtön	16,8	11,0	8,5	10,9	58 000
–työmarkk. ulkopuolella	39,3	20,6	20,0	22,2	117 000
Toinen työtön, toinen					
–työmarkk. ulkopuolella	3,5	3,2	2,8	3,1	16 000
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	
Perheitä	48 000	339 000	142 000	529 000	

* Ks. alaviite taulukossa 8.2.

pelkästään hoivavastuussa olevien vanhempien työssäkäyntiä.

Alaikäisten lasten vanhemmat muodostavat suuren työvoimapanoksen. Noin 800 000 työllistä eli lähes 40 prosenttia työllisestä työvoimasta oli vanhempana kahden vanhemman lapsiperheissä. Kolmasosa työllisestä työvoimasta elää perheessä, josta molemmat vanhemmat käyvät työssä.

Myös työttömyys koskettaa suurta osaa lapsiperheiden vanhempia: noin 82 000:ssa perheessä oli toinen tai molemmat vanhemmat työttömänä. Henkilöinä mitaten työttömiä, alaikäistä lasta huoltavia isiä ja äitejä oli 91 000. Alaikäisiä lapsia näissä perheissä oli 154 000 (ei taulukkoa) eli joka kuudes lapsi (16 %).

Yksinhuoltajaperheet

Yksinhuoltajaperheisiin lasketaan tässä vain ne yksivanhempaiset perheet, joissa on alaikäisiä lapsia. Aineistossa sellaiset mahdolliset juridisesti yksinhuoltajastatuksiset perheet, joissa kuitenkin elää yksinhuoltajan avopuoliso, on laskettu kaksivanhempaisiksi lapsiperheiksi. Toisin sanoen avoliitto on rinnastettu tässä tarkastelussa avioliittoon ja uuden vanhemman suhde avopuolison

lapsiin rinnastettu vanhemmuuteen, vaikka varmastikaan asianlaita ei aina todellisuudessa ole sellainen¹. Sellaiset tapaukset kuuluvat siis edellä käsiteltyyn kahden vanhemman lapsiperheen ryhmään.

Yhden huoltajan ja alaikäisten lasten talouteen voi kuulua lisäksi myös aikuisia lapsia. Tämänkertainen tarkastelu kohdistuu vain työkäisten yksinhuoltajien työmarkkinaosallistumiseen.

Tarkastelussa on 106 000 yhden huoltajan lapsiperhettä. Näissä perheissä oli 163 000 alaikäistä lasta ja 10 000 täysiikäistä, vielä samassa kotitaloudessa asuvaa lasta. Valtaosa, 86 prosenttia yksinhuoltajista eli 92 000 henkilöä, oli naisia ja heidän huollettavinaan 90 prosenttia yksinhuoltajaperheiden alaikäisistä lapsista. Yksinhuoltajaisia oli 15 000. Otoksen havainnot eivät riitä yksinhuoltajaisien työmarkkinakäytännön tarkasteluun erikseen.

Yksinhuoltajien työvoimaosuus oli sangen korkea, 82,1 prosenttia. Yksinhuoltajäitien työvoimaosuus oli 79,6 prosenttia. Yksinhuoltajaisien työvoimaosuus oli peräti 96,1 prosenttia (mutta tämä luku, kuten sanottua, perustuu sangen vähäiseen havaintojen määrään). Vaikka työvoimaosuus oli korkea, työllisyys ei ollut yhtä hyvä. Yksinhuoltajien työttömyysaste oli keskimää-

8.4. Yksinhuoltajien työmarkkina-asema, kevät 1996, prosenttia perheistä

	Yksinhuoltajan ikä			Yhteensä	Perheitä
	Alle 30 v.	30-44 v.	45-64 v.		
Työllinen	29,8	69,7	73,9	65,2	69 000
Työtön	19,7	16,9	15,2	16,9	18 000
Työmarkk. ulkopuolella	50,6	13,4	10,8	17,9	19 000
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	
Perheitä	14 000	71 000	21 000	106 000	

¹ Kotitalouden aikuisten määrä on todettu lasten kannalta resurssiksi, vaikka he eivät olisi elatus- tai muussa vastuussa lapsesta (Amato, P.R.: Single-parent households as settings for children's development, well-being and attainment: a social networks perspective. Teoksessa Ambert, A-M.(toim.): Sociological studies of children. Vol.7, 1995. JAI Press inc. USA).

räistä korkeampi. Yksinhuoltajien työttömyysaste oli 16,7, kun se koko työvoimassa oli 15,6.

Alle 30-vuotiaiden yksinhuoltajien työllisyys oli vähäistä ja työttömyydessä heijastui ajankohdan korkea nuorisotyöttömyys. Puolet heistä oli työmarkkinoiden ulkopuolella – siis piilotyöttömänä, kotiäitinä, opiskelijana yms. Tämän aineiston vähien havaintojen perusteella näyttää siltä, että valtaosa nuorista yksinhuoltajista oli poissa työmarkkinoilta hoitaakseen omaa kotitaloutta.

Pariskunnat ja aikuisia lapsia

Lapsettomiksi pariskunniksi määritellään yleensä perhe- ja muissa tilastoissa sellaiset pariskunnat, jotka asuvat kahdestaan. Parit, joilla on kotona asuvia täysi-ikäisiä lapsia,

määritellään pari ja lapsia-perheiksi. Tässä siis tarkastellaan omia ryhmänään täysi-ikäisten lastensa kanssa asuvia työikäisiä vanhempia. Tällaisia perheitä oli noin 84 000. Ikärakenne on toisenlainen kuin aikaisemmin käsitellyissä perheissä. Alle 30-vuotiaita vanhempia ei luonnollisestikaan löytynyt. Näissä perheissä oli noin 100 000 aikuista lasta. Koska vanhempien ikärajaus on 64 vuotta, tarkastelun ulkopuolelle jäivät iäkkäämmät vanhemmat kotona asuivine aikuisine lapsineen.

Työttömyys oli tässä perhetyypissä tavallista vähäisempää. Ainakin toinen puolisoista oli työmarkkinoiden ulkopuolella joka kolmannessa perheessä. Molemmat ilmiöt saattavat johtua ikärakenteesta. Taulukon 8.5. perusteella ei näytä siltä, että aikuisten lasten työttömyys tai työllisyys olisi yhteydessä vanhempien työmarkkina-asemaan, niinkuin monasti kuulee arveltavan.

8.5. Työmarkkina-asetat perheissä, joissa vanhemmat ja täysi-ikäisiä lapsia, kevät 1996

Vanhempien asema	Isän ikä			Perheitä	Aikuiset lapset			
	30–44 v.	45–64 v.	Yhteensä		Työllisiä	Työttömiä	Muita	Lapsia yht.
	Prosenttia perheistä							
Molemmat								
– työllisiä	78,7	52,7	55,5	47 000	58,7	53,0	55,8	56 000
– työttömiä	0	0	0	0	0	0	0	0
– työmarkk. ulkopuolella	(*)	13,5	12,3	10 000	11,6	13,6	11,1	12 000
Toinen työllinen, toinen								
– työtön	(*)	11,8	11,5	10 000	6,9	10,0	15,0	11 000
– työmarkk. ulkopuolella	(*)	19,2	18,2	15 000	18,7	19,8	16,6	18 000
Toinen työtön, toinen								
– työmarkk. ulkopuolella	0	2,8	2,5	2 000	3,1	(*)	(*)	3 000
Yhteensä	100,0	100,0	100,0		100,0	100,0	100,0	
Perheitä / lapsia	9 000	75 000	84 000	84 000	38 000	19 000	43 000	100 000

(*) Lukua ei voi julkaista liian pienen tapausmäärän takia.

Yksinäiskotitaloudet

Yksin asuvia työikäisiä miehiä ja naisia, jotka muodostivat oman kotitalouden, oli keväällä 1996 noin 670 000 henkilöä. Yksin asuvalla henkilöllä voi olla perhekin, mutta hän ei muodosta sen kanssa kotitaloutta. Tärkein yksin asuvan työmarkkinakäyttämistä selittävä tekijä on ikä. Lähes kolme neljäsosaa yksin asuvista on joko nuoria tai ikääntyviä.

Yksin asuvat työlliset muodostivat 19 prosenttia työllisestä työvoimasta. Työttömyysaste oli keskimääräistä korkeampi. Työikäisistä naisista 30 ja miehistä 20 prosenttia oli työmarkkinoiden ulkopuolella opiskelun tai eläkkeellä olon vuoksi. Alle 30-vuotiaista neljäsosa opiskeli. Varhainen eläkkeelle siirtyminen näkyy 45 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä selvästi.

Lapset ja vanhempien työ

Lasten ikä ja lukumäärä vaikuttavat selvästikin lapsiperheiden vanhempien, varsinkin äitien, työuran vaiheisiin. Pienimpien lasten vanhemmat ovat useammin työmarkkinoiden ulkopuolella, minkä takia myös työttömyys näyttää matalalta; 3–6-vuotiaiden lasten vanhempien työttömyys lisääntyy, kun he alkavat hakeutua työmarkkinoille äitiys-, isyys- ja vanhempainlomien sekä kotihoitontukijaksojen loppuessa.

Enemmän kuin joka toisessa kahden huoltajan lapsiperheessä molemmat vanhemmat kävivät työssä. Varsinkin kolme vuotta täyttäneiden lasten vanhempien työssäkäynti oli vilkasta ja työvoimaosuus korkeampi kuin alle 3-vuotiaiden perheissä. Äitien työssäkäynnin intensiteetti nousi isien tasolle, kun lapset ovat kouluikäisiä.

8.6. Yksin asuvien työikäisten osallistuminen työmarkkinoille iän ja sukupuolen mukaan, kevät 1996

	Alle 30 v.		30–44 v.		45–64 v.		Yhteensä		Henkilöitä
	M	N	M	N	M	N	M	N	
Työllinen	54,0	54,4	72,9	71,5	50,2	49,5	59,0	55,8	386 000
Työtön	16,8	18,0	14,0	13,8	12,6	7,4	14,5	12,7	92 000
Opiskelija	23,1	25,4	2,2	5,0	1,1	1,0	8,9	11,0	66 000
Eläkkeellä tms.	1,7	1,6	6,5	8,8	27,7	39,6	12,0	19,1	102 000
Muu*	4,4	0,6	4,3	1,0	8,4	2,5	5,7	1,4	26 000
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	670 000

* Varusmiehet, kotona kotityötä tekevät, muut

Huomiota herättää myös, että yksinhuoltajien ja kaksinhuoltajaperheiden äitien työssäkäynnissä ei ollut suuria eroja, kun lapset ovat alle 3-vuotiaita. 3–6-vuotiasta huolta-

vien (yksinhuoltajien tai kahden huoltajan perheiden äitien) korkea työttömyys saattaa heijastaa kotihoidon tukijaksojen päättymisen jälkeistä työmarkkinoille hakeutumista¹.

8.7. Vanhempien työmarkkinoilla oleminen* perheen nuorimman lapsen iän mukaan, kevät 1996, prosenttia perheistä

Vanhempien asema työmarkkinoilla	Nuorimman lapsen ikä				Yht.	Perheitä
	0–2	3–6	7–12	13–17		
Kaksi huoltajaa						
Molemmat						
– työllisiä	31,1	65,4	69,4	66,7	57,1	302 000
– työttömiä	0,6	1,7	2,0	1,8	1,5	8 000
– työmarkk. ulkopuolella	5,3	1,4	1,6	3,9	3,1	16 000
Toinen työllinen, toinen						
– työtön	9,0	12,0	10,2	9,6	10,2	54 000
– työvoiman ulkopuolella	47,9	16,7	14,7	16,4	24,9	131 000
Toinen työtön, toinen						
– työmarkk. ulkopuolella	6,1	2,8	2,2	1,6	3,3	17 000
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Äidit						
Työllinen	36,2	76,1	81,9	79,6	67,1	355 000
Työtön	7,5	11,2	8,5	8,2	8,8	46 000
Työmarkk. ulkopuolella	56,4	12,7	9,6	12,1	24,1	127 000
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Isät						
Työllinen	83,0	83,3	81,7	79,8	82,1	433 000
Työtön	8,8	7,1	7,9	6,6	7,7	41 000
Työmarkk. ulkopuolella	8,2	9,6	10,4	13,6	10,2	54 000
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Kaksivanhempaisia perheitä	149 000	128 000	141 000	110 000	529 000	
Yksinhuoltajat						
Työllinen	37,8	56,0	70,1	80,1	65,0	69 000
Työtön	8,2	24,2	20,0	11,2	16,9	18 000
Työmarkk. ulkopuolella	54,0	19,8	9,8	8,7	18,1	19 000
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Yksinhuoltajaperheitä yhteensä	15 000	28 000	32 000	32 000	106 000	

* Äitiys-, isyys- ja vanhempainlomalla sekä hoitovapailla olevia ei laskettu työvoimaan.

1 Vrt. Forssén, Katja - Hakovirta, Mia: Work Incentives in Single Parent Families. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Sarja B:15 / 1998.

Vanhempien työajat

Miten työpanosta sitten jaetaan perheessä ja missä määrin yhteiskunnan tukitoimenpiteet näkyvät perheiden työnjaossa ja vanhempien työmarkkinatilanteessa?

Näihin sangen monimutkaiseen kysymyksiin voidaan saada tässä vähän valaistusta. Työvoimatutkimuksen aineisto sisältää tietoja vanhempien viikkotyöajoista, työmarkkinoilta poissaolon syistä ja edellytyksistä kuten äitiyslomista, hoitovapaista ja muista työaikajärjestelyistä. Tässä tarkastellaan vain työaikoja.

Koska erilaiset poikkeamat normaali-työajan muodoista ovat sitä yleisempiä, mitä pienempiä lapset ovat, seuraavassa tarkastellaan lapsiperheiden vanhempien työaikoja lasten iän mukaan. Työajalla tarkoitetaan tässä normaalia työaikaa: säännöllistä viikkotuntimäärää säännöllisuontoiset

ylityöt mukaan lukien. (Työaikakäsitteistä ks. luku 3. Ks. myös tätä asiaa koskevaa tarkastelua luvussa 7.) Aineisto on työaikojen osalta puutteellinen: noin kolmasosa vastaajista ei kyennyt ilmoittamaan tarkkaa työaikaansa ylitöineen, vaan ainoastaan, oliko hän osa- vai kokoaikatyössä. Kokoaikatyötä tehneet on seuraavassa sijoitettu luokkaan 35–40 tuntia ja osa-aikatyötä tehneet luokkaan 20–34 tuntia viikossa.

Työaikojen jakauman perusteella näyttää siltä, että nuorimman lapsen iällä on hämmästyttävän vähäinen vaikutus työllisten vanhempien työaikoihin. Mutta minkälaisia kombinaatioita perheissä esiintyy? Jotta tarkastelu ei paisuisi yli marginaalien, seuraavassa tarkastellaan vain alle kouluikäisten lasten vanhempia:

Vain 12 prosenttia alle 3-vuotiaiden perheistä oli kokonaan työssäkäymättömiä. Alle 3-vuotiaiden lasten äideistä runsas kolmasosa oli työllisiä, isistä yli 80 prosenttia

8.8. Vanhempien normaali viikkotyöaika* kahden vanhemman lapsiperheessä, kevät 1996, prosenttia työllisistä vanhemmista

Vanhempien työajat (tuntia viikossa)	Nuorimman lapsen ikä				Yht.	Työllisiä vanhempia
	0–2	3–6	7–12	13–17		
ÄITI						
Lyhyt työaika (1–34 t)	22,1	20,4	16,2	15,3	18,0	64 000
Kokoaikainen (35–40 t)	60,1	57,6	63,0	65,3	61,7	219 000
Pitkä työaika (yli 40 t)	17,8	22,0	20,8	19,4	20,3	72 000
Yht.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	355 000
ISÄ						
Lyhyt työaika (1–34 t)	7,1	5,3	3,2	4,8	5,1	22 000
Kokoaikainen (35–40 t)	60,6	59,9	61,8	62,7	61,2	120 000
Pitkä työaika (yli 40 t)	32,3	34,8	35,0	32,5	33,7	88 000
Yht.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	434 000

* Äitiys-, isyys- ja vanhempainlomalla sekä hoitovapailla olevia ei laskettu työvoimaan.

8.9. Alle 3-vuotiaiden ja 3–6-vuotiaiden lasten vanhempien työllisyys ja normaali viikkotyöaika* kaksivanhempaisissa perheissä, kevät 1996, prosenttia perheistä

Äidin työaika	Isän työaika				
	Lyhyt	Kokoaikainen	Ylipitkä	Ei työllinen	Perheitä
Nuorin lapsi alle 3-vuotias:					
Lyhyt työaika (1–34 t)	0,8	3,2	1,9	2,1	12 000
Kokoaikainen (35–40 t)	1,5	10,7	6,8	2,5	32 000
Pitkä työaika (yli 40 t)	0,3	3,0	2,6	0,4	10 000
Ei työllinen	3,3	33,3	15,5	12,0	96 000
Yhteensä	9 000	75 000	40 000	25 000	149 000=100 %
Nuorin lapsi 3–6-vuotias:					
Lyhyt työaika (1–34 t)	0,9	7,6	4,4	2,6	20 000
Kokoaikainen (35–40 t)	1,4	22,3	13,1	6,8	56 000
Pitkä työaika (yli 40 t)	1,0	7,8	6,6	1,3	21 000
Ei työllinen	1,1	11,9	4,8	6,2	22 000
Yhteensä	6 000	78 000	23 000	21 000	128 000=100 %

* Äitiys-, isyys- ja vanhempainlomalla sekä hoitovapailla olevia ei laskettu työvoimaan.

(taulukko 8.7.). Perheissä on järjestelty työaikoja erilaisten perhevapaiden ja osa-aikatyön avulla. Osa-aikatyö ei ole erityisen suosittu vaihtoehto, sillä vain 13 prosentissa alle 3-vuotiaiden perheistä jompikumpi vanhemmista teki lyhyttä työaikaa. Vain seitsemässä prosentissa perheistä toisen vanhemman kokoaikaiseen tai pitempään työaikaan yhdistyi toisen vanhemman lyhyt työaika. (Taulukko 8.9.)

Tyypillisin ratkaisu nuorimman lapsen ollessa alle 3-vuotias oli, että toinen vanhempi (ylivoimaisesti useimmin isä) oli kokoaikaisessa työssä ja toinen (äiti) työmarkkinoiden ulkopuolella. Noin puolet perheistä oli päätenyt tähän järjestelyyn. Mutta neljäsosassa perheistä molemmat vanhemmat olivat vähintään kokoaikaisessa työssä. Pienimpien isät – joka neljäs isä – tekivät paljon yli pitkää työpäivää.

8.10. Yksinhuoltajavanhempien työllisyys ja normaali viikkotyöaika* nuorimman lapsen iän mukaan, kevät 1996, prosenttia perheistä

Nuorimman lapsen ikä	Työaika					Yhteensä	Perheitä
	Lyhyt (1–34 t)	Kokoaikainen (35–40 t)	Pitkä (yli 40 t)	Ei työllinen			
Alle 3 vuotta	0,0	25,0	8,2	66,9	100,0	15 000	
3–6 vuotta	11,1	38,9	6,3	44,0	100,0	28 000	
7–12 vuotta	10,4	40,3	19,8	29,5	100,0	32 000	
13–17 vuotta	5,6	57,7	17,1	19,6	100,0	32 000	

* Äitiys-, isyys- ja vanhempainlomalla sekä hoitovapailla olevia ei laskettu työvoimaan.

Alle kolmevuotiaiden perheistä 17 prosentissa työpanos oli sängen pieni: molemmat vanhemmat kotona tai toinen kotona ja toinen osa-aikatyössä.

Lasten kasvaessa vanhemmat nostavat nopeasti työpanostaan. Vain 6 prosenttia perheistä oli työssäkäymättömiä. 3–6-vuotiaiden lasten perheistä joka toisessa molemmat vanhemmat tekivät täyttä tai pitempää työpäivää (alle 3-vuotiaiden perheissä joka neljännessä). Ei-työllisten osuus oli puolta pienempi kuin alle 3-vuotiaiden perheissä. Lyhyttäkin työaika tehtiin enemmän kuin pienempien lasten perheissä. (Taulukko 8.9.)

Alle kouluikäisiä lapsia huoltavien yksinhuoltajien työpanos oli pieni, kuten edellä esitetystä työttömyydestä ja työmarkkinoiden ulkopuolella olemista koskevien tietojen perustella voi odottaakin, mutta lasten kasvaessa työpanos nousi kaksivanhempaisen perheen isien tasolle. (Taulukko 8.10.)

Viikottainen työtuntimäärä lapsiperheissä

Lapsiperheiden vanhempien markkinoilla tekemän työpanoksen tarkemmaksi kuva-

miseksi voidaan laskea keskimääräinen normaali viikkotyöaika perheittäin. Keskiarvo kuvaa kaikkien ryhmään kuuluvien työpanosta – työllisten ja muiden. Erilaisilla perhevapailla olevien, työttömien ja muiden ei-työllisten työaika on laskelmassa nolla (taulukko 8.11.).

Lapsettomien parien normaalin viikkotyöajan keskiarvo oli 48 tuntia ja yksinäkötitalouksien 20–26 tuntia (taulukko 7.5.). Lapsettoman parin yhteenlaskettu keskimääräinen työpanos perhettä kohti oli siis pienempi kuin perheen, jossa nuorin lapsi on alle 3-vuotias. Yksinhuoltajatalouksien työpanos oli keskimäärin korkeampi kuin perheettömän henkilön.

Johtopäätös laskelmista on, että lapsiperheet antavat suuren työpanoksen työmarkkinoilla ja huolehtivat samalla lasten hoidosta ja kasvatuksesta. Mikä osuus perheiden ikärakenteella on vaikuttavana tekijänä sen rinnalla, että ”perheellisen on pakko yrittää”, jää tässä artikkelissa tutkimatta. Syynä työpanosten määrään voi tietenkin olla moni muukin tekijä, jolla on vaikutusta sekä perheellistymiseen että työpanokseen (terveys, koulutus, elämäntavat).

8.11. Keskimääräinen yhteenlaskettu normaali viikkotyöaika lapsiperheissä*, kevät 1996

Nuorimman lapsen ikä	Kahden vanhemman perheissä	Yksinhuoltaja-perheissä	Lapseton pari	Kotitaloudet keskimäärin
0–2	51,3	14,3	.	.
3–6	67,7	23,2	.	.
7–12	68,6	28,4	.	.
13–17	68,9	43,3	.	.
Keskimäärin	63,6	29,5	47,7	34,5

* Äitiys-, isyys- ja vanhempainlomalla sekä hoitovapailla olevien, työttömien ja muiden ei-työllisten normaali viikkotyöaika on 0.

Päivähoito ja vanhempien työ

Stakes ja STM julkaisevat tilastotietoja päivähoitosta vuosittain, mutta niistä ei ole voinut päätellä, millä tavalla palvelut kohdistuvat työmarkkina-asemaltaan ja perheasemiltaan erilaisiin lapsiin ja vanhempiin. Tieto olisi kuitenkin kiinnostava varsinkin ajankohtaisen keskustelun kannalta, jossa lasten subjektiivista oikeutta päivähoitoon pohditaan. Tässä keskustelussa on erityisesti kyseenalaistettu sellaisten lasten oikeutta päivähoitoon, joiden vanhemmat eivät ole työssäkäyviä. Keskustelua on kuitenkin käyty ilman lukumäärätietoja. Työvoimatutkimuksessa on kerätty 0–8-vuotiaiden lasten päivähoiton järjestämisestä koskevia tietoja kaikista otokseen kuuluvista perheistä, joissa oli tämänikäisiä lapsia. Seuraavassa käsittelyssä erilaisilla perhepailla olleet on sijoitettu ei-työllisten joukkoon. Taulukot on tehty siten, että tilastoyksikkönä on lapsi.

Keväällä 1996 0–8-vuotiaista lapsista 33 prosenttia (187 000 lasta) oli kokopäiväisesti hoidossa kodin ulkopuolella, ja 9 prosenttia (54 000 lasta) osapäiväisesti tai koululaisten iltapäivähoitossa. 58 prosenttia lapsista ei ollut kodin ulkopuolella päi-

vähoidossa. Päivähoitossa oleminen oli yleisintä, kun lapsi oli 3–6-vuotias.

Kunnalliset päivähoitojärjestelmät olivat täysin ylivoimaisia hoitomuotoja: hoidossa olevista lapsista 84 prosentilla oli kunnallinen hoitopaikka. Yli puolet hoitopaikoista oli kunnallisissa päiväkodeissa.

Kolme neljästä 7–8-vuotiaasta viettää päivänsä koulun ja kodin piirissä. "Osittain kotona" koulun jälkeen tarkoittaa sitä, että lapsi on säännöllisesti osan päivästä jossakin järjestetyssä hoidossa, osan kotonaan. "Osittain kotona" ja "kodin ulkopuolella"-vaihtoehtojen ero ei ole kovin selkeä, kun on kyse kouluikäisistä.

Päivähoitossa oli 180 000 lasta, joiden molemmat vanhemmat tai lapsen yksinhuoltaja olivat työllisiä. Päivähoiton tarvetta on tietenkin myös ei-työllisillä vanhemmilla, mutta heidän osaltaan päivähoiton käyttö näyttää suhteellisen vähäiseltä. Noin 40 000:n päivähoitolapsen vanhemmista vain toinen oli työllinen ja alle 20 000 päivähoitolapsen vanhemmat eivät käyneet työssä.

Mutta lapset ovat myös kotona, vaikka vanhemmat ovat työllisiä. Kotona olevista päivähoitoikäisistä lapsista joka viidennen molemmat vanhemmat (tai ainoa vanhempi)

8.12. Lasten päivähoito iän mukaan, kevät 1996, prosenttia lapsista

Lapsen ikä	Kotona	Osittain kotona	Kodin ulkopuolella	Koululaisten iltapäivähoitossa	Yhteensä	Lapsia
0	98	0	2	–	100	54 000
1	74	2	23	–	100	59 000
2	56	2	41	–	100	67 000
3–6	40	12	48	–	100	280 000
7–8	75	6	8	11	100	113 000
Yhteensä	58	6	33	3	100	573 000
Lkm	330 000	40 000	187 000	14 000		

8.13. Lasten (0–8-v.) päivähoito kodin ulkopuolella päivähoitomuodoittain (%) ja vanhempien työssäkäynnin mukaan, kevät 1996

	Kaksi vanhempaa			Yksinhuoltaja		Lapset yhteensä %	Lapsia Lkm
	molemmat työllisiä	toinen työllinen	kumpikaan ei työllinen	työllinen	muu		
	%	%	%	%	%		
Päiväkoti							
Kunnallinen	57	57	65	58	66	58	138 000
Yksityinen	3	(*)	(*)	0	10	3	8 000
Perhepäivähoito							
Kunnallinen	28	21	28	24	19	26	62 000
Yksityinen	4	8	0	4	(*)	4	11 000
Muu							
Maksullinen	4	8	2	5	0	4	10 000
Maksuton	4	4	0	9	0	5	11 000
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	241 000
Hoidossa** yht.	65	18	15	86	34	42	241 000
Kotona	35	82	85	14	66	58	331 000
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	572 000
Lapsia (lkm)	235 000	225 000	43 000	32 000	35 000	572 000	

* Liian pieni tapausmäärä ilmoitettavaksi

** Osittain kotona, osittain kodin ulkopuolella hoidetut lapset sisällytetty luokkaan "hoidossa".

olivat työllisiä, mikä aluksi tuntuu hieman vaikealta selittää. Tällaisia lapsia oli noin 87 000 tarkasteluajankohtana. Ainoastaan kymmenesosa heistä nautti isoäidin tai muun sukulaisen hoivaa; saman verran oli palkattuja kotiapulaisia tai lastenhoitajia. Noin 20 000 lapsen osalta ilmoitettiin, ettei heitä hoitanut kukaan. Valtaosa oli sitenkin äidin hoidettavana, vaikka hän olikin työllinen. Noin 64 000 lasta, joiden molemmat vanhemmat olivat työllisiä, hoiti kuitenkin äiti, isä tai joku muu perheenjäsen.

Tätä pohtiessa huomaa, miten tilaston käsitteet ja luokitukset synnyttävät kaavamaisia mielikuvia. Työllinen-käsite tuo mieleen kokoaikaisen ja säännöllisen poissaolon kotoa. Mielikuva johtaa harhaan, sillä työllinen-käsite pitää sisällään monenlaisia toimintaa. Työllinen voi työskennellä ko-

tonaan, olla yrittäjä tai itsenäinen ammatin harjoittaja, tai muuten ansiotyötä tekevä henkilö, jonka ajankäytölliset vapausasteet ovat suuret. Lasten päivähoiton voi myös järjestää limittämällä kotitalouden jäsenten toimintoja sopivasti, niin että lapsikin tulee hoidettua ilman ulkopuolista apua.

Vain kolmasosa kotona hoidettavista työllisten lapsista on alle viisivuotiaita, lähes joka toinen jo kouluiässä. Heidän vanhemmistaan neljännes on yrittäjiä, neljännes kotona palkkatyötä tekeviä ja kymmenen prosenttia on osa-aikatyössä. Kotitalouksien yksilöllisiä ratkaisuja on vaikea selvittää tilastotietojen perusteella tätä syvemmälle. Kysymys, joka tässä yhteydessä kiinnostaisi, on se, ovatko jotkut lapset asianmukaista hoitoa vailla. Siihen vastaamiseen tarvittaisiin kuitenkin toisensisältöinen tutkimus.

9. Kotitaloudet ja työmarkkinat 13:ssa EU-maassa

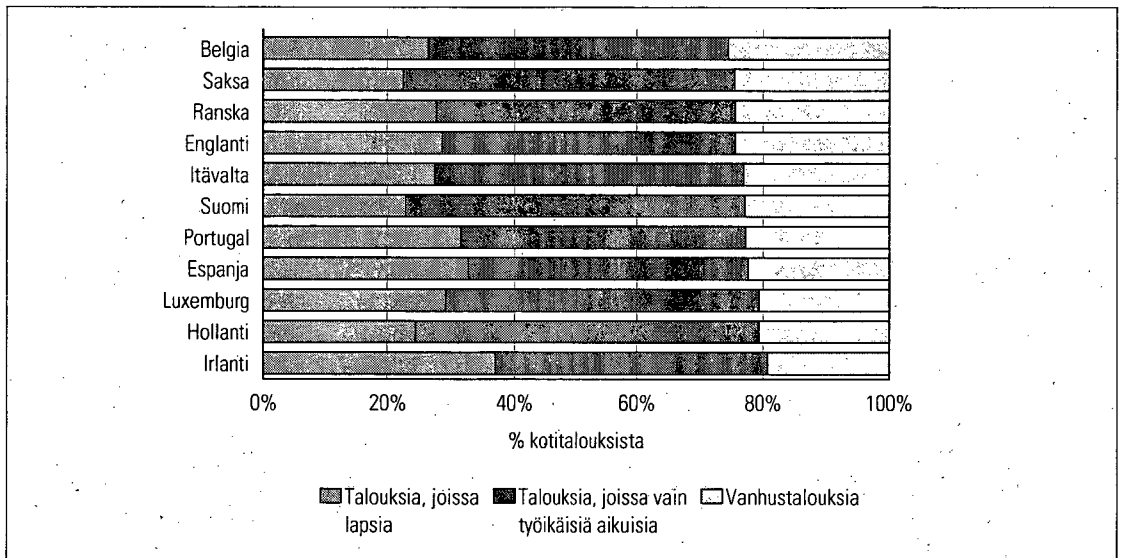
Eurooppalaisen työvoimatutkimuksen kotitaloustiedoista

Eurooppalaisessa työvoimatutkimuksessa on kehitetty tutkimusasetelmaa, jossa työmarkkinaosallistumista tarkastellaan työmarkkinoilla toimivien henkilöiden kotitalouksien kannalta. Toistaiseksi EU:n tilastovirasto Eurostat on julkaissut tuloksia yhdeltä vuodelta ja siitäkin varsin niukasti¹. Myös OECD on julkaissut kotitalouspohjaisia tilastoja². Tietoja on saatavana Eurostatin välityksellä vain 13 maasta, sillä Ruot-

sin ja Tanskan työvoimatutkimukset eivät ole riittävän yhdenmukaisia.

Vaikka aineistojen keruu eri maissa on harmonisoitu varsin pitkälle, tulosten esittämistä ei ole yhdenmukaistettu - ei maiden välillä eikä Eurostatin kanssa. Sen vuoksi tässä luvussa esitettävät tilastotiedot poikkeavat Suomen osalta jonkin verran tämän julkaisun aikaisemmissa luvuissa esitetyistä tilastotiedoista. Eurostatin laatimissa maavertailuissa käytetään paljon yksinkertaisempia luokituksia ja tunnuslukuja. Suurin ero syntyy erilaisesta lapsen määritelmästä: Eurostat pitää lapsena vain alle 15-

9.1. Kotitalouksien rakenne 13 EU-maassa 1996

Lähde: Labour Force Survey 1996, Eurostat

1 Labour Force Survey. Results 1996. Statistical Document. Eurostat 1997.

2 Patterns of employment and joblessness: a household perspective. OECD Economic Outlook 1998.

vuotiaita, kun edellä, jaksoissa 7 ja 8, lapsina pidetään alle 18-vuotiaita.

Eurostat esittää omassa julkaisussaan tuloksia työvoimaosuuksina ja työttömyysasteina, mutta allaoleviin kuvioihin ne on muunnettu työllisyys- ja työttömyysosuuksiksi, jollaisiin lukija on tottunut edellä jaksoihin 7 ja 8 perehtyessään.

EU-maiden kotitalouksien ikä- ja kokorakenteet

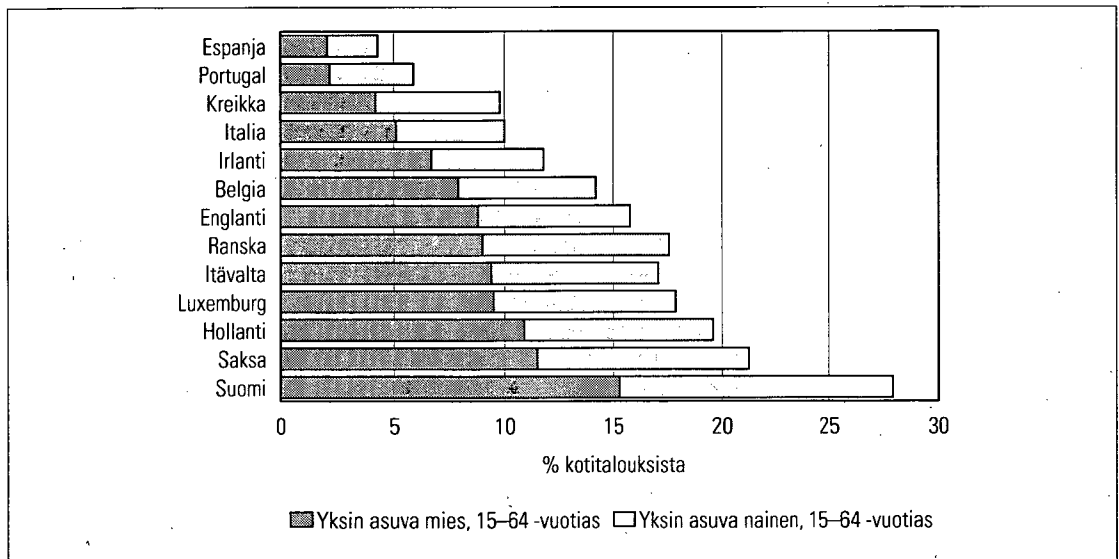
Euroopan unionin jäsenmaissa kotitaloudet poikkeavat toisistaan rakenteellisesti. Kuviossa 9.1. maat on asetettu järjestykseen vanhustalouksien osuuden perusteella. Hollannissa, Suomessa ja Saksassa on paljon sellaisia kotalouksia, joissa ei ole vanhuksia eikä alle 15-vuotiaita lapsia hoivattavana.

Erityisesti yksin asuvien henkilöiden – jotka siis muodostavat nk. yksinäiskotitalouden – osuudet vaihtelevat sängen paljon Unionin jäsenmaissa. Välimeren maissa on kaikkein vähiten yksin asuvia työikäisiä henkilöitä (kuvio 9.2.). Esimerkiksi Espanjassa työikäisten miesten yksinäistaloudet muodostivat vain muutaman prosentin kaikista kotitalouksista, kun Suomessa niiden osuus oli yli 15 prosenttia vuonna 1996.

Yksinäistalouksien ja lapsiperheiden työllisyys ja työttömyys

Yksin asuvien työikäisten miesten työvoimaosuudet vaihtelivat 72 ja 85 prosentin välillä 13 EU-maassa vuonna 1996. Työllisten osuus kaikista ko. kotitalouksista vaihteli alle 60 prosentista yli 80 prosenttiin. Luxemburgissa, Itävallassa ja Italiassa työl-

9.2. Työikäiset yksin asuvat miehet ja naiset 13 EU-maassa 1996

Lähde: Labour Force Survey 1996, Eurostat

listen osuus oli huippuluokkaa, mutta Espanjassa ja Suomessa alle 60 prosenttia yksin asuvista työikäisistä miehistä oli työllisiä. (Kuvio 9.3.) Suomessa ilmiö on merkittävä, sillä tällaisia kotitalouksia on paljon.

Yksin asuvien työikäisten naisten työvoimaosuudet ovat kauttaaltaan matalammat kuin miesten - ne vaihtelevat 45 ja 71 prosentin välillä. Välimeren maat ja Belgia erottuvat selvästi maina, joissa naisten työvoimaosuudet ovat matalat. Saksassa naisten työvoimaosuus oli EU-maiden korkein vuonna 1996; Suomessa toiseksi korkein. Suomalaisten yksin asuvien naisten työllisyysosuus on vasta 8. korkein, sillä heidän työttömyytensä on esitettyjen 13 maan joukossa suurin. (Kuvio 9.4.)

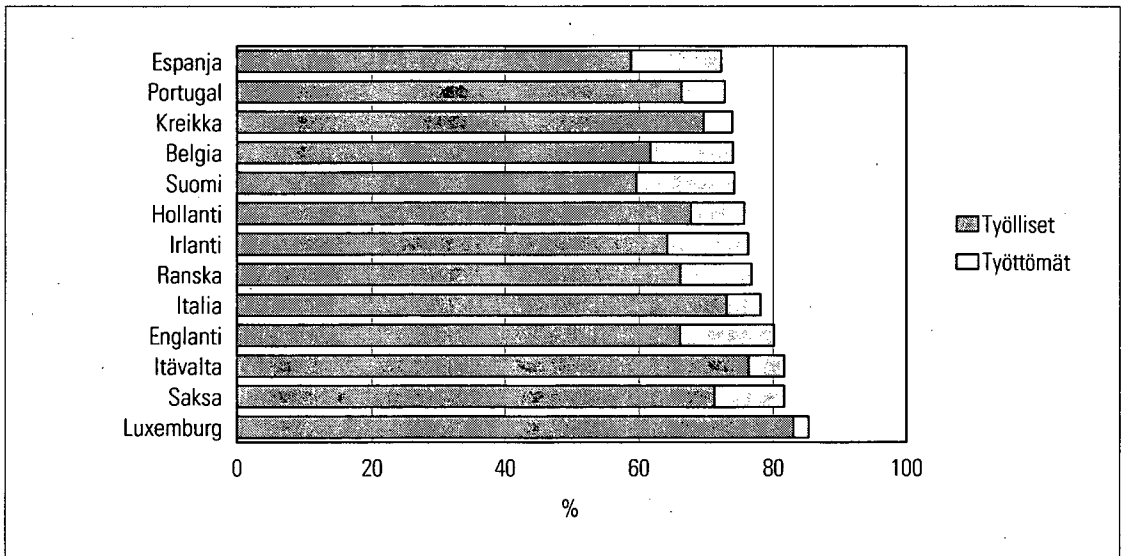
Kotitaloudet, joissa on alle 15-vuotiaita lapsia (eli yksi- tai kaksihuoltajaiset lapsiperheet), ovat kaikissa EU-maissa erittäin aktiivisia työmarkkinoilla (kuvio 9.5.). Tällainen talous on laskettu kuuluvaksi työvoima-

maan, jos taloudessa on yksi tai useampi työllinen tai aktiivisesti työtä etsivä henkilö.

Tarkastelluissa 13 maassa on selviä rakenteellisia eroja sen suhteen, minkälaisissa kotitalouksissa taloudellinen aktiviteetti on korkea tai matala. Maiden välisiä eroja on monissa yksityiskohdissa, mutta selvimminkin, minkätyyppisissä talouksissa työvoimaosuudet ovat korkeimmat. ”Kaksi aikuisia ja alle 15-vuotiaita lapsia” -talouksien työvoimaosuudet olivat yleensä varsin korkeita. Tällaiset lapsiperheet olivat suhteellisesti aktiivisimpia Portugalissa, Belgiassa, Ranskassa, Suomessa, Itävallassa, Hollannissa ja Kreikassa. Myös yksinhuoltajatalouksien (varsinkin, jos yksinhuoltaja oli mies) työvoimaosuudet olivat sängen korkeita samoissa maissa. Espanjassa korkein työvoimaosuus oli yksinhuoltajatalouksissa.

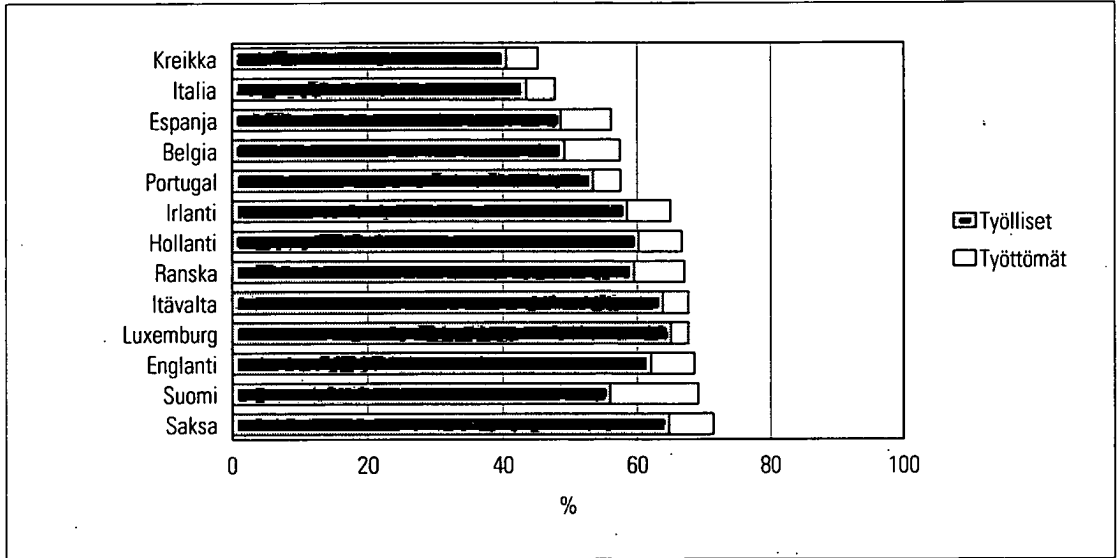
Sekä lapsiperheiden että yksinäistalouksien työvoimaosuudet ovat siis korkeita. Yksinäistalouksien aktiivisuus oli suhteelli-

9.3. Työikäisten yksin asuvien miesten työllisyys ja työttömyys 13 EU-maassa 1996

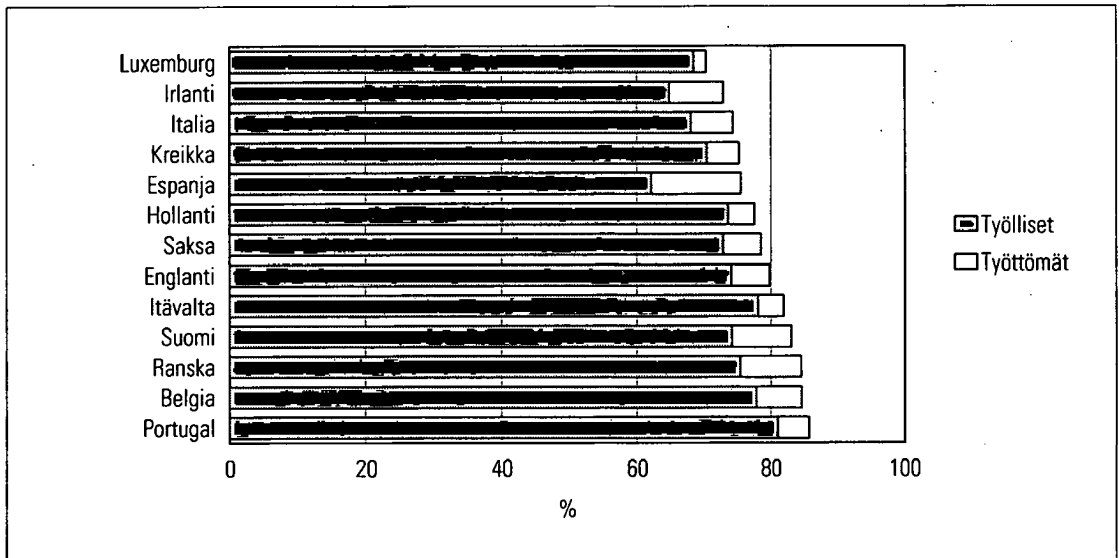
Lähde: Labour Force Survey 1996, Eurostat

9.4. Työikäisten yksin asuvien naisten työllisyys ja työttömyys 13 EU-maassa 1996

Lähde: Labour Force Survey 1996, Eurostat

9.5. Työllisyys ja työttömyys "kaksi aikuista ja alle 15-vuotiaita lapsia" -talouksissa 13 EU-maassa 1996, prosenttia ko. talouksista

Lähde: Labour Force Survey 1996, Eurostat

sesti korkeinta Saksassa, Irlannissa, Italiassa, Luxemburgissa ja Englannissa. Muissa maissa näiden talouksien työvoimaosuudet jäivät lapsiperheiden osuuksia matalammalle tasolle.

Työikäisten yksinäistalouksien suhteellinen määrä näyttää olevan Euroopan maissa merkittävä indikaattori, johon tiivistyy suuria kansallisia eroja sosiaalisen elämän mallissa: jos maassa on paljon tällaisia talouksia, joukossa on runsaasti myös työelämään osallistumattomia henkilöitä, joiden toimeentulo ei perustu ansiotyöhön. Maissa, joissa työikäiset eivät samassa määrin muodosta omia talouksiaan, ”passiiviväestö” kätkeytyy suurempiin kotitalouksiin. Perhe tarjoaa asumisen ja elämisen puitteet näille henkilöille. Omiksi kotitalouksikseen kykenevät erkaantumaan pääasiassa ne, jotka rahoittavat itsenäisen elämänsä ansiotyöllä.

Työttömien asema kotitaloudessa

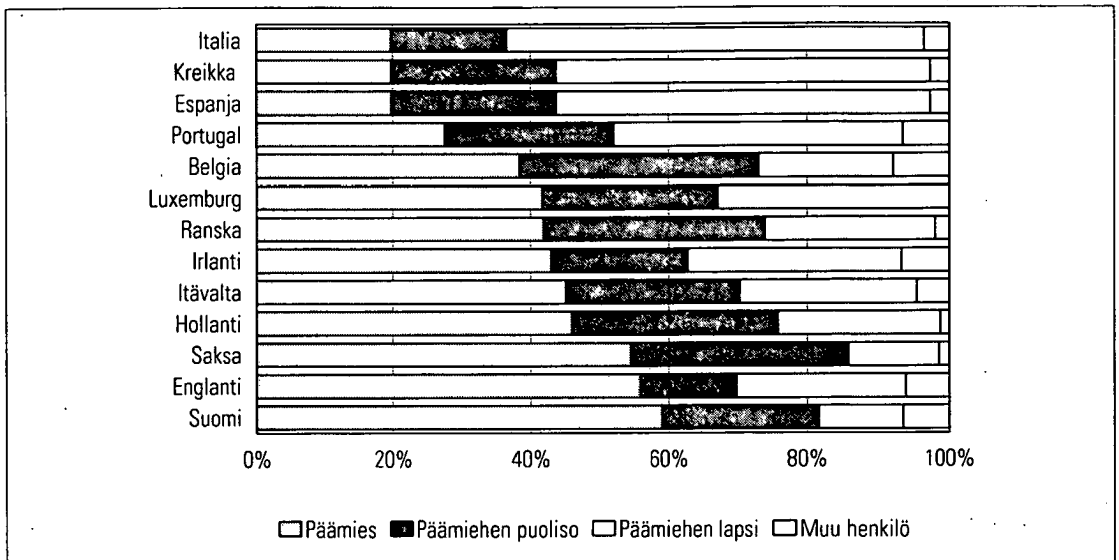
Eurostat on laskenut työttömien jakautumista perheaseman mukaan jakamalla työttömät neljään ryhmään: kotitalouden päämies, päämiehen puoliso, päämiehen lapsi tai muu henkilö. Yksinäiskotitalouksista on tullut päämiehiä tässä tarkastelussa. Jaotellun mielekkäisyys ilmeisestikin perustuu siihen, että ”päämiehiksi” katsottujen henkilöiden oletetaan olevan taloudellisessa pää-

vastuussa – joko yksin tai muiden kanssa – kotitaloudestaan. Tämä tulkinta ei kuitenkaan päde kaikissa maissa yhtä hyvin – erityisen huonosti se toimii Suomessa, jossa molemmat sukupuolet ovat perinteisesti olleet aktiivisia työelämässä. Ehkä paremmin pitää paikkansa erottelu lasten vs. päämiehen/puolisoiden taloudellisen vastuun välillä.

Tarkastellun 13 maan työttömyys kohtaantuu joka tapauksessa sangen eri tavalla kotitalouksien eri asemissa oleviin jäseniin. Välimeren maissa lasten osuus työttömistä on suuri (toisin kuin edellä, ”lapset” ovat tässä tarkastelussa 15 vuotta täyttäneitä, jotka asuvat vanhempansa kanssa samassa taloudessa). Työttömyyden rakenne poikkeaa tässä suhteessa muista maista eritoten Saksassa, Suomessa ja Belgiassa, joissa 70-80 prosenttia työttömistä on joko päämiehiä tai puolisoita. (Kuvio 9.6.)

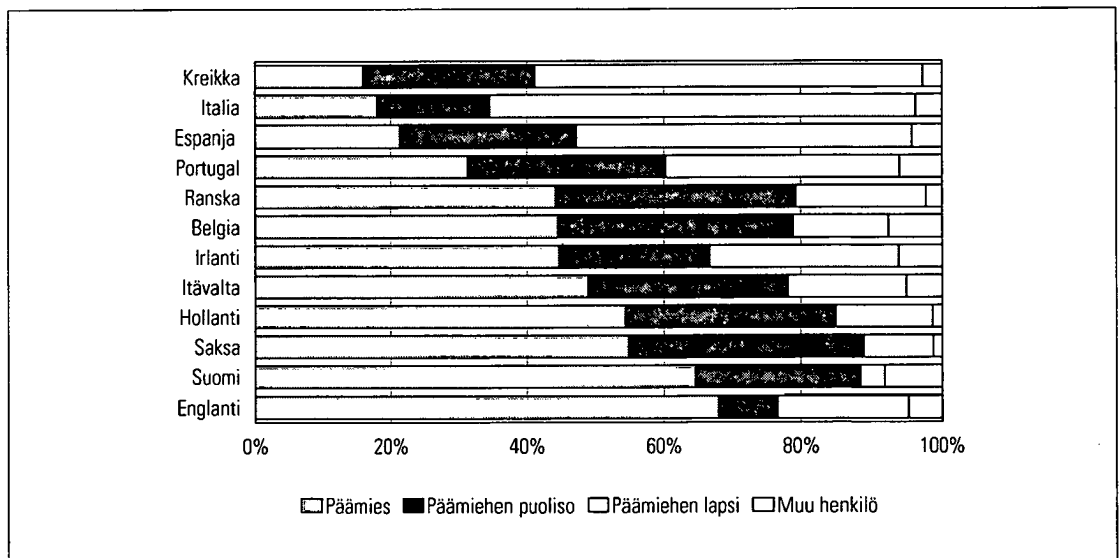
Pitkäaikaistyöttömyyttä kuvataan tutkimalla erikseen niitä työttömiä, joiden työttömyys on kestänyt 12 kuukautta tai enemmän. Pitkään työttöminä olleiden asema kotitaloudessa heijastaa samalla tavalla kuin edellinenkin kuvio Välimeren maiden perhemallia, joka on hyvin erilainen kuin Keski- ja Pohjois-Euroopan malli: Välimeren maissa asuva pitkäaikaistyötön on harvoin kotitalouden päämies, kun sensijaan erityisesti Suomessa, Saksassa ja Hollannissa pitkään työttöminä olleet ovat kotitaloutensa päämiehiä tai päämiehen puolisoita. (Kuvio 9.7.)

9.6. Työttömien asema kotitaloudessaan 13 EU-maassa 1996

Lähde: Labour Force Survey 1996, Eurostat

9.7. Yli vuoden työttöminä olleiden asema kotitaloudessaan 12* EU-maassa 1996

*Luxemburgin tietoja ei esitetä, koska pitkäaikaistyöttömyys on lähes olematonta.

Lähde: Labour Force Survey 1996, Eurostat

Taulukko- ja kuvioluettelo

1. Mikä työvoimatutkimuksessa muuttui?	
1.1. Yhteenveto käsite- ja mittaamiseroista EU-töyövoimatutkimuksessa verrattuna Tilastokeskuksen kuukausittaiseen työvoimatutkimukseen ennen vuotta 1997.....	7
1.2. Työllisyys ja työttömyys EU-töyövoimatutkimuksen (EU) ja Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen (TKv) mukaan maaliskokuussa 1995 ja 1996.....	7
1.3. Ei-työlliset, jotka tekivät kansantalouden tilinpidon mukaista tuottavaa työtä, henkeä.....	8
1.4. Osa-aikatyö vanhan ja uuden määritelmän mukaan.....	9
2. Työllisyys 1990-luvun loppupuolella	
2.1. Työlliset ja työttömät Suomessa ILO:n käsittein.....	10
2.2. Työttömyysasteet Euroopan unionissa 1990-luvun lopulla, prosenttia.....	11
2.3. Naisten ja miesten työttömyysasteet Euroopan unionissa 1997.....	12
2.4. Työttömyyden kesto, työttömät, piilotyöttömät ja alityölliset 1987–1997.....	13
2.5. Työlliset ammattiaseman mukaan, kevät 1995–1997, prosenttia.....	13
2.6. Palkansaajat työpaikan koon (henkilöinä) mukaan, kevät 1995–1997, prosenttia.....	14
2.7. Työlliset ammatin mukaan, kevät 1997, uusi ammattiluokitus 1997 (ISCO 88).....	14
2.8. 15–34-vuotiaiden opiskelu oppilaitoksen ja työmarkkina-aseman mukaan, kevät 1997, tuhansia.....	15
Liite 2.1. Työvoimaosuus ikäryhmittäin vuonna 1995 ja 1996, prosenttia.....	16
Liite 2.2. Naisten työvoimaosuus ikäryhmittäin vuonna 1996, prosenttia.....	16
Liite 2.3. Miesten työvoimaosuus ikäryhmittäin vuonna 1996, prosenttia.....	17
Liite 2.4. Työlliset toimialoittain vuonna 1995 ja 1996, prosenttia.....	17
Liite 2.5. Työlliset ammateittain vuonna 1996, prosenttia.....	18
Liite 2.6. Työlliset työajan mukaan vuonna 1997... ..	18
Liite 2.7. Palkansaajien työsuhteen laatu ja viikkotyöaika vuonna 1997.....	19
Liite 2.8. Työttömyyden kesto ikäryhmittäin vuonna 1996, prosenttia.....	19
Liite 2.9. Työttömyyden kesto, ensimmäistä työpaikkaa hakevat ja työttömien koulutustaso vuonna 1997.....	20
3. Työaika joustaa	
3.1. Työllisten säännöllisen ja normaalin viikkotyöajan keskiarvot, kevät 1995 ja 1996, tuntia.....	22
3.2. Työllisten normaali viikkotyöaika ammattiaseman mukaan, kevät 1995 ja 1996, tuntia.....	23
3.3. Kokoaikatyölliset säännöllisen viikkotyöajan mukaan, kevät 1995 ja 1996.....	23
3.4. Osa-aikatyölliset säännöllisen viikkotyöajan mukaan, kevät 1995 ja 1996.....	24
3.5. Työllisten tehty viikkotyöaika ammattiaseman mukaan, kevät 1995 ja 1996, tuntia.....	25
3.6. Työllisten normaali ja tehty viikkotyöaika sukupuolen mukaan, kevät 1995 ja 1996, tuntia.....	26
3.7. Tehdyn ja normaalin työajan erot, kevät 1995 ja 1996.....	26
3.8. Palkansaajien normaali ja tehty viikkotyöaika sukupuolen mukaan, kevät 1995 ja 1996, tuntia.....	27
3.9. Palkansaajien ylityö ja päivystys, kevät 1996.....	28
3.10. Sivutöitä tehneiden viikkotyöaika, kevät 1996.....	28
3.11. Koko viikon poissaolleet työlliset poissaolon pääsyyn mukaan, kevät 1995 ja 1996.....	29
3.12. Osan viikkoa poissaolleet työlliset poissaolon pääsyyn mukaan, kevät 1995 ja 1996.....	30
3.13. Palkansaajien sairauspoissaolo sosioekonomisen aseman mukaan, kevät 1995, prosenttia.....	31
3.14. Normaali työaika iän ja sukupuolen mukaan, kevät 1996.....	32
3.15. Osa-aikaisuus sukupuolen ja ammattiaseman mukaan 1996, prosenttia.....	34
3.16. Työllisten normaali ja tehty viikkotyöaika sekä palkansaajien normaali viikkotyöaika Euroopan unionin maissa 1996, tuntia.....	34

3.17. Työllisten tehty viikkotyöaika normaaliin työaikaan verrattuna 1996, prosenttia koko- ja osa- aikatyöllisistä	35	5.7. 50–64-vuotiaiden maatalousyrittäjien, yrittäjien ja palkansaajien osuus 15–64-vuotiaista maatalousyrittäjistä, yrittäjistä ja palkansaajista, kevät 1996	52
Liite 3.1 Työllisten normaalin työajan keskiarvot ammateittain, kevät 1996	36	5.8. Ikääntyneet työlliset toimialan ja sukupuolen mukaan, kevät 1996	53
4. Epätyypilliset työsuhteet ja työajat		5.9. Osa-aikatyötä tekevät palkansaajat osa-aikatyön synn mukaan, kevät 1996	54
4.1. Määräaikaisessa työsuhteessa olevien palkansaajien määrä, 1986–1996	37	5.10. Määräaikaisten työsuhteiden osuus toimialan työsuhteista, 50–64-vuotiaat palkansaajat, kevät 1996	54
4.2. Määräaikaisessa työsuhteessa olevien osuus eri ikäryhmissä, palkansaajat, kevät 1996	38	5.11. Ikääntyneet työttömät kuukausitutkimuksen ja EU-työvoimatutkimuksen mukaan, kevät 1996	56
4.3. Määräaikaisessa työsuhteessa olevien palkansaajien osuus toimialan ja sukupuolen mukaan, kevät 1996	40	5.12. Ikääntyneiden työttömien työnhaun aktiivisuus EU-työvoimatutkimuksen mukaan, kevät 1996	56
4.4. Määräaikaisessa työsuhteessa olevien palkansaajien osuus ammatin ja sukupuolen mukaan, kevät 1996	40	5.13. Työttömyysasteet EU-työvoimatutkimuksen mukaan, 15–64-vuotiaat, kevät 1996, prosenttia	57
4.5. Osa-aikatyötä tekevien osuus iän ja sukupuolen mukaan, palkansaajat, kevät 1996	41	5.14. Vähintään vuoden työttömänä olleiden osuus työttömistä, kevät 1996	58
4.6. Osa-aikatyötä tekevien osuus palkansaajista toimialan ja sukupuolen mukaan, kevät 1996	42	5.15. Alle vuoden työsuhteessa olevien palkansaajien toiminta vuosi sitten, kevät 1996, prosenttia	58
4.7. Syy osa-aikatyön tekemiseen ikäryhmittäin, omasta mielestään osa-aikatyötä tehneet, kevät 1996	43	5.16. Keskiasteen tai korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuus vastaavasta ikäryhmästä kunnan kaupunkimaisuusasteen mukaan, kevät 1996	59
4.8. Ilta-, yö-, viikonloppu- ja vuorotyötä tekevien osuus, palkansaajat, kevät 1996	44	5.17. Työllisten osuus ikäryhmästä koulutuksen mukaan, kevät 1996	60
4.9. Epäsäännöllisinä aikoina työskentelevien osuus palkansaajista toimialan ja sukupuolen mukaan, kevät 1996	45		
5. Ikääntyvät työmarkkinoilla		6. Nuoret ja työ	
5.1. 15–64-vuotias väestö ja työvoima, työvoimatutkimus 1986	48	6.1. Nuoret 15–29-vuotiaat toiminnan laadun mukaan, kevät 1996	61
5.2. 15–64-vuotias väestö ja työvoima, työvoimatutkimus 1996	48	6.2. 15–29-vuotiaat nuoret toiminnan laadun mukaan, kevät 1996	62
5.3. Työllisten osuus väestöstä Euroopan unionissa keskimäärin ja Suomessa, 50–64-vuotiaat, prosenttia	49	6.3. Työsuhteen määräaikaisuuden syy ikäryhmittäin, 15–29-vuotiaat palkansaajat, kevät 1996, prosenttia	63
5.4. Työvoiman ulkopuolella olevat 50–64-vuotiaat synn mukaan, kevät 1996	49	6.4. Työsuhteen osa-aikaisuuden syy ikäryhmittäin, omasta mielestään osa-aikatyötä tehneet 15–29-vuotiaat työlliset, kevät 1996, prosenttia	64
5.5. Työvoiman ulkopuolella olevien osuus 50–64-vuotiaista sukupuolen ja alueen mukaan, kevät 1996	50	6.5. Nuoret 15–29-vuotiaat työlliset normaalin viikkotyöajan mukaan, kevät 1996	65
5.6. Kokopäivätyötä tekevien palkansaajien keskimääräinen kuukausipalkka sosio-ekonomisen aseman ja sukupuolen mukaan, 50–64-vuotiaat, kevät 1996	51	6.6. 15–29-vuotiaiden palkansaajien keskimääräiset kuukausitulot sukupuolen mukaan, kevät 1997	66
		6.7. Nuorten 15–29-vuotiaiden työttömyysasteet alueittain, kevät 1996	67

6.8.	15–29-vuotiaan ei-opiskelevan väestön toiminta ammatillisen koulutuksen mukaan, kevät 1996	68	8.4.	Yksinhuoltajien työmarkkina-asema, kevät 1996, prosenttia perheistä	85
7.	Kotitaloudet ja työmarkkinat		8.5.	Työmarkkina-asetat perheissä, joissa vanhemmat ja täysi-ikäisiä lapsia, kevät 1996	86
7.1.	Työikäisten osallistuminen työvoimamarkkinoille perheaseman mukaan, kevät 1996. Henkilöitä työikäisissä kotitalouksissa, prosenttia	71	8.6.	Yksin asuvien työikäisten osallistuminen työmarkkinoille iän ja sukupuolen mukaan, kevät 1996	87
7.2.	Kotitalouksien työllisyys- ja työssäkäymättömyysaste kotitalouden tyyppin mukaan, kevät 1996	73	8.7.	Vanhempien työmarkkinoilla oleminen perheen nuorimman lapsen iän mukaan, kevät 1996, prosenttia perheistä	88
7.3.	Työlliset ikäryhmittäin ja kotitaloustyypeittäin, kevät 1996. Työllisten osuus ikäryhmään kuuluvista (%) kotitaloustyypeittäin	74	8.8.	Vanhempien normaali viikkotyöaika kahden vanhemman lapsiperheessä, kevät 1996, prosenttia työllisistä vanhemmista.	89
7.4.	Normaali työaika (säännöllisuonteiset ylityöt mukaanlukien) erityyppisissä kotitalouksissa, kevät 1996.	75	8.9.	Alle 3-vuotiaiden ja 3–6-vuotiaiden lasten vanhempien työllisyys ja normaali viikkotyöaika kaksivanhempaisissa perheissä, kevät 1996, prosenttia perheistä	90
7.5.	Normaali työaika viikkotunteina erityyppisissä kotitalouksissa, kevät 1996	76	8.10.	Yksinhuoltajavanhempien työllisyys ja normaali viikkotyöaika nuorimman lapsen iän mukaan, kevät 1996, prosenttia perheistä	90
7.6.	Määräaikaisessa palkkatyösuhteessa olevien yleisyys työssäkävissä kotitalouksissa, kevät 1996	76	8.11.	Keskimääräinen yhteenlaskettu normaali viikkotyöaika lapsiperheissä kevät 1996	91
7.7.	Työssäkäymättömyyden syyt kotitaloustyypeittäin, kevät 1996. Prosenttia työssäkäymättömien kotitalouksien työikäisistä	77	8.12.	Lasten päivähoito iän mukaan, kevät 1996, prosenttia lapsista	92
7.8.	Piilotyöttömyys työssäkävissä ja -käymättömissä kotitalouksissa, kevät 1996	78	8.13.	Lasten (0–8-v.) päivähoito kodin ulkopuolella päivähoitomuodoittain (%) ja vanhempien työssäkäynnin mukaan, kevät 1996	93
7.9.	Työttömyyden kestoa viimeisen vuoden aikana kuvaavia tunnuslukuja eri kotitaloustyypeissä, kevät 1996	79	9.	Kotitaloudet ja työmarkkinat 13:ssa EU-maassa	
8.	Perheet ja työ		9.1.	Kotitalouksien rakenne 13 EU-maassa 1996	94
	Asetelma. Lapsettomien pariskuntaperheiden työikäiset jäsenet työvoimassa, kevät 1996	81	9.2.	Työikäiset yksin asuvat miehet ja naiset 13 EU-maassa 1996	95
8.1.	Lapsettomien puolisoiden työvoimaan kuuluvuus miehen iän mukaan, kevät 1996, prosenttia kotitalouksista	82	9.3.	Työikäisten yksin asuvien miesten työllisyys ja työttömyys 13 EU-maassa 1996	96
8.2.	Kahden huoltajan lapsiperheiden jäsenten työhön osallistuminen, kevät 1996, prosenttia henkilöistä	83	9.4.	Työikäisten yksin asuvien naisten työllisyys ja työttömyys 13 EU-maassa 1996	97
8.3.	Lapsiperheiden vanhempien työmarkkinoilla olo isän iän mukaan, kevät 1996. Kahden huoltajan lapsiperheet, prosenttia perheistä	84	9.5.	Työllisyys ja työttömyys ”kaksi aikuista ja alle 15-vuotiaita lapsia” -talouksissa 13 EU-maassa 1996, prosenttia ko. talouksista	97
			9.6.	Työttömien asema kotitaloudessaan 13 EU-maassa 1996	99
			9.7.	Yli vuoden työttöminä olleiden asema kotitaloudessaan 12 EU-maassa 1996	99

Liite 1. Työvoimatutkimuksen käsitteet

Työikäiseen väestöön kuuluvat maassa asuvat 15–74-vuotiaat tai 15–64-vuotiaat. Euroopan unionin tilastoissa käytetään myös käsitettä, johon luetaan kaikki 15-vuotta täyttäneet ilman yläikärajaa. Joissakin maissa alikäraja on 16-vuotta. Työikäinen väestö voidaan määritellä joko tosiasiallisen (de facto) tai juridisen (de jure) asuinpaikan perusteella. Suomessa työikäiseen väestöön luetaan myös ns. laitosväestö. Euroopan unionin työikäiseen väestöön kuuluvat vain yksityisissä kotitalouksissa asuvat.

Työllisiä ovat henkilöt, jotka tutkimusviikkona tekivät yhdenkin tunnin ansiotyötä palkkaa tai voittoa saadakseen tai avustivat palkatta perheenjäsenen yrityksessä tai maatilalla. Lisäksi työllisiä ovat kaikki, joilla tutkimusviikolla oli työpaikka tai yritys, josta he olivat tilapäisesti poissa. Työllisiä ovat siten palkatussa työssä olevat ja itsensä työllistäneet (yrittäjät yms.) Tilapäisen poissaolon syynä voi olla sairaus, loma, lakko, opiskelu, äitiys- tai vanhempainloma tms. Tilapäisesti poissaoleviksi luetaan myös määräajaksi lomautetut. Hoitovapaalla tai palkattomalla yli kuukauden kestävällä virka-, työnvuorottelu- tai sapattivapaalla olevat ovat työvoiman ulkopuolella. Armeijaan kuuluvat tulisi lukea palkkatyössä oleviin, mutta Suomen työvoimatutkimuksessa varusmiehet luetaan työvoiman ulkopuolella oleviin ja EU:n tilastoissa laitosväestöön.

Työttömiä ovat kaikki, jotka olivat tutkimusviikolla ilman työtä, ts. eivät olleet työllisiä, ovat työhön käytettävissä kahden viikon kuluessa ja ovat etsineet työtä neljän viikon kuluessa. Työnhakutapoja ovat yhteydenotto julkiseen tai yksityiseen työnvälitykseen, työn kyseleminen suoraan työnantajilta, ilmoittaminen lehdissä tai lehti-ilmoitusten seuraaminen, työn kyseleminen

ystäviltä tai sukulaisilta sekä yrityksen perustamiseen liittyvää valmistelutyötä. Työtömiksi luetaan myös henkilöt, jotka ovat sopineet työn aloittamisesta kahden viikon kuluessa. Ilman määräaikaa tai toistaiseksi lomautetut ovat työttömiä, jos he täyttävät em. työttömyyden ehdot.

Työvoimaan kuuluvia ovat työlliset ja työttömät.

Työvoiman ulkopuolella olevaan väestöön kuuluvat henkilöt, jotka eivät tutkimusviikolla olleet työllisiä tai työttömiä. Työvoimaan kuulumaton väestö voidaan luokitella eri tavoin joko pääasiallisen toiminnan tai työmarkkinoihin kiinnittymisen mukaan.

Työvoimaosuus on työvoiman prosenttiosuus työikäisestä väestöstä.

Työttömyysaste on työttömien prosenttiosuus työvoimasta.

Työllisyysaste on työllisten prosenttiosuus työikäisestä väestöstä.

Alityöllisiä ovat työlliset, jotka päätyösään tekevät osa-aikatyötä siitä syystä ettei kokoaikatyötä ole saatavissa sekä henkilöt, jotka tekevät normaalia lyhyempää työaikaa työnantajan taloudellisen tai teknisen ongelman vuoksi (esim. lyhennetty työviikko).

Piilotyöttömiä ovat työvoiman ulkopuolella olevista ne, jotka haluaisivat työtä ja olisivat työhön käytettävissä, mutta eivät ole jostain syystä etsineet työtä, esimerkiksi siksi ettei paikkakunnalla ole työtä saatavissa.

Työaika Katso luvut 1 ja 3.

Toiminnan laatu tai pääasiallinen toiminta tarkoittaa työvoiman ulkopuolella olevan pääasiallisinta toimintaa tai tulolähdettä. Pääasiallinen toiminta tarkoittaa joskus myös henkilön omaa käsitystä toiminnastaan, joka voi olla eri kuin tutkimusviikon toiminta.

Liite 2. Perheen ja kotitalouden käsitteet

Perheen muodostavat

- 1) avio- tai avoliitossa olevat henkilöt ja heidän kanssaan asuvat yhteiset tai jomman kumman puolison naimattomat lapset ja ottolapset,
- 2) jompi kumpi vanhemmista ja hänen kanssaan asuvat naimattomat lapset tai
- 3) yhdessä asuvat lapsettomat puoliset. Perhe koostuu yhdessä asuvista henkilöistä.

Perheeseen kuuluu korkeintaan kaksi peräkkäistä sukupolvea. Jos asuntokunnassa on useampia sukupolvia, perhe muodostetaan nuorimmasta sukupolvesta lähtien.

Kotitalouden muodostavat

yksinäinen henkilö tai yhdessä asuvat perheenjäsenet ja/tai muut henkilöt, joilla on kokonaan tai osittain yhteinen ruokatalous tai tulonkäyttö.

(Kotitalous-, asuntokunta- ja perheluokitukset, Käsikirjoja 19, Tilastokeskus 1983.)

Suomessa ei käytännössä ole suurta eroa, käytetäänkö perheen vai kotitalouden käsitettä. Tiedonkeruumenetelmä asettaa omat rajoituksensa. Kotitalouskäsitettä suositaan yleensä haastattelututkimuksissa, joiden otoksista estimoidaan maan kotitalouksien kokonaismäärä. Tulonjakotilaston otoksen perusteella voidaan estimoida, että Suomessa oli 2 310 000 kotitaloutta vuonna 1996. Luvun uskottavuutta voi tutkia vertaamalla sitä rekistereistä saatuihin tietoihin. Perhe- ja asuntokuntatilastot perustuvat rekistereihin ja ovat ns. totaalitilastoja, eli ne ovat hyvin kattavia.

Perheitä oli perhetilaston mukaan vuonna 1996 noin 1 386 000. Perheisiin kuulumattomia henkilöitä oli 972 000,

joista yksin asuvia 789 000. Kun melkein kaikki perheet asuvat omina kotitalouksinaan, yksin asuvat ominaan ja muut perheettömät muodostavat kotitalouksia joko keskenään tai jonkun perheen kanssa, perhetietojen perusteella arvioiden kotitalouksia ei voisi olla vähemmän kuin $1\,386\,000 + 789\,000 = 2\,175\,000$ eikä enempää kuin $1\,386\,000 + 972\,000 = 2\,358\,000$. Kotitalouksia oli tulonjakotilaston mukaan 2 310 000 vuonna 1996 (siis otoksesta estimoituna kokonaislukuun).

Rekisteriperustaisessa asuntokuntatilastossa muita kuin yksin asuvan henkilön tai ydinperheen muodostamia *asuntokuntia* oli yhteensä 134 000. Olettaen, että ne olisivat kaikki kotitalouksia, summaamalla perheet, yksinasuvat ja muut asuntokunnat, päästään suunnilleen tulonjakotilaston lukuun. ($1\,386\,000$ perhettä + $789\,000$ yksin asuvaa + $134\,000$ muuta kotitaloutta = $2\,309\,000$.)

Vuoden 1996 EU-työvoimatutkimuksessa kotitalouksien kokonaismääräksi estimoitiin 2,4 miljoonaa. Tämä yliarvio johtuu kuitenkin 75 vuotta täyttäneestä väestöstä, jotka on lisätty aineistoon rekisteristä väestöestimaatteja varten ja joille kotitaloustietoa ei siis voitu saada. Työvoimatutkimuksen alle 75-vuotiaan väestön perheiden estimoidut määrät vastaavat hyvin perhetilaston lukuja.

Tämän julkaisun luvuissa 7 ja 8 tarkastellaan kotitalouksia. Tekstissä käytetään myös perhe-termiä, sillä käytännössä tietäntyyppiset kotitaloudet koostuvat yksinomaan ydinperheistä. Tarkastelun ulkopuolelle on jätetty joitakin kotitaloustyyppisiä. Alla olevassa asetelmassa luetellaan brittiläisen esikuvan¹ mukaisesti, millaisia talouksia voitaisiin muodostaa ja mitkä on valittu tarkasteluun mukaan.

1 Tate, Pam: Data on households and families from the Labour Force Survey. Labour Market Trends March 1997.

Mahdolliset kotitaloustyypit vuoden 1996 työvoimatutkimuksessa:

- 1 Yksin asuva yli 64-vuotias mies
- 2 Yksin asuva yli 64-vuotias nainen
- 3 Yksin asuva työkäinen mies
- 4 Yksin asuva työkäinen nainen
- 5 Avio- tai avopari, molemmat työkäisiä
- 6 Avio- tai avopari, toinen työkäinen, toinen yli 64-vuotias
- 7 Avio- tai avopari, molemmat yli 64-vuotiaita
- 8 Avio- tai avopari, joilla vain alaikäisiä lapsia
- 9 Avio- tai avopari, joilla sekä alaikäisiä että täysi-ikäisiä lapsia
- 10 Avio- tai avopari, joilla täysi-ikäisiä lapsia
- 11 Yksinhuoltajamies, jolla alaikäisiä lapsia
- 12 Yksinhuoltajanainen, jolla alaikäisiä lapsia
- 13 Yksinhuoltaja, jolla sekä alaikäisiä että täysi-ikäisiä lapsia
- 14 Yksinhuoltaja, jolla täysi-ikäisiä lapsia
- 15 Kahden tai useamman, keskenään sukua olevan perheen muodostama kotitalous, jossa alaikäisiä lapsia
- 16 Kahden tai useamman, keskenään sukua olevan perheen muodostama kotitalous, ei alaikäisiä lapsia
- 17 Kahden tai useamman perheen muodostama kotitalous, joukossa ei-sukulaisia, jossa alaikäisiä lapsia
- 18 Kahden tai useamman perheen muodostama kotitalous, joukossa ei-sukulaisia, ei alaikäisiä lapsia

Lihavoidulla merkityt kotitaloustyypit on siis otettu tarkasteltavaksi luvuissa 7 ja 8. Niihin kuuluu lähes 80 prosenttia kaikista talouksista, 1 781 000 kotitaloutta. Tarkastelussa on yhdistetty asetelmassa mainitut kotitaloustyypit 8 ja 9 yhdeksi ryhmäksi sekä 11, 12 ja 13 yhdeksi ryhmäksi riittävän tapausmäärän varmistamiseksi.

Poisjättämisten perustelut ovat seuraavat: Ryhmät 1, 2 ja 7 eivät ole työmarkkinoiden kannalta kiinnostavia. Sama koskee ryhmää 6, sillä ko. ryhmässä on suhteellisen vähän henkilöitä työmarkkinoilla. Ryhmät 14 - 18 jäivät pois, koska otoksessa ei ollut riittävästi ko. tyyppien edustajia.

Poikkileikkaukseen perustuvassa aineistossa ei pystytä kuvaamaan, kuinka perhevaiheet seuraavat toisiaan. Kotitaloustyyppien rakenteet ovat erilaiset eri elämänvaiheissa. Ainakin tilastollisesti voi havaita jonkinlaista "tyypillistä" elämänkulkua tai "normaalia" perhe-elämän kaarta: lapsettomasta parista tulee lapsiperhe, lapset kasvavat aikuisiksi ja lopulta muuttavat omiin talouksiinsa ja vanhemmista tulee uudestaan lapseton pari, jne. Työmarkkinakäyttäytymisen eroja voi ehkä paremmin ymmärtää tämän historian valossa.

Liite 3. Tutkimuksen tietosisältö

Eu-työvoimatutkimuksen kysymysluettelo, 1997

EU-työvoimatutkimuksen kysymykset, kevät 1997

Kk-työvoimatutkimuksen kysymykset, kesäkuusta 1997 alkaen

SISÄLLYS

EU-työvoima-
tutkimuksen
kysymysnumero

Kk-työvoima-
tutkimuksessa

KAIKKI YLI 15-VUOTIAAT

DEMOGRAFISET TIEDOT

Poimittu väestö- ja tutkintorekisteristä

KOTITALOUDEN RAKENNETTA KOSKEVAT TIEDOT

1997

1997

TOIMINTA K1-K10

K1.	Ansiotyö tutkimusviikolla	K1	K
K2.	Työskentely palkatta perheenjäsenen yrityksessä tai maatilalla	K2	K
K3.	Tilapäinen poissaolo työsuhteen jatkuessa	K3	K
K4.	Muu työ tutkimusviikolla	K4	
K5.	Muun työn luonne	K5	
K6.	Tuleeko raha omaan tai perheen käyttöön	K6	
K7.	Onko ansiotyö pääasiallinen toiminta	K7	K
K8.	Mitä muuta tekee	K8	K
K9.	Syyt koko viikon poissaoloon ansiotyöstä – poissaolopäivien lukumäärä	K9	K
K10.	Mitä ei-työllinen teki tutkimusviikolla	K10	K

LOMAUTETTU L1-L3

L1.	Lomautuksen alkamispäivämäärä	L1	K
L2.	Lomautuksen määräaikaisuus	L2	K
L3.	Lomautuksen päättymispäivämäärä	L3	K

EU-työvoima- tutkimuksen kysymysnumero	Kk-työvoima- tutkimuksessa
1997	1997

VANHEMPAINLOMA, HOITOVAPAA K11-K13

K11. Äitiys-, isyys-, vanhempainloman tai hoitovapaan alkamispäivämäärä	K11	K
K12. Em. loman päättymispäivämäärä	K12	K
K13. Saako palkkaa, KELA:n päivärahaa tai kotihoidon tukea	K13	K

ELÄKKEENSAAJA K14

K14. Saako eläkettä, millaista?	K14	K
---------------------------------	-----	---

TYÖLLINEN T1-T14

TYÖPAIKKOJEN LUKUMÄÄRÄ

T1. Yksi vai useampia työpaikkoja tutkimusviikolla	T1	K
T2. Työpaikkojen lukumäärä	T2	K
T3. Päätyö ja sivutyö vai useita samanarvoisia työpaikkoja	T3	K

ENSIMMÄISEN PÄÄTYÖN KYSYMYKSET

T4. Ammattiasema	T4	K
T5. Onko yrittäjällä tms. palkattua työvoimaa	T5	K
T6. Työnantajan/yrityksen nimi	T6	K
T7. Työpaikan sijaintikunta	T7	K
T8. Työpaikan lähiosoite	T8	K
T9. Työpaikan sijaintimaa	T9	K
T10. Työpaikan/yrityksen toimiala	T10	K
T11. Maatilan päätuotantosuunta	T11	K
T12. Ammatti	T12	K
T13. Työpaikan koko	T13	
T14. Työsuhteen alkamispäivämäärä	T14	K

PALKANSAAJA P1-P30

P1. Kokoaika- vai osa-aikatyössä	P1	K
P2. Säännöllinen tai tavanomainen viikkotyöaika	P2	K
P3. Arvio keskimääräisestä viikkotyöajasta	P3	K

		EU-työvoima- tutkimuksen kysymysnumero	Kk-työvoima- tutkimuksessa
		1997	1997
P4.	Tekikö vähemmän työtunteja kuin tavallisesti	P4	K
P5.	Tutkimusviikolla tehtyjen työpäivien lukumäärä	P5	K
P6.	Tutkimusviikolla tehty työaika	P6	K
P7.	Palkallinen ja palkaton ylityö sekä päivystys työpaikalla ja kotona	P7	K
P8.	Em. tunnit tutkimusviikolla	P8	K
P9.	Kuinka usein tekee ylityötä	P9	
P11.	Miksi teki tutkimusviikolla vähemmän työtä kuin tavallisesti – poissaolopäivien lukumäärä	P11	K
P12.	Tekeekö vuorotyötä	P12	
P13.	Iltatyö klo 18-23 välillä	P13	
P14.	Yötyö klo 23-06 välillä	P14	
P15.	Lauantaityö kuukauden aikana	P15	
P16.	Lauantaityö tutkimusviikolla	P16	K
P17.	Sunnuntaityö kuukauden aikana	P17	
P18.	Sunnuntaityö tutkimusviikolla	P18	K
P19.	Tekisikö mieluummin kokoaikatyötä	P19	K
P19B.	Siirtäisikö osa-aikatyöhön	P19B	
P20.	Tärkein syy osa-aikatyöhön	P20	K
P21.	Pysyvä vai määräaikainen työsuhde	P21	K
P22.	Miksi työsuhde on määräaikainen	P22	K
P23.	Milloin määräaikainen työsuhde päättyy	P23	
P24.	Määräaikaisen työsuhteen tyyppi	P24	K
P25.	Kotona työskentely kuukauden aikana	P25	
P26.	Kotona työskentelyn säännöllisyys	P26	
P27.	Työntekijöiden määrän kehitys	P27	
P28.	Kuukausitulo päätyöstä	P28	
PATK3.	Tekeekö kotona tietokoneella työtä	PATK3	
P29.	Onko ollut 12 kk aikana henkilöstökoulutuksessa	P29	
P30.	Koulutuspäivien lukumäärä 12 kk aikana	P30	

YRITTÄJÄ, AMMATINHARJOITTAJA Y1-Y19

Y1.	Kokoaika- vai osa-aikatyössä	Y1	K
Y2.	Tutkimusviikolla tehtyjen työpäivien lukumäärä	Y2	K
Y3.	Tutkimusviikolla tehty työaika	Y3	K

	EU-työvoima- tutkimuksen kysymysnumero	Kk-työvoima- tutkimuksessa	
	1997	1997	
Y4.	Säännöllinen tai tavanomainen viikkotyöaika	Y4	K
Y5.	Arvio keskimääräisestä viikkotyöajasta	Y5	K
Y6.	Tekikö vähemmän työtunteja kuin tavallisesti	Y6	K
Y7.	Miksi teki tutkimusviikolla vähemmän työtä kuin tavallisesti – poissaolopäivien lukumäärä	Y7	K
Y8.	Iltatyö klo 18-23 välillä	Y8	
Y9.	Yötyö klo 23-06 välillä	Y9	
Y10.	Lauantaityö kuukauden aikana	Y10	
Y11.	Lauantaityö tutkimusviikolla	Y11	K
Y12.	Sunnuntaityö kuukauden aikana	Y12	
Y13.	Sunnuntaityö tutkimusviikolla	Y13	K
Y14.	Tekisikö mieluummin kokoaikatyötä	Y14	K
Y15.	Tärkein syy osa-aikatyöhön	Y15	K
Y16.	Työn jatkuvuus	Y16	K
Y17.	Kotona työskentely kuukauden aikana	Y17	
YATK3.	Tekeekö kotona tietokoneella työtä	YATK3	
Y18.	Onko ollut 12 kk aikana työkoulutuksessa	Y18	
Y19.	Koulutuspäivien lukumäärä 12 kk aikana	Y19	

TOINEN TYÖ/SIVUTYÖ S1-S13

S1.	Ammattiasema	S1	K
S2.	Onko yrittäjällä palkattua työvoimaa	S2	K
S3.	Työnantajan/yrityksen nimi	S3	K
S4.	Työpaikan sijaintikunta	S4	K
S5.	Työpaikan lähiosoite	S5	K
S6.	Työpaikan sijaintimaa	S6	K
S7.	Työpaikan/yrityksen toimiala	S7	K
S8.	Maatilan päätuotantosuunta	S8	K
S9.	Ammatti	S9	K
S10.	Tutkimusviikolla tehdyt työtunnit toisessa työssä	S10	K
S11.	Kuinka usein tekee toista työtä	S11	
S12.	Koko aika vai osa-aikatyö	S12	
S13.	Tavanomainen viikkotyöaika	S13	

EU-työvoima- tutkimuksen kysymysnumero	Kk-työvoima- tutkimuksessa
1997	1997

MUUT TYÖPAIKAT S14-S15

S14. Tutkimusviikolla tehdyt työtunnit muissa työpaikoissa yhteensä	S14
S15. Kuinka usein tekee muita töitä	S15

TYÖLLINEN R1TY-R3TY ja T15-T27

TYÖVOIMATOIMISTON ASIAKKUUS

R1TY. Onko voimassaoleva työnhaku työvoimatoimistossa	R1TY	K
R2TY. Saako työttömyysturvaa	R2TY	
R3TY. Minkälaista työttömyyskorvausta saa	R3TY	

TYÖN ETSIMINEN, TYÖTTÖMYYS 12 KK AIKANA

T15. Onko etsinyt työtä neljän viikon aikana	T15	K
T16. Miksi etsii työtä	T16	K
T17. Etsiikö työtä palkansaajana vai yrittäjänä	T17	
T18. Haluaako ensisijaisesti kokoaika- vai osa-aikatyötä	T18	
T19. Jos kokoaikatyötä, niin hyväksyykö osa-aikatyön	T19	
T20. Jos osa-aikatyötä, niin hyväksyykö kokoaikatyön	T20	
T21. Milloin aloitti työn etsimisen	T21	
T22. Työn etsimistavat neljän viikon aikana	T22	
T23. Koska ollut viimeksi yhteydessä työvoimatoimistoon	T23	
T24. Voisiko aloittaa työn kahden viikon kuluessa	T24	
T25. Miksi ei voisi ottaa työtä vastaan kahden viikon kuluessa	T25	
T26. Onko ollut työttömänä 12 kk aikana	T26	
T27. Työttömyysviikkojen lukumäärä 12 kk aikana	T27	

EI-TYÖLLINEN (MYÖS TOISTAISEKSI LOMAUTETTU) M1-M16

AIKAISEMPI ANSIOTYÖ, TYÖTTÖMYYS 12 KK AIKANA

M1. Aikaisempi ansiotyö	M1
M2. Viimeisen ansiotyön päättymispäivämäärä	M2
M3. Jos, työsuhde jatkuu, onko työnvuorottelu- tai sapattivapaalla	M3
M4. Jos työsuhde jatkuu, milloin jäi pois työstä	M4

		EU-työvoima- tutkimuksen kysymysnumero	Kk-työvoima- tutkimuksessa
		1997	1997
M5.	Mistä syystä työ päättyi	M5	
M6.	Ammattiasema	M6	K
M7.	Oliko yrittäjällä palkattua työvoimaa	M7	K
M8.	Entisen työnantajan nimi	M8	K
M9.	Entisen työpaikan sijaintikunta	M9	K
M10.	Entisen työpaikan lähiosoite	M10	K
M11.	Entisen työpaikan sijaintimaa	M11	K
M12.	Entisen työnantajan toimiala	M12	K
M13.	Entisen maatilan päätuotantosuunta	M13	K
M14.	Entinen ammatti	M14	K
M15.	Onko ollut työttömänä 12 kk aikana (kys. 15-64-vuotiailta)	M15	
M16.	Työttömyysviikkojen lukumäärä 12 kk aikana	M16	

EI-TYÖLLINEN E1-E16, R1ETY-R3ETY

TYÖN ETSIMINEN

E1.	Onko etsinyt työtä neljän viikon aikana	E1	K
E2.	Miksi ei etsi työtä	E2	K
E3.	Milloin sovittu työ alkaa / lomautus päättyy	E3	K
E4.	Etsiikö työtä palkansaajana vai yrittäjänä	E4	
E5.	Haluaako kokoaika- vai osa-aikatyötä	E5	
E6.	Jos kokoaikatyötä, niin hyväksyykö osa-aikatyön	E6	
E7.	Jos osa-aikatyötä, niin hyväksyykö kokoaikatyön	E7	
E8.	Milloin aloitti työn etsimisen	E8	K
E9.	Työn etsimistavat neljän viikon aikana	E9	K
E10.	Milloin viimeksi otti yhteyttä työvoimatoimistoon	E10	K
E11.	Haluaisiko kuitenkin ansiotyötä, vaikka ei ole etsinyt	E11	K
E12.	Voisiko aloittaa työn kahden viikon kuluessa	E12	K
E13.	Miksi ei voisi ottaa työtä vastaan kahden viikon kuluessa	E13	K
E14.	Toiminta ennen työnhaun alkua	E14	K
E15.	Oliko työllistämis- tai työmarkkinatuella työllistetty	E15	K
E16.	Onko hakeutumassa pysyvästi vai tilapäisesti työelämään	E16	K

EU-työvoima- tutkimuksen kysymysnumero	Kk-työvoima- tutkimuksessa
1997	1997

TYÖVOIMATOIMISTON ASIAKKUUS

R1ETY. Onko voimassaoleva työnhaku työvoimatoimistossa	R1ETY	K
R2ETY. Saako työttömyysturvaa	R2ETY	
R3ETY. Minkälaista työttömyyskorvausta saa	R3ETY	
E10B. Milloin viimeksi otti yhteyttä työvoimatoimistoon	E10B	
E12B. Voisiko aloittaa työn kahden viikon kuluessa	E12B	
E8B. Milloin aloitti työn etsimisen	E8B	

15 - 64-VUOTIAAT EI-TYÖLLISET E17-E28

TILANNE VUOSI SITTEN

E17. Toiminta vuosi sitten	E17
E18. Oliko työpaikka sama kuin M8:ssa	E18
E19. Työnantajan nimi vuosi sitten	E19
E20. Oliko ammatti sama kuin M14:ssä	E20
E21. Ammatti vuosi sitten	E21
E22. Ammattiasema vuosi sitten	E22
E23. Oliko yrittäjällä palkattua työvoimaa	E23
E24. Työpaikan sijaintikunta vuosi sitten	E24
E25. Työpaikan lähiosoite vuosi sitten	E25
E26. Työpaikan sijaintimaa vuosi sitten	E26
E27. Työnantajan/yrityksen toimiala vuosi sitten	E27
E28. Maatilan päätuotantosuunta vuosi sitten	E28

TYÖLLISET, TYÖTTÖMÄT JA LOMAUTETUT A1-A3

AMMATTIYHDISTYS

A1. Onko ammattiyhdistyksen jäsen	A1
A2. Kuuluuko yksityiseen tai liiton työttömyyskassaan	A2
A3. Ammatillinen keskusliitto	A3

TYÖLLINEN T28-T40

TILANNE VUOSI SITTEN

T28.	Oliko vuosi sitten ansiotyössä	T28
T29.	Toiminta vuosi sitten	T29
T30.	Oliko työpaikka vuosi sitten sama kuin nyt	T30
T31.	Työnantajan nimi vuosi sitten (jos eri kuin nyt)	T31
T32.	Oliko ammatti sama kuin nyt	T32
T33.	Ammatti vuosi sitten	T33
T34.	Ammattiasema vuosi sitten	T34
T35.	Oliko yrittäjällä palkattua työvoimaa	T35
T36.	Työpaikan sijaintikunta vuosi sitten	T36
T37.	Työpaikan lähiosoite vuosi sitten	T37
T38.	Työpaikan sijaintimaa vuosi sitten	T38
T39.	Työnantajan/yrityksen toimiala vuosi sitten	T39
T40.	Maatilan päätuotantosuunta vuosi sitten	T40

KAIKKI 15-64-VUOTIAAT

KOULUTUS VIIMEISEN NELJÄN VIIKON AIKANA R4-R11

R4.	Koulutukseen osallistuminen neljän viikon aikana	R4
R5.	Oppilaitostyyppi	R5
R6.	Opiskeliko jotain tutkintoa varten	R6
R7.	Tutkintoon johtavan koulutuksen koulutusaste	R7
R8.	Muun koulutuksen tyyppi	R8
R9.	Koulutuksen tarkoitus	R9
R10.	Koulutuksen kokonaiskesto	R10
R11.	Opiskelutunnit viikossa	R11

KAIKKI 15-74-VUOTIAAT

SUORITETTU PERUSKOULUTUS JA AMMATILLINEN KOULUTUS R12-R15

R12.	Suoritettu yleissivistävä pohjakoulutus	R12
R13.	Suoritettu ammatillinen tai korkeakoulututkinto	R13
R14.	Muu ammatillinen koulutus	R14
R15.	Koulutuksen kokonaiskesto	R15

Ajankohtaisia aiheita työelämästä. Eurooppalaisen työvoimatutkimuksen ensimmäinen Suomen raportti kuvaa työllisyyden ja työttömyyden rakenteita elämän eri vaiheissa. Työaikojen vaihtelua kuvataan normaalityöajan, osa-aikatyön, yli- ja sivutyön ja työstä poissaolojen muodossa. Minkälaisia ovat epätyypilliset työsuhteet ja ketkä niissä työskentelevät? Erikseen tarkastellaan ikääntyneitä ja nuoria työmarkkinoilla. Miten perhevaihe vaikuttaa työpanokseen? Kotitalouksien jäsenten työmarkkinakäyttäytymistä tarkastellaan perhevaiheen ja muiden perheenjäsenten toiminnan valossa. Raportti sisältää myös runsaasti vertailutietoa muiden Euroopan unionin maiden työvoimatutkimuksista.

Myynti:
Tilastokeskus/
Myyntipalvelu
PL 3 B
00022 TILASTOKESKUS
puh. (09) 1734 2011
faksi (09) 1734 2474
sähköposti:
myynti.tilastokeskus@stat.fi

Försäljningstjänsten:
Statistikcentralen/
Försäljningstjänsten
PB 3 B
00022 STATISTIKCENTRALEN
tfn (09) 1734 2011
fax (09) 1734 2474
e-post:
myynti.tilastokeskus@stat.fi

Sales:
Statistics Finland/
Sales Services
P.O.Box 3 B
FIN-00022 STATISTICS FINLAND
Tel. +358 9 1734 2011
Fax +358 9 1734 2474
E-mail:
myynti.tilastokeskus@stat.fi

ISSN 0785-0107
=Työmarkkinat
ISBN 951-727-527-7

